

DOBRE PRAKTYKI MAJĄCE WPŁYW NA ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

Przykłady operacji zrealizowanych w ramach planu operacyjnego Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach pomocy technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.
Materiał informacyjny opracowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

DOBRE PRAKTYKI MAJĄCE WPŁYW NA ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

Przykłady operacji zrealizowanych w ramach planu operacyjnego Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach pomocy technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.
Materiał informacyjny opracowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich
na lata 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wydawca:

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Departament Pomocy Technicznej
ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa
www.gov.pl/rolnictwo
www.ksow.gov.pl

Opracowanie merytoryczne:

Cube Group na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, we współpracy z Centrum Doradztwa Rolniczego, wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego, urzędami marszałkowskimi oraz partnerami Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich

Projekt graficzny:

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Egzemplarz bezpłatny

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Pomocy Technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Spis treści

Wstęp	5
Ekologiczne gospodarstwo – tutaj wygrywa każdy	7
Dobre praktyki w rolnictwie	10
Jak ograniczyć zanieczyszczenie środowiska? Poznaj technologie przyszłości	12
Wieś też może być nowoczesna! Poznaj innowacyjne technologie odnawialnych źródeł energii	15
Jak wspierać lokalną turystykę? Projekt innowacyjnych wiosek Ziemi Człuchowskiej	18
Nowatorskie szkolenie dla gospodarstw pasiecznych	21
Jak mądrze gospodarować wodą? Włączamy akcję zero waste!	24
Krótki łańcuch – ważny cel	26
Jak upleść tę sieć?	28
Turystyka wiejska – ważny element promocji regionów	31
Polski e-bazarek szansą na rozwój gospodarstw rolnych	33
Ewolucja Agrobiznesu! Co nowego w rolnictwie?	36
Przenieś się do wirtualnego świata z Podkarpackim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Boguchwale!	38
Alpaki – wyjątkowi towarzysze, oddani przyjaciele	40
Poznaj najpiękniejsze lubuskie wsie	43
Kolej wąskotorowa – atrakcja dla turystów, duma dla mieszkańców	45
Kraina miodem płynąca...	48
Produkcja miodu i ziół – dla smaku i zdrowia	51
Małe inicjatywy prosto z natury – o wspieraniu produkcji zielarskiej na terenach wiejskich	53
Marka produktu lokalnego powiatu piotrkowskiego – wszystko dla dobra regionu ..	56
Zaproś bonsai do swojego domu	59
Domowa produkcja serów	62
Pyszna promocja regionalnego dziedzictwa kulinarnego	65
Uprawa topinamburu na polskich wsiach, czyli samo zdrowie i piękno z natury	67
Gospodarstwa rodzinne w dobie globalizacji	69
Nauka zawsze w cenie!	72
Zagrody Edukacyjne na start!	75
Co nowego w rolnictwie? Zmiany, zmiany, zmiany!	78
Jak pokochać pszczołę? Olimpiada Wiedzy o Pszczelarstwie	80
Gdzie wybrać się na wypoczynek? My już wiemy!	82
Transfer wiedzy jako klucz do sukcesu	84
Wodne partnerstwa z korzyścią dla ogótu	87
Dobre praktyki wspierania osób starszych	89
Razem lepiej! Inkubatory a współpraca w sektorze rolnym	91
Wykaz skrótów	94

Szanowni Państwo!

Obszary wiejskie zajmują większość terytorium naszej Ojczyzny. Większość z nas jest też z nimi bezpośrednio lub pośrednio związana. Dlatego to, co wpływa na ich rozwój, ma bardzo duży wpływ na cały kraj.

Publikacja, którą oddajemy do Państwa rąk, zawiera wiele przykładów dobrych praktyk z różnych stron Polski. Przykłady realizowane w jednym miejscu mogą też mieć zastosowanie gdzie indziej, czasem z mniejszą lub większą modyfikacją, a czasem nawet bezpośrednio. Zawsze ważny jest pozytywny przykład, przykład realny, zrealizowany i cieszący się powodzeniem. Niekiedy wystarczy tylko niewielka inspiracja. Ważne jest, aby promować dobre praktyki i nie wyważać otwartych już drzwi.

Wieś i obszary wiejskie nieustannie się zmieniają. To naturalne, lecz ważne jest również, aby to, co naturalne dla tych obszarów, takie też pozostało dla następnych pokoleń.

Zmiany demograficzne i zmiany we Wspólnej Polityce Rolnej wymagają od nas wszystkich znalezienia najlepszych sposobów, aby unowocześniając polską wieś, wyrównując warunki życia w niej do tych w miastach, nie dopuścić do zatracenia podstawowej funkcji tych obszarów. One były, są i będą miejscem produkcji żywności. Pamiętajmy jednocześnie, że rozwój ludzkości pochłania coraz to nowe tereny pod procesy industrializacyjne. Ziemia rolna będzie coraz bardziej deficytowa i trzeba bardzo o nią dbać, szanować jej potrzeby, a w zamian będzie ona rodzić nowe plony.

Szanowni Państwo, zachęcam do lektury tej publikacji i korzystania z przedstawionych rozwiązań. Zachęcam do aktywności, wdrażania własnych pomysłów, które wkrótce mogą stać się również inspiracją dla innych.

Życzę miłej lektury.

Tytuł operacji:	Ekologia - od producenta do konsumenta
Realizator:	Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale
Termin realizacji:	05.2020 – 10.2020
Forma realizacji:	konkurs, publikacja, stoiska wystawiennicze, konferencja
Działanie KSWO:	Działanie 12: Identyfikacja, gromadzenie i upowszechnianie dobrych praktyk mających wpływ na rozwój obszarów wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 4: Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa

Ekologiczne gospodarstwo – tutaj wygrywa każdy

Rolnictwo ekologiczne to jeden z nowych kierunków rozwoju gospodarstw rolnych. Oznacza ono nie tylko prośrodowiskowe metody upraw, ale przekłada się także na jakość oferowanych produktów i ich wartości odżywcze. Dlatego tak duże znaczenie ma promocja tego typu inicjatyw, zarówno wśród lokalnych władz, jak i samych rolników. W jaki sposób projekt *Ekologia – od producenta do konsumenta* może zmienić obraz ekologicznego rolnictwa w Polsce?

Promocja ekodziałañ na szeroką skalę

Projekt *Ekologia – od producenta do konsumenta* zakładał dotarcie zarówno do przetwórców zajmujących się produkcją ekologicznej żywności, jak i rolników, dla których taka metoda produkcji może stać się kolejnym krokiem w rozwoju gospodarstw. Chodzi przede wszystkim o budowanie świadomości z zakresu funkcjonowania takich obiektów, rozwijania kultury ekologicznych upraw oraz wprowadzania żywności na rynek w skróconym łańcuchu dostaw.

Kluczowe znaczenie ma także współpraca z samorządami i lokalnymi władzami. Lepsze poznanie specyfiki funkcjonowania takich gospodarstw przełoży się na skuteczne wspieranie oddolnych rolniczych inicjatyw.

Ekozmagania w konkursie – jak przebiegały?

Puntem wyjścia do działań w ramach projektu *Ekologia – od producenta do konsumenta* było ogłoszenie konkursu na najlepsze gospodarstwo ekologiczne. Zmagania odbywały się w dwóch kategoriach:

- ekologiczne gospodarstwo towarowe,
- ekologia- środowisko.

Kto wzięł udział w projekcie?

Do udziału mogli zgłosić się rolnicy z terenu województwa podkarpackiego. Każde z przyjętych zgłoszeń musiało spełnić odpowiednie kryteria postawione przez organizatorów. W ten sposób wybrano grupę 11 gospodarstw, które mogły brać udział w zmaganiach.

Co podlegało ocenie jury? Każdy z uczestników był oceniany pod kątem tzw. pakietu podstawowego – uzyskanie min. 30 punktów kwalifikowało poszczególne podmioty do uczestnictwa w dalszych kategoriach.

W pakiecie podstawowym oceniano:

- zgodność prowadzenia działalności z przepisami o rolnictwie ekologicznym,
- estetykę gospodarstwa,
- dostosowanie wyposażenia do skali produkcji,
- zbilansowanie produkcji zwierzęcej i roślinnej,
- dbałość o nieprodukcyjne elementy środowiska,
- gospodarowanie odpadami.

Każda z dwóch podkategorii posiadała także dodatkowe kryteria oceny, obejmujące m.in. asortyment produktów, wielkość plonów, skuteczność sprzedaży, jakość oferowanych produktów, bioróżnorodność oraz wspieranie edukacji w zakresie ekologicznych upraw.

Stoiska wystawiennicze uczestników operacji podczas Jesiennej Giełdy Ogrodniczej.
Fot. Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale.

Wyniki konkursu zostały ogłoszone 15 października 2020 roku w Boguchwale podczas konferencji **Produkcja ekologiczna od pola do stołu**. Oto lista zwycięzców w następujących kategoriach:

W kategorii **ekologia-środowisko** zwyciężyły gospodarstwa:

- I miejsce – Stanisław Jagiełło z Jelnej, pow. leżajski,
- II miejsce – Łukasz Wiatrowski z Ożennej, pow. jasielski,
- III miejsce – Marian Pokrywka z Majdanu Sieniawskiego, pow. przeworski.

W kategorii **ekologiczne gospodarstwo towarowe** zwyciężyły gospodarstwa:

- I miejsce – Marcin Dunaj z Lubli, pow. strzyżowski,
- II miejsce – Przemysław Żebracki z Bażanówki, pow. sanocki,
- III miejsce – Bartosz Mazur z Rączyny, pow. przeworski.

Promocja ekologicznych upraw wśród mieszkańców województwa

Inicjatorzy projektu **Ekologia – od producenta do konsumenta** nie poprzestali na samym konkursie. Był on punktem wyjścia do przybliżenia zasad funkcjonowania ekologicznych gospodarstw zarówno rolnikom, jak i mieszkańcom okolicznych terenów.

W ramach dalszych działań przygotowano publikację **Ekologia – od pola do stołu**, która trafiła do blisko 700 rolników i doradców rolnych z województwa podkarpackiego. Otrzymali ją także uczestnicy konferencji w Boguchwale oraz lokalna społeczność.

Ważnym punktem promocji była także prezentacja ekologicznych produktów. Uczestnicy projektu zorganizowali stoisko wystawiennicze, które można było odwiedzić podczas Dni Otwartych Drzwi oraz Jesiennej Giełdy Ogrodniczej w Boguchwale.

Całe wydarzenie stało się także niepowtarzalną okazją do spotkania wszystkich uczestników konkursu. Targi były miejscem nawiązywania nowych kontaktów oraz budowania biznesowych relacji w kontekście rozwoju ekologicznych upraw. Wydarzenie przyczyniło się także do poszerzania świadomości konsumentów w kwestii oznaczeń lokalnych wyrobów i certyfikatów.

Czym są Chronione Oznaczenia Geograficzne?

Chronione Oznaczenia Geograficzne (ang. – Protected Geographical Indications – PGI) oznacza nazwę regionu albo konkretnego miejsca stosowaną przy opisie wytworów lokalnego rolnictwa. Produkt posiada szczególną jakość, reputację lub inne cechy przypisywane jego pochodzeniu geograficznemu. Produkcja, przetwórstwo lub przygotowanie produktu odbywa się na ściśle określonym obszarze geograficznym. „Środowisko geograficzne” jest rozumiane poprzez środowisko naturalne i czynniki ludzkie, m.in. klimat, woda, jakość gleby lub lokalne know-how.

Wykład prowadzony przez Pana Marka Krzysztoforskiego z CDR Radom podczas konferencji *Produkcja ekologiczna od pola do stołu*. Fot. Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale.

Zwieńczeniem projektu była konferencja **Produkcja ekologiczna od pola do stołu** w Boguchwale, podczas której wytwórcy mieli okazję przybliżyć zasady produkcji ekologicznej. W ramach spotkania poruszono także temat możliwości rozwoju i szans, jakie oferuje wsparcie innowacji na obszarach wiejskich.

Rosnące znaczenie ekologii w życiu Polaków

Zainteresowanie produkcją ekologiczną stale rośnie – zwłaszcza u konsumentów, którzy poszukują źródeł jakościowych i zdrowych produktów. To dobra informacja dla rolników, którzy planują włączanie do swoich gospodarstw prośrodowiskowych innowacji. Rosnący popyt jest gwarancją zysku, a na ekologicznym podejściu do produkcji zyskują wszyscy. Takie inicjatywy przekładają się na rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich i wpływają na jakość życia – także mieszkańców miast.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
grzegorz.makara@podrb.pl
www.podrb.pl

Tytuł operacji:	Innowacyjne metody redukcji amoniaku w różnych systemach utrzymania zwierząt gospodarskich.
Realizator:	Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego
Termin realizacji:	11.2020 – 12.2020
Forma realizacji:	konferencja, publikacja
Działanie KSOW:	Działanie 2: Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Dobre praktyki w rolnictwie

Budowanie dobrych nawyków i promowanie innowacji w rolnictwie to jedna z najważniejszych misji, które stoją dziś przed właścicielami gospodarstw. Właśnie dlatego realizowane są kolejne projekty, mające na celu promowanie proekologicznych postaw. Jednym z nich był projekt pn. **Innowacyjne metody redukcji amoniaku w różnych systemach utrzymania zwierząt gospodarskich**, zrealizowany przez Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego.

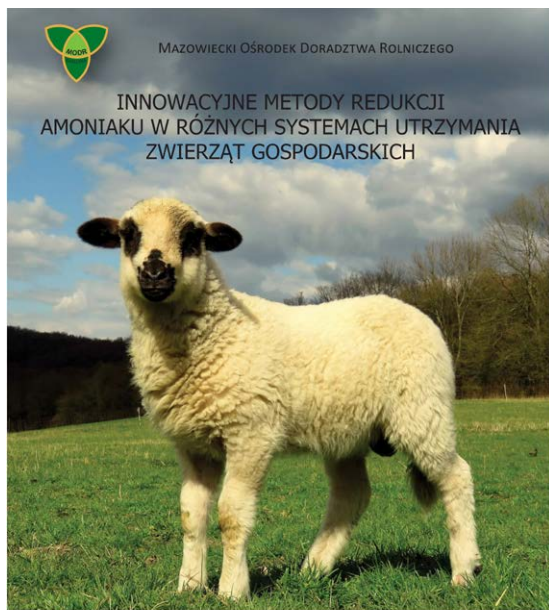
Celem tego działania było wspieranie dzielenia się wiedzą i innowacjami w rolnictwie. Wszystko przez zwiększanie świadomości producentów rolnych, którzy dowiedzieli się, jak istotne jest wprowadzenie działań, zmniejszających powstawanie amoniaku w trakcie prac rolnych i hodowlanych. Organizatorzy chcieli szerzyć informacje na temat dobrych praktyk, mających na celu redukcję powstawania tego związku chemicznego. Dzięki operacji możliwe było również stworzenie sieci kontaktów między producentami rolnymi a instytucjami naukowymi.

Dawka wiedzy dla zainteresowanych

W grupie docelowej projektu byli głównie rolnicy i doradcy rolniczy, czyli osoby potencjalnie zainteresowane ograniczeniem powstawania amoniaku w gospodarstwach.

Ekologia a nowoczesne rolnictwo

Ingerencja w obieg azotu to jedna z naturalnych konsekwencji działalności rolniczej. Przez to stwarza ona zagrożenie dla równowagi ekosystemów. Zbyt dużo azotu sprawia, że do środowiska przedostaje się amoniak. Dyrektywa NEC (dyrektywa PEiR nr 2016/2284) dotyczy redukcji krajowych emisji niektórych rodzajów zanieczyszczeń. Jednym z nich jest właśnie amoniak. Żeby przyczynić się do zmniejszenia jego uwalniania do powietrza, powstała inicjatywa pn. **Innowacyjne metody redukcji amoniaku w różnych systemach utrzymania zwierząt gospodarskich**. W jej ramach organizatorzy chcieli zwrócić uwagę na realizację innowacyjnych, nowoczesnych praktyk rolniczych – tak, by ograniczyć produkcję amoniaku w gospodarstwach rolnych i, co za tym idzie, poprawić funkcjonowanie środowiska naturalnego.

Okladka broszury „Innowacyjne metody redukcji amoniaku w różnych systemach utrzymania zwierząt gospodarskich”

Dlaczego warto minimalizować produkcję amoniaku?

W XX wieku ilość amoniaku uwalnianego przez człowieka wzrosła kilkakrotnie w stosunku do okresu przedindustrialnego.

Rolnictwo w UE jest odpowiedzialne za ponad 92% całej emisji amoniaku, natomiast w Polsce wartość ta sięga 94%.

Z zagospodarowania odchodów zwierząt gospodarskich pochodzi 78% emisji rolniczej amoniaku, a ze zużycia nawozów mineralnych 22%.

Zgodnie z założeniami operacji 23 listopada 2020 roku odbyła się konferencja, przeprowadzona w formie podzielonego na trzy bloki tematyczne webinarium. Wśród wykładowców znaleźli się pracownicy nauki Zakładu Systemów i Środowiska Produkcji Instytutu Zootechniki PIB w Balicach.

Bloki tematyczne:

1. „Emisja amoniaku z produkcji zwierzęcej jako zagrożenie dla zdrowia ludzi i skażenia środowiska z uwzględnieniem międzynarodowych i krajowych regulacji prawnych”, dr Wojciech Krawczyk,
2. „Dobór i efektywność najnowszych metod technologicznych i żywieniowych mitygacji

amoniaku w produkcji zwierzęcej”, dr hab. Jacek Walczak,

3. „Ekonomiczny wymiar redukcji emisji amoniaku w gospodarstwach o różnych profilach produkcji zwierzęcej”, dr inż. Elżbieta Sowula-Skrzyńska.

W grudniu 2020 roku została wydana publikacja, której autorami są wykładowcy konferencji. Publikacja stanowi podsumowanie oraz szersze opracowanie zagadnień, podjętych na konferencji.

72 odbiorców – 72 sukcesy. Innowacja się opłaca!

Zarówno konferencja, jak i publikacja, zrealizowane we współpracy z Instytutem Zootechniki PIB, umożliwiły przekazanie zainteresowanym wiedzy na temat uwalniania amoniaku w związku z działalnością rolniczą – szczególnie hodowlą zwierząt. Rozlewanie gnojowicy nierozbryzgowo, przyorywanie obornika w ciągu 12 godzin po aplikacji, nawozy na bazie mocznika – to tylko kilka sposobów na to, by zmniejszyć emisję. W ten sposób promowano praktyczne metody redukcji negatywnego wpływu działalności rolniczej na środowisko.

Organizatorom udało się dotrzeć do 72 osób – rolników i doradców rolniczych. Możliwe było również wydanie publikacji, która została rozprowadzona na terenie całego Mazowsza.

Wszystko to przyczyni się do ograniczenia negatywnego wpływu amoniaku na środowisko i promocję dobrych praktyk rolniczych.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
elzbieta.kusmierczyk@modr.mazowsze.pl
tinyurl.com/SIRamoniak

Tytuł operacji:	Nowoczesne systemy produkcji rolniczej, ograniczające zanieczyszczenie środowiska
Realizator:	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Termin realizacji:	06.2020 – 12.2020
Forma realizacji:	filmy, konferencja online, relacja filmowa z konferencji
Działanie KSOW:	Działanie 2: Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Jak ograniczyć zanieczyszczenie środowiska? Poznaj technologie przyszłości

Projekt miał na celu upowszechnić wiedzę o innowacyjnych rozwiązaniach oraz dobrych praktykach w zakresie ograniczenia emisji zanieczyszczeń rolniczych do gleby, wody i powietrza. Zaplanowana na 2021 rok konferencja umożliwiła poszerzenie sieci kontaktów wśród uczestników, wymianę wiedzy, nawiązanie współpracy między nauką, doradztwem i praktyką rolniczą w zakresie transferu wiedzy.

Kto wzięł udział w projekcie?

W projekcie wzięli udział przedstawiciele Jednostek Doradztwa Rolniczego, przedstawiciele prywatnych podmiotów doradczych, przedstawiciele Izb Rolniczych, rolnicy i przedstawiciele szkół rolniczych, mieszkańcy obszarów wiejskich, przedstawiciele instytutów naukowych, uczelni rolniczych, osoby zainteresowane tematyką nowoczesnych systemów produkcji.

” Czy wiesz, że...

...biogazownie rolnicze to specjalne instalacje, które produkują palną mieszaninę gazową (zwaną biogazem) w procesie beztlenowej fermentacji. Palna mieszanina gazowa składa się w 45-75 procent metanu, 35 procent dwutlenku węgla i śladowych ilości związków siarkowodoru czy azotu. Biogaz może być wykorzystywany do spalania w tzw. agregatach kogeneracyjnych, które pozwalają na jednoczesne otrzymywanie energii elektrycznej i ciepła użytkowego.

Czym jest rolnictwo biodynamiczne?

Rolnictwo biodynamiczne pokazuje, w jaki sposób można chronić przyrodę i wykorzystać środowisko naturalne na rzecz rolnictwa.

Rolnictwo biodynamiczne powstało z inspiracji austriackiego myśliciela dr. Rudolfa Steinera (1861-1925). Opiera się na stworzonej przez niego antropozofii rozumianej jako duchowo pogłębione poznanie człowieka i natury.

Największe w Polsce, jak i jedno z największych w Europie gospodarstw biodynamicznych - Jucho-

wo FARM w województwie zachodniopomorskim, funkcjonuje w obiegu zamkniętym. Krowy otrzymują paszę wytwarzaną przez gospodarzy. Z obornika wytwarzanego na terenie gospodarstwa produkowany jest kompost, który następnie trafia na pola.

Przyszłość biogazowni w Polsce

Obok działalności produkcyjnej na obszarach wiejskich powinny być podejmowane działania przyjazne środowisku, a produkcja powinna być prowadzona w sposób zrównoważony.

Biogazownie rolnicze.

Fot. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie

Krajowy potencjał biogazu rolniczego oceniany na podstawie wielkości areалу uprawnego i dostępności odpadów z rolnictwa, porównywalny jest z niemieckim. Jednak produkcja energii pierwotnej w roku 2012 z biogazu ze źródeł rolniczych wyniosła w Polsce kilkakrotnie mniej w porównaniu z Niemcami. Stąd duża determinacja rządu we wspieraniu rozwoju biogazowni w Polsce. Programy rządowe zakładają wykorzystanie w pierwszej kolejności produktów ubocznych rolnictwa, płynnych i stałych odchodów zwierzęcych oraz produktów ubocznych i pozostałości po wytwarzaniu żywności w zakładach rolno-spożywczych.

Jak przechowywać odchody, by ograniczyć zanieczyszczenie wód? Fot. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.

Seanse filmowe dla uczestników projektu

Pierwszy etap projektu (z trzech planowanych) polegał na opracowaniu pięciu następujących filmów, które promują ochronę środowiska w gospodarstwach rolnych:

1. Gospodarstwo biodynamiczne przyjazne środowisku – Rolnictwo, tak jak każda inna działalność produkcyjna, jest realnym zagrożeniem środowiska, a ograniczenie tego zagrożenia jest jednym z priorytetów współczesnej gospodarki żywnościowej. W filmie pokazano prawidłowe rozwiązania zastosowane w gospodarstwach rolnych, które wpływają na ograniczenie emisji zanieczyszczeń do gleby, wody i powietrza. Cykl zaczyna się od prezentacji gospodarstwa biodynamicznego.
2. Jak przechowywać odchody zwierzęce, by ograniczyć zanieczyszczenia wód? – W tym odcinku pokazano dobre praktyki, zastosowane w gospodarstwach rolnych. Mają one wpływ zarówno na ograniczanie zanieczyszczeń środowiska, jak i ochronę wód (to jedno z najważniejszych zagadnień w ochronie środowiska, które wynika z tak zwanej dyrektywy azotanowej). W 2018 roku weszło w życie rozporządzenie, mające na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami, które pochodzą ze źródeł rolniczych. Od tego czasu rolnicy mają obowiązek przestrzegać określonych zasad, dotyczących nawożenia nawozami naturalnymi i mineralnymi azotowymi, przechowywania nawozów naturalnych i prowadzenia określonej dokumentacji.
3. Mikroorganizmy w żywieniu zwierząt i gospodarce nawozowej - Film pokazuje możliwość zastosowania efektywnych organizmów (potocznie nazywanych EM-ami) w rolnictwie. Emy dodaje się do pasz, kiszonek i sianokiszonek, zwiększając przyswajalność dawki pokarmowej oraz do odkażania pomieszczeń i stanowisk, na których utrzymywane są zwierzęta. Patryk Szerfenberg, który zajmuje się między innymi hodowlą bydła mięsnego, omówił również jakie rezultaty można otrzymać, stosując mikroorganizmy w rolnictwie.
4. Biogazownie rolnicze – W filmie zwrócono uwagę na ograniczenie emisji gazów cieplarnianych z produkcji zwierzęcej (nawet prawidłowo przechowywany obornik na przyzmacach, czy gnojowica w zbiornikach emitują związki wodorowe). Film pokazuje alternatywne rozwiązania, np. wykorzystanie obornika oraz gnojowicy jako substratu dla biogazowni (gdzie w wyniku fermentacji

powstaje poferment), jest doskonałym nawozem pozbawionym nieprzyjemnego zapachu. Co więcej, biogazownia wytwarza również energię elektryczną i ciepłą. Jej rozwój jest powiązany z europejską polityką klimatyczną i energetyczną. Główny cel biogazowni to ograniczenie emisji gazów cieplarnianych, promowanie rozwoju odnawialnych źródeł energii (OZE) oraz poprawa efektywności energetycznej. W filmie zaprezentowano jedną z niewielu biogazowni w Polsce. Wskazano jej zalety i wady, wynikające z użytkowania.

5. Kurnik przyjazny zwierzętom i środowisku – W filmie omówiono między innymi innowacyjne rozwiązania, sprzyjające zdrowiu kurcząt i ochrony środowiska. Mogą one znacznie ograniczyć lub wyeliminować zjawisko dużych emisji gazów, kurzu i przykrych dla otoczenia zapachów z kurnika. W filmie

pokazano również kurniki w województwie kujawsko-pomorskim, gdzie w ramach utworzonej Grupy Operacyjnej EPI - **Bezpieczna ferma** trwają badania, które mają na celu poprawę warunków higienicznych ściółki i ograniczenie emisji związków wodorowych do środowiska naturalnego.

Bierz przykład z innych – dbaj o środowisko!

Rolnicy, którzy wystąpili w powyższych filmach, zaprezentowali skuteczne rozwiązania, zastosowane w swoich gospodarstwach. Byli więc dobrym przykładem dla innych, którzy zastanawiają się nad wprowadzeniem podobnych działań u siebie. Filmy zostały również pokazane doradcom oraz udostępnione w Internecie. Dzięki temu trafiły do szerokiego grona odbiorców.

Filmy dostępne na profilu
www.youtube.com/CDRbrwinow.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
sekretariat@cdr.gov.pl
<https://tinyurl.com/filmyCDR>

Tytuł operacji:	Rozwój innowacyjny technologii odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich
Realizator:	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Radomiu
Termin realizacji:	10.2020
Forma realizacji:	konferencja online, opracowanie i wydanie broszur
Działanie KSOW:	Działanie 2: Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Wieś też może być nowoczesna! Poznaj innowacyjne technologie odnawialnych źródeł energii

Celem projektu było przekazanie wiedzy oraz dobrych praktyk na temat innowacyjnych rozwiązań w technologiach odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich. Projekt miał przyczynić się do podniesienia świadomości uczestników na potrzeby realizacji zobowiązań Polski wobec Unii Europejskiej, a także w celu zahamowania zmian klimatycznych (15-procentowej produkcji czystej energii w 2020 roku).

Projekt miał również ułatwić nawiązanie kontaktów między przedstawicielami podmiotów doradczych

i nauki, przedsiębiorcami, mieszkańcami obszarów wiejskich oraz przedstawicielami samorządów.

Kto wzięł udział w projekcie?

W projekcie wzięli udział przedstawiciele podmiotów doradczych oraz nauki, rolnicy, przedsiębiorcy, przedstawiciele administracji rządowej i samorządowej, a także osoby zainteresowane tematyką.

” Czy wiesz, że...

...największe w Polsce i w Europie gospodarstwem biodynamicznym jest Juchowo FARM w województwie zachodniopomorskim, które funkcjonuje w obiegu zamkniętym? Krowy otrzymują paszę wytwarzaną przez gospodarzy, a z obornika wytwarzanego na terenie gospodarstwa produkowany jest kompost, który następnie trafia na pola.

Czym jest rolnictwo biodynamiczne?

Rolnictwo biodynamiczne pokazuje, w jaki sposób można chronić przyrodę i wykorzystać środowisko naturalne na rzecz rolnictwa.

Rolnictwo biodynamiczne powstało z inspiracji austriackiego myśliciela dr. Rudolfa Steinera (1861-1925) i opiera się na stworzonej przez niego antropozofii rozumianej jako duchowo pogłębione poznanie człowieka i natury.

Rolnictwo biodynamiczne plasuje się o stopień wyżej od ekologicznego. Gospodarstwa, które zdecydowały się na taki model działalności, prowadzą nawożenie oparte na kompoście wzbogaconym tzw. preparatami biodynamicznymi, a prace polowe wykonują w zgodzie z kalendarzem biodynamicznym.

Jaki jest cel biogazowni rolniczych?

Rozwój biogazowni rolniczych jest powiązany z europejską polityką klimatyczną i energetyczną. Jej celem jest ograniczenie emisji gazów cieplarnianych, promowanie odnawialnych źródeł energii a także poprawa efektywności energetycznej. Biogazownie jako substrat wykorzystują głównie odchody zwierzęce.

Rozwijamy polskie wsie!

W ramach operacji zorganizowano dwudniowe (od 29 do 30 października 2020 roku) konferencje online pt. **Rozwój innowacyjnych technologii odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich**. Pierwszego dnia

uczestniczyło w konferencji 83 osób, a drugiego – 78 osób.

Konferencję otworzył dyrektor CDR O/Radom Henryk Skórnicki. Następnie Iwona Obojska-Chomiczewska przedstawiła zadania Sieci na rzecz innowacji w rolnictwie na obszarach wiejskich. Później profesor Tomasz Stuczyński z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego wygłosił wykład pt. **Wyzwania w rozwoju OZE w świetle polityki UE** oraz przedstawił w wykładzie pt. **Wsparcie OZE na obszarach wiejskich – szanse i zagrożenia z perspektywy lokalnych interesów** własne rozwiązania w zakresie korzyści dla rolników w rozwoju technologii OZE (zwłaszcza fotowoltaiki).

Pierwsza strona broszury z konferencji online.
Fot. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie oddział w Radomiu.

Prosudencka fotowoltaika z kolektorami słonecznymi. Fot. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie oddział w Radomiu.

Własne innowacyjne rozwiązania w biogazowniach III generacji przedstawił też profesor Jacek Dach z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Zostały one opatentowane i zastosowane w gospodarstwie Uniwersytetu Przyrodniczego w Przybrodzu. Natomiast najnowsze rozwiązania technologiczne w fotowoltaice zaprezentował Bogdan Szymański z GLOBENERGIA Kraków. Następnie Bogdan Dams wygłosił wystąpienie na temat innowacyjnych rozwiązań w małych elektrowniach wodnych typu Archimedes. Arnold Rabięga przedstawił szanse rozwoju klastrów energii i spółdzielni energetycznych na obszarach wiejskich. Na koniec Justyna Bator zaprezentowała wsparcie rozwoju OZE na obszarach wiejskich głównie przez NFOŚiGW: Termomodernizacja, Mój Prąd, Agro energia.

W ramach projektu zaprezentowano również broszurę pt. **Rozwój innowacyjnych technologii odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich**, która została wydana w nakładzie 1000 sztuk. Broszurę

otrzymali uczestnicy projektu, a także Ośrodki Doradztwa Rolniczego, instytuty naukowe i uczelnie.

Konferencje konferencjami... ale jakie były efekty?

W ramach projektu przeszkolono 83 osoby z innowacyjnych technologii odnawialnych źródeł energii. Zaprezentowano najnowsze rozwiązania technologiczne na skalę krajową, europejską i światową. Projekt wpłynął na wsparcie dynamicznego rozwoju technologii odnawialnych źródeł energii (głównie fotowoltaiki i wykorzystania pomp ciepła) oraz na dynamiczny rozwój instalacji prosumenckich.

Według szacunków Polskich Sieci Energetycznych przyrost przyłączonych instalacji fotowoltaicznych w ostatnim roku był o ponad 150 procent większy w stosunku do roku poprzedniego, a z tego największy procentowy wzrost stanowiły instalacje prosumenckie. W sumie moc wszystkich instalacji fotowoltaicznych w I kwartale 2021 r osiągnęła 4,2 GW.

Uczestnicy konferencji bardzo docenili zarówno jej organizację, jak i część merytoryczną.

Co więcej, wartością dodatnią projektu był również wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Polski, ochrony środowiska, czystego powietrza oraz

tworzenia miejsc pracy w tym sektorze na obszarach wiejskich. Projekt wspierał kształtowanie właściwej postawy w zakresie oszczędzania energii, jej racjonalizację oraz zrównoważone korzystanie ze środowiska.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
radom@cdr.gov.pl
<https://tinyurl.com/OZEpub>

Tytuł operacji:	Innowacyjne wioski Ziemi Człuchowskiej szansą na rozwój obszarów wiejskich
Realizator:	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej
Termin realizacji:	04.2020 – 10.2020
Forma realizacji:	szkolenia, seminaria, warsztaty, wyjazd studyjny, konferencja
Działanie KSWO:	Działanie 6: Ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 6: Wspieranie włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich

Jak wspierać lokalną turystykę? Projekt innowacyjnych wiosek Ziemi Człuchowskiej

Wioska tematyczna to forma zrzeszająca działania lokalnej społeczności wokół konkretnego produktu lub atrakcji turystycznej. To nie tylko doskonały sposób na ożywienie miejscowej gospodarki, ale także alternatywne źródło dochodu dla mieszkańców. Z pomysłem wspierania tego typu inicjatyw wyszło Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej. Efektem tych działań był projekt *Innowacyjne wioski Ziemi Człuchowskiej szansą na rozwój obszarów wiejskich*. Jak przebiegał i jakie rezultaty udało się uzyskać?

Program wsparcia lokalnej turystyki

Za główny cel przedsięwzięcia organizatorzy postawili sobie wzrost wiedzy z zakresu tworzenia wiosek tematycznych.

Zamiarem podjętych działań była:

- aktywizacja lokalnej społeczności we wdrażaniu inicjatyw na rzecz rozwoju obszarów wiejskich;
- rozszerzenie oferty turystycznej regionu i zwiększenie jego atrakcyjności;
- wzrost ruchu turystycznego na obszarze LGD Ziemi Człuchowskiej.

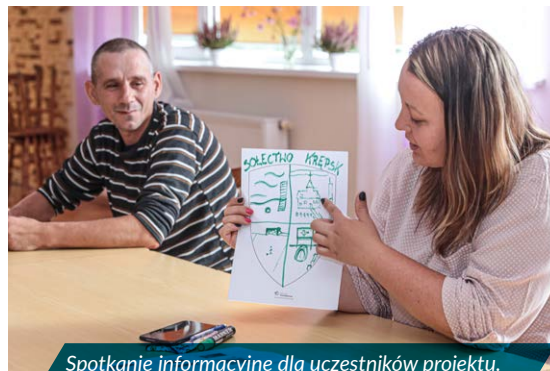
Powyższe cele mają przełożyć się na lepszą promocję terenów wiejskich jako miejsca do wypoczynku, pracy, nauki oraz rozwoju zawodowego. Jednocześnie stanowią punkt wyjścia do poprawy jakości życia mieszkańców omawianych terenów.

Kto wzięł udział w projekcie?

Grupę docelową stanowiły miejscowe władze, przedsiębiorcy, lokalne stowarzyszenia, a także wszyscy mieszkańcy działający aktywnie na rzecz społeczności powiatu człuchowskiego.

Jak funkcjonują wioski tematyczne?

To pytanie było punktem wyjścia na spotkaniu inauguracyjnym projektu *Innowacyjne wioski Ziemi Człuchowskiej szansą na rozwój obszarów wiejskich*. Wzięli w nim udział przedstawiciele miejscowości Myśligoszcz, Krępsk, Sokole. Cel – zdobycie wiedzy na temat zasad i aspektów prawnych funkcjonowania wiosek tematycznych. Spotkanie poprowadził Krzysztof Szustka – specjalista ds. rozwoju i promocji wsi oraz animator ds. wiosek tematycznych.

Spotkanie informacyjne dla uczestników projektu.
Fot. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemi Człuchowskiej.

Kolejnym punktem były dwa spotkania warsztatowe. W czasie zajęć uczestnicy mieli okazję przekonać się, jak takie projekty funkcjonują od strony praktycznej. Na podstawie konkretnych przykładów mogli poznać źródła finansowania wiosek, metody promocji oraz zasady tworzenia atrakcyjnych ofert pobytu. W międzyczasie pracowali także nad rozwojem własnych miejscowości. Podczas warsztatów mieli wskazać ich wyróżniki oraz atrakcje, które mają potencjał, by przyciągnąć turystów.

Nauka w praktyce, czyli wioski tematyczne zza kulis

W celu lepszego poznania zasad funkcjonowania wiosek tematycznych, uczestnicy projektu odwiedzili Dolny Śląsk.

Wyjazd obejmował wizytę w:

- Zagrodzie Ranczo-Szalony Koń w Brunowic;
- Rzeźbiarskiej wsi Głuchowice;
- Wiosce Bociana w Niedźwiedzicach;
- Czaple – Wioskę Piasku i Kamienia.

” Na terenie Głuchowic...

znajduje się blisko 100 drewnianych rzeźb. Powstały przy współpracy lokalnej społeczności w ramach grupy odnowy wsi i zaproszonych artystów z Polski i zagranicy. Większość z nich nawiązuje do nazwisk mieszkańców. Rzeźby mają stanowić formę atrakcji turystycznej dla przyjezdnych. Ponadto co roku w Głuchowicach odbywa się festyn rzeźbiarzy, podczas którego można kupić własną rzeźbę.

Punktem wieńczącym projekt była konferencja zatytułowana **Inteligentne wioski szansą na wzrost aktywności społecznej oraz rozwój obszarów wiejskich**. Dotyczyła ona nie tylko samych pomysłów na wspieranie przedsiębiorczości w mniejszych miejscowościach. Prelegenci poruszyli także kwestie związane z finansowaniem w ramach zmieniającego się kształtu polityki Unii Europejskiej. To ważne w kontekście tworzenia nowych miejsc pracy i dalszego rozwijania wiosek tematycznych.

Na zakończenie – uczestnicy mieli okazję, by zdobyłą wiedzę wcielić w czyn. W czasie warsztatów wypracowali nazwy wiosek tematycznych dla swoich własnych miejscowości:

- Wioska Dawnych Zawodów w Myślizoszcu,
- Kraina Dobrej Zabawy w Sokolim,
- Wioska Miłoścy w Krępsku.

Kuźnia w Myślizoszcu.
Fot. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania
Ziemi Człuchowskiej.

Rezultaty z potencjałem na przyszłość

Projekt *Innowacyjne wioski Ziemi Człuchowskiej szansą na rozwój obszarów wiejskich* stanowił dla uczestników inspirację do tworzenia oddolnych inicjatyw w celu rozwijania turystycznej oferty swojego województwa. Nie zabrakło wiedzy praktycznej i inspiracji do wykorzystania walorów okolicy w celu przyciągnięcia zwiedzających.

Warto podkreślić, że takie działania wpływają nie tylko na gospodarkę regionu, ale jednocześnie mieszkańców we wspólnym celu. Na terenach z funkcjonującymi wioskami tematycznymi rośnie zaangażowanie mieszkańców i chęć upiększenia, wzbogacenia i promowania własnej okolicy.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:

biuro@lgdzc.pl

www.lgdzc.pl

Tytuł operacji:	Rolniczy Handel Detaliczny - innowacyjny kierunek promocji i sprzedaży produktów pszczelich
Realizator:	Łódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego zs. w Bratoszewicach
Termin realizacji:	02.2020
Forma realizacji:	konferencja
Działanie KSOW:	Działanie 2: Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Nowatorskie szkolenie dla gospodarstw pasiecznych

Łódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Bratoszewicach, przy współpracy z Wojewódzkim Związkiem Pszczelarzy w Łodzi, zrealizował konferencję pt. *Rolniczy Handel Detaliczny – innowacyjny kierunek promocji i sprzedaży produktów pszczelich*. Głównym celem projektu było opracowanie oraz omówienie innowacyjnych kierunków promocji w kontekście sprzedaży produktów pszczelich.

Kolejnym założeniem operacji była możliwość wymiany doświadczeń pomiędzy uczestnikami oraz stworzenie przestrzeni do dialogu. Dzięki temu osoby zaangażowane w spotkanie mogły zdobyć bezcenną wiedzę na temat poszerzenia swojej działalności.

Szkolenie zostało zrealizowane w ramach *Sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich*.

Pszczelarze i eksperci w poszukiwaniu nowych kierunków

W wydarzenie zaangażowali się pszczelarze, producenci, doradcy rolnicy oraz specjaliści z dziedziny promocji i sprzedaży w ramach RHD (rolniczego handlu detalicznego) produktów pszczelich. Wśród uczestników pojawili się też pracownicy nauki oraz mieszkańcy obszarów wiejskich. W konferencji wzięło udział 100 osób zaangażowanych w tematykę promocji, produkcji i sprzedaży wyrobów pszczelarskich.

Eksperti tłumaczą regulacje prawne związane z RHD. Fot. Łódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego zs. w Bratoszewicach.

Jak promować produkty pszczelarskie w ramach RHD?

Konferencja odbyła się 29 lutego 2020 roku w Bratoszewicach. Przewodnim tematem spotkania były innowacyjne kierunki promocji i sprzedaży produktów pszczelich. Konferencja składała się z trzech wartościowych, merytorycznych wykładów, które przygotowały: Barbara Sałata i Monika Mrożek - specjalistki z Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Radomiu.

Wśród poruszanych zagadnień pojawiły się kwestie związane z wymogami bezpieczeństwa przy wytwarzaniu żywności, regulacjami prawnymi oraz sprzedażą wytworzonych produktów. Uczestnicy konferencji poznali poszczególne etapy produkcji i sprzedaży oraz obowiązki związane z prowadzeniem działalności.

Uczestnicy konferencji – pszczelarze, rolnicy, przedsiębiorcy. Fot. Łódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego zs. w Bratoszewicach.

sprzedawać swoje produkty bez zbędnych pośredników, osiągając w ten sposób większe dochody.

Wykładowcy poświęcili też część spotkania na otwartą dyskusję, poświęconą Rolniczemu Handlowi Detalicznemu. Okazało się, że wymogi prawne, uzyskanie statusu, prowadzenie dokumentacji czy prawa i obowiązki związane z tym zagadnieniem są dla wielu rolników ciągle niejasne.

Wiedza kluczem do rozwoju

Uczestnicy projektu zdobyli wiedzę na temat prowadzenia Rolniczego Handlu Detalicznego. Słuchacze dowiedzieli się:

- na czym polegają regulacje prawne,
- jak mają zarejestrować swoją działalność,

Słuchacze konferencji z zaangażowaniem notują cenną wiedzę. Fot. Łódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego zs. w Bratoszewicach.

Zagadnienia poruszane na wykładzie mają w przyszłości pomóc wytwórcom w lepszym zarządzaniu działalnością i w pomnażaniu zysku. Wśród tematów przewodnich były:

- masowa produkcja po możliwie niskich kosztach,
- wykorzystywanie niszy rynkowych i podnoszenie wartości produkcji m.in. poprzez sprzedaż bezpośrednią lub małe przetwórstwo.

Omówiono także, na czym polegają krótkie łańcuchy dostaw. Dzięki temu mechanizmowi rolnicy mogą

- jakie są wymogi bezpieczeństwa,
- jakie są kanały sprzedaży dla produktów z gospodarstwa pasiecznego w ramach Rolniczego Handlu Detalicznego.

Wartościowe informacje pozwolą przedsiębiorcom w pomnożeniu zysków, znalezieniu nowych kierunków dla działalności oraz dotarciu do klientów zainteresowanych ich wyrobami. To z kolei przełoży się też na rozwój gospodarstw w województwie łódzkim.

Wiesz, na czym polega Rolniczy Handel Detaliczny?

System ten polega na sprzedaży produktów ostatecznemu konsumentowi. Sprzedaż nie może być prowadzona z udziałem pośredników, za wyjątkiem kilku sytuacji, tj. sprzedaż na targach, festynach czy wystawach. Co istotne, istnieją dla niego osobne regulacje prawne i podatkowe. Fachowa kadra prowadząca wykład pomogła w wyjaśnieniu uczestnikom wielu zawiłych kwestii prawnych, w tym:

- rozliczeń z uzyskanego dochodu,
- spełnienia warunków sanitarnych w budynkach, przeznaczonych do produkcji,
- prowadzenia odpowiedniej dokumentacji,
- oznakowania towarów,
- limitów produkcyjnych.

Gospodarstwa pasieczne mogą sprzedawać swoje wyroby w ramach RHD od 2017 roku.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
a.lichman@lodr-bratoszewice.pl
<https://tinyurl.com/RHDpszczoły>

Tytuł operacji:	System retencji rozproszonej jako element gospodarowania wodą
Realizator:	Opolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Łosiosie
Termin realizacji:	06.2020 – 07.2020
Forma realizacji:	poradnik online / samouczek
Działanie KSOW:	Działanie 2: Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Jak mądrze gospodarować wodą? Włączamy akcję zero waste!

Celem projektu było zaproponowanie sposobów gromadzenia i wykorzystywania wód opadowych w elastycznych systemach rozproszonych, dostępnych zarówno dla gospodarstw domowych, jak i firm, zarządców budynków, dróg itp. Gospodarze wydarzenia chcieli również przedstawić powiązania rocznego cyklu opadowego z trendami długofalowymi i możliwością wpływania na ograniczenie ryzyka powodzi. Uczestnicy wydarzenia mieli się także dowiedzieć, jak zmniejszyć skutki suszy (zmieniając zagospodarowanie terenu) oraz jak wprowadzić mikroinwestycje „zero waste”.

Kto wziął udział w projekcie?

W projekcie wzięli udział rolnicy, właściciele gospodarstw i obiektów agroturystycznych, doradcy rolni, przedsiębiorcy i mieszkańcy terenów wiejskich, osoby zainteresowane innowacyjnymi rozwiązaniami z zakresu rolnictwa, pracownicy jednostek doradztwa rolniczego.

Co to jest zero waste?

Zero waste to ochrona zasobów oraz projektowanie i zarządzanie produktami w taki sposób, aby generować jak najmniejszą ilość odpadów i nie zanieczyszczać środowiska. Działanie zero waste jest etyczne i ekonomiczne nie tylko dla planety, ale i dla człowieka. W „zero waste” używa się zasobów, zamiast tworzyć nowe odpady.

W Polsce mamy również stowarzyszenie ZERO WASTE, które działa na rzecz zmiany świadomości społecznej dotyczącej zasobów:

- zapobiegając powstawaniu odpadów u źródła;
- promując bezopadowy styl życia oraz zmianę wzorców produkcji i konsumpcji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym.

Polskie Stowarzyszenie ZERO WASTE realizuje swoją misję poprzez wyposażenie w wiedzę i narzędzia, wspierające działania obywateli, instytucji i przedsiębiorstwa.

Co to są wody opadowe?

Z kolei wody opadowe, które były głównym tematem operacji, nazywane są potocznie „deszczówką”. To wody, które spadły na powierzchnię ziemi w postaci opadów atmosferycznych (na przykład deszczu, gradu czy śniegu).

Jak mądrze gospodarować wodą? Przeczytaj samouczek online!

W ramach operacji zorganizowano projekt w postaci interaktywnego samouczka online, który dostępny jest na stronie www.sir.oodr.pl.

Spis treści

Zmiany klimatu?	str. 3	Wykierowanie młynów	str. 44	Opilino nur	str. 83
Zmiany klimatu - Polska	str. 4	Hydrofobia ogólnobieżni	str. 45	Programi QP/IZ	str. 84
Prognozy pogody	str. 8	Struktura i znaczenie węgla	str. 46	Duch zbiorniki miejskie	str. 85
Zużycie wody w produkcji	str. 9	Ogrodniczy	str. 47	Reflow odporna na szczyt	str. 86
Je to jest deszcz?	str. 10	Przebieg podziemny	str. 48	Myszy i melon	str. 88
Wielkość opadów i terenie Polski	str. 11	Amoeba zielony doch lub białe?	str. 49	Kiedy słoń jest bardzo duży.	str. 90
Busz w Polsce (ITV - 20 VII 2019)	str. 12	Zielona białe	str. 50	Podsumowanie	str. 91
Je tego deszcz?	str. 13	Zielone dochy	str. 51	Literatura	str. 92
Retencje?	str. 17	Dochy reakcyjne wody	str. 52		
Ważni Serwisy Urban Design	str. 19	Konkretny milonowy dochy	str. 53		
Rozwiązano systemy gromadzące	str. 20	Zelone powierzchnie - funkcje	str. 56		
Opadanie wody	str. 21	Dochy ekologiczne	str. 57		
Opadanie wody - techniczne	str. 22	Dochy ekologiczne	str. 58		
Mulki ogromne zbiorniki?	str. 24	Semi-konkretny zielony dach	str. 59		
Canalage renowacja	str. 25	Dochy ekologiczne	str. 60		
Ogrodzenie zbiorniki na deszcz	str. 26	Materiały hydroizolacja	str. 61		
Opady mokre	str. 27	Zbiorniki nadobwierzchniowe	str. 64		
Wpływ szkodliwych opadów na ziemi	str. 28	Systemy gromadzenia wód opadowych	str. 65		
Współzależności systemu powierzchniowego	str. 29	Zbiorniki rozdzielne	str. 67		
Biorąc pod uwagę	str. 31	Zbiorniki powierzchniowe	str. 68		
Zbiorniki powierzchniowe - hydroizolacja	str. 33	Zbiorniki podziemne	str. 70		
Retencje i kury bawo	str. 34	Systemy gromadzenia wód opadowych	str. 71		
Zwężony wód podziemne	str. 35	Systemy gromadzenia	str. 72		
Prasa	str. 37	Typy zbiorników	str. 73		
Podopieczni są sami	str. 38	Zbiorniki	str. 74		
Mulki i błotno	str. 39	Opadanie szczytów?	str. 75		
Stwierdzone - zastosowania	str. 40	Jak były powstanie był taki zbiornik?	str. 76		
Stwierdzone - zastosowania	str. 41	Czy warto?	str. 79		
Rodzaje materiałów do wypełnienia muldy chłonna	str. 42	Sztywność systemu retencji i rozprężenie	str. 80		
Ogrodzenie	str. 43				

Spis treści samouczka online.

Fot. Opolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Łosiosiu.

Samouczek jest odpowiedzią na problem z dziedziny nasilania się zjawiska suszy, która w rolnictwie ma szczególny wpływ na poziom produkcji rolnej – w szczególności roślinnej. Poradnik w formie samouczka wskazuje kierunki optymalizacji procesów gospodarowania zasobami wodnymi w gospodarstwach rolnych oraz agroturystycznych.

Sukces samouczka

Samouczek został umieszczony na stronie www.sir.oodr.pl w dniu 13.07.2020 roku i do dnia 18.05.2021 roku odwiedziło go 33 009 odwiedzających aż 12 6353 razy. Miesięcznie jest około 200-350 wejść. W 2021 roku było 2121 odostęp (540 różnych użytkowników).

Samouczek online składa się z 92 przejrzystych stron i cieszy się bardzo dużym zainteresowaniem. Stał się również materiałem dydaktycznym dla wszystkich zainteresowanych wiedzą z zakresu systemu retencji i zagospodarowania wód.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
ewa.klekot@oodr.pl
<https://tinyurl.com/WodaPodrecznik>

Tytuł operacji:	Promocja sprzedaży bezpośredniej od producenta do klienta
Realizator:	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie – Biuro Regionalne KSOW
Termin realizacji:	10.2020 – 12.2020
Forma realizacji:	spoty radiowe, spoty telewizyjne, artykuły prasowe
Działanie KSOW:	Działanie 9: Wspieranie współpracy w sektorze rolnym i realizacji przez rolników wspólnych inwestycji
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 6: Wspieranie włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich

Krótki łańcuch – ważny cel

Krótkie łańcuchy dostaw są przyszłością sprzedaży w branży rolniczej. Dzięki zmniejszeniu liczby pośredników, niezbędnych do dostarczenia konsumentom produktu, spada koszt całej operacji i rośnie komfort dwóch stron.

Celem projektu promocyjnego było upowszechnienie wiedzy na temat krótkich łańcuchów dostaw, ich zalet i sposobów realizacji.

KRÓTKIE ŁAŃCUCHY DOSTAW

Krótkie łańcuchy dostaw. Slider.

Dla kogo ten projekt?

W operacji mogli wziąć udział zarówno producenci rolni – zainteresowani potencjalnie sposobami na skrócenie drogi produktu do klienta, jak i konsumenci, którym zależy na pozyskaniu żywności prosto od rolnika – naturalnej, tradycyjnej, ekologicznej.

Od pola do stołu

Skrócenie łańcuchów dostaw niesie za sobą korzyści zarówno dla producentów, jak i konsumentów. Żeby uświadomić to zainteresowanym, zorganizowano dwumiesięczną operację pn. **Promocja sprzedaży bezpośredniej od producenta do klienta**. Składały się na nią różnorodne działania. Były to m.in.:

1. Spoty radiowe, przeznaczone do emisji w rozgłośniach lokalnych i regionalnych;
2. Spoty telewizyjne, przeznaczone do emisji w mediach społecznościowych;
3. Artykuły prasowe w tygodnikach regionalnych i miesięczniku Samorządu Województwa Mazowieckiego.

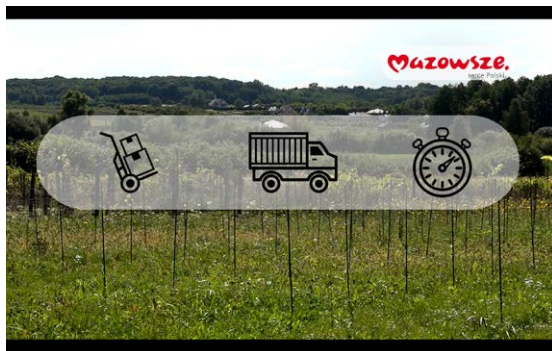
Spoty radiowe były emitowane dwa razy dziennie, a spoty telewizyjne co pięć dni, na specjalnej stronie facebookowej **WIEŚCI z Mazowsza**. Materiały umieszczono również na kanale YouTube pod tą samą nazwą.

Z korzyścią dla wszystkich!

W ramach operacji uczestnicy mogli poznać różne typy krótkołańcuchowej sprzedaży: od bezpośredniej, w gospodarstwie, po zbiorową sprzedaż bezpośrednią, zakupy online, żywienie zbiorowe, a nawet dystrybucję do supermarketów. Z racji tego, że cała akcja odbyła się w dobie pandemicznych obostrzeń, zwrócono również uwagę na aspekty bezpieczeństwa.

” Tego nie wiesz!

- Opracowane materiały dotarły do ponad 370 tys. użytkowników Facebooka!
- Krótkie łańcuchy dostaw rozwijają się w całej Unii Europejskiej – nie tylko w Polsce
- Nowy model sprzedaży gwarantuje korzyści zarówno producentom, jak i konsumentom
- Przy realizacji filmów odwiedzone członków Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze oraz laureatów konkursu Laur Marszałka Województwa Mazowieckiego
- Spoty radiowe wyemitowano łącznie 840 razy w ciągu 20 dni na antenie 14 stacji radiowych pokrywających zasięgiem blisko 100 % terenu województwa mazowieckiego.

Mazowsze. Krótki łańcuch dostaw. Fot. Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie – Biuro Regionalne KSOW.

Poruszane tematy opowiadały o różnych aspektach krótkich łańcuchów dostaw. Mowa była m.in. o tym, jak istotne dla świadomych konsumentów jest dokładne czytanie etykiet, opisów i oznaczeń na produktach.

Wiedza to podstawa!

Konsumenci mogli dowiedzieć się również, na czym tak naprawdę polega krótki łańcuch. Dzięki niemu można nabyć produkt albo bezpośrednio od producenta czy przetwórcy, albo znacznie szybciej niż w tradycyjnym modelu sklepowym. **Dzięki temu rosłą też walory smakowe i zdrowotne żywności. Jest świeżo i tanio.**

Nowoczesne targowiska, giełdy rolne, zakupy online – wszystko to stanowi istotny element nowego modelu dostaw. Producent zyskuje czas i pieniądze, a klient lepszą cenę i gwarancję świeżości.

Świadomość roślinie

Kampania przyczyniła się w znaczący sposób do promocji krótkich łańcuchów dostaw – zarówno po stronie wytwórcy, jak i nabywcy. Rozproszenie treści na kilka kanałów informacyjnych, pozwoliło dotrzeć do szerokiej grupy odbiorców w różnym wieku. Wszystko to ma szansę bezpośrednio przełożyć się na zwiększenie świadomości rynku, sposobów sprzedaży i zalet płynących ze skrócenia łańcucha dostaw.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
ksow@mazovia.pl
www.mazowieckie.ksow.pl

Tytuł operacji:	Sieciowanie doradztwa, praktyki rolniczej i nauki drogą do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów na obszarach wiejskich
Realizator:	Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Lubaniu
Termin realizacji:	11.2020 – 12.2020
Forma realizacji:	webinarium, audycja radiowa, emisja filmu w TV
Działanie KSOW:	Działanie 2: Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Jak upleść tę sieć?

Celem, który postawili sobie organizatorzy projektu, było utworzenie sieci kontaktów i współpracy. Wszystko po to, by usprawnić przekazywanie wiedzy między teoretykami a praktykami rolnictwa. Ta dwustronna relacja była możliwa dzięki dyskusjom, wymianie doświadczeń i możliwości zadawania pytań na czacie, udostępnionym przez organizatorów.

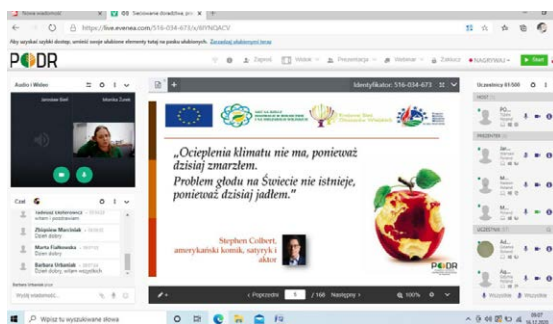
Dało to szansę na promowanie innowacji w rolnictwie, leśnictwie i produkcji żywności, aktywizowanie mieszkańców wsi, wielokierunkową wymianę informacji i wiedzy oraz utworzenie sieci doradztwa dla rolników i lokalnych społeczności.

Od pomysłu do sieci doradztwa

Operacja pn. *Sieciowanie doradztwa, praktyki rolniczej i nauki drogą do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów na obszarach wiejskich* została zrealizowana wielotorowo. W związku z obostrzeniami epidemicznymi wybrano formy, minimalizujące kontakty osobiste między uczestnikami. Było to szkolenie online, audycja radiowa oraz emisja filmu w TV.

W ramach webinarium wyznaczono trzy odrębne grupy tematyczne. Zainteresowani mogli wziąć udział w szkoleniach pt.:

1. Produkcja rolnicza a adaptacja zmian klimatu – webinarium opowiadało o właściwym gospodarowaniu wodą w uprawie roślin, o nowych technikach w uprawie i nawożeniu oraz roli postępu biologicznego w przeciwdziałaniu stresom biotycznym i abiotycznym w uprawach rzepaku i pszenicy ozimej. Wszystko to w dobie postępujących zmian klimatycznych, które mają ogromny wpływ na innowacyjne techniki i praktykę rolną. Na webinarium można było dowiedzieć się również, jak zaadaptować produkcję zwierzęcą do zmian klimatu. Tak, by była i ekonomiczna, i ekologiczna.
2. Produkcja ekologiczna i budowanie świadomości konsumentów – podczas tego szkolenia online można było dowiedzieć się, czym jest produkt ekologiczny oraz jaka jest jego wartość. W kolejnych etapach była mowa o marketingu ekologicznym, profilu konsumenta i miejscach potencjalnej sprzedaży. Dla organizatorów istotne było też poruszenie tematu łańcucha dostaw, budowy ekologicznej marki i znakowania produktów eko.

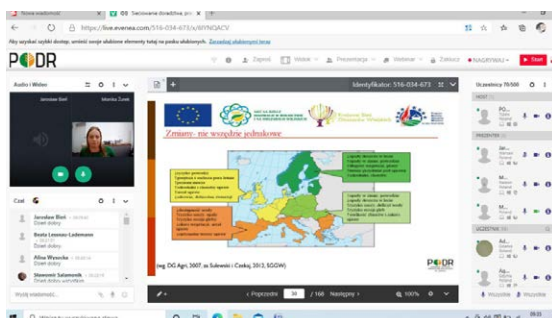

Sieciowanie doradztwa, praktyki rolniczej i nauki drogą do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów na obszarach wiejskich. Fragment prezentacji.

Dla kogo ten projekt?

Projekt został skierowany do mieszkańców obszarów wiejskich, rolników, doradców/specjalistów PODR, przedsiębiorców sektora rolno-spożywczego, przedstawicieli nauki i instytucji związanych z sektorem rolnym w województwie pomorskim.

3. Przedsiębiorczość, krótkie łańcuchy dostaw, budowanie marki, promocja – szkolenie dotyczyło sprzedaży produktów rolnych w ramach krótkich łańcuchów dostaw. Uczestnicy mogli też dowiedzieć się więcej o rolniczym handlu detalicznym, zagadnieniach związanych z marketingiem oraz reklamą i promocją.

Sieciovanie doradztwa, praktyki rolniczej i nauki drogą do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów na obszarach wiejskich. Fragment prezentacji.

Zainteresowani szkoleniami sami mogli zdecydować, które z zajęć są dla nich najciekawsze. Każda z grup odbyła odrębne, dwudniowe szkolenie z udziałem moderatora i wykładowców zewnętrznych.

W ramach projektu powstała też platforma kontaktowa w postaci skrzynki pocztowej. Dzięki niej uczestnicy szkoleń mogli kontaktować się przez kilka dni z wykładowcami i uzyskać odpowiedzi na nurtujące ich pytania.

Projekt obejmował też powstanie audycji radiowej. Siedmiominutowy program promował operację i organizowane w jej ramach szkolenia internetowe. Trzy razy dziennie, przez czternaście dni spot pojawiał się w pomorskiej stacji radiowej. Podkreślano tutaj rolę innowacji w rolnictwie jako istotnego elementu rozwoju obszarów wiejskich i samych gospodarstw. Prezentacja miała stanowić inspirację dla środowiska, zainteresowanego tematem. Słuchacze dowiedzieli się, czym jest sieciowanie, jaki jest jego cel i w jakiej formie zostaną zorganizowane szkolenia.

Czy wiesz, że?

- Ocieplenie klimatu nie oznacza, że nigdy już nie zmarzniesz! Średnie wzrosty temperatur dotyczą całego globu – niekoniecznie Twojego regionu
- Nadmierne rozpylenie gleby może prowadzić do burz pyłowych! – a to tylko jeden z potencjalnych skutków takiego działania
- Zwierzęta hodowlane są narażone na stres cieplny, czyli nadmierne przegrzanie ciała związane z wysoką temperaturą i wilgotnością. Zmiany klimatyczne mogą ten problem spotęgować

Ostatnim elementem operacji była emisja materiału filmowego we współpracy z Telewizją Polską S.A. Oddział Terenowy w Gdańsku. Ośmiominutowa audycja na temat projektu została wyemitowana w ramach programu „W ogrodzie i zagrodzie”. Przedstawiono w niej rolę Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Lubaniu jako instytucji, wspomagającej rolników we wdrażaniu innowacyjnych działań. Pokazano również dwa wzorcowe gospodarstwa rolne – fermę drobiu Pana Zygmunta Stromskiego oraz gospodarstwo Pana Adama Spirowskiego. Rolnicy korzystają na co dzień z innowacyjnych rozwiązań i wdrażają

nowoczesne technologie do swojej codziennej pracy. Dzięki temu są w stanie jeszcze efektywniej zarządzać gospodarstwami.

Budowanie świadomości ekologicznej jest bardzo ważne – pozostaje wiele do zrobienia

Uczestnicy szkoleń wykazali się zainteresowaniem tematami nowoczesnego zarządzania gospodarstwem. Chętnie podejmowali dyskusje o wpływie promocji, dystrybucji i znakowania produktów ekologicznych. Wnioski były proste – ekologia nie jest trudna. Żeby wszyscy się o tym przekonali, trzeba

postawić na edukację i uczyć zarówno rolników, jak i klientów. Liczba pytań, które pojawiały się na spotkaniach, dała jasny sygnał, że temat jest ważny, aktualny i wymaga kontynuacji.

Szkolenia umożliwiły również nawiązywanie i umacnianie kontaktów między uczestnikami. A to pierwszy krok do wymiany wiedzy, rozwoju i wdrażania innowacji.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
sekretariat@podr.pl
<https://tinyurl.com/sieciowanie>

Tytuł operacji:	Innowacyjne rozwiązania w przedsiębiorczości na obszarach wiejskich – dobre przykłady z Dolnego Śląska i Małopolski
Realizator:	Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie
Termin realizacji:	04.2020 – 10.2020
Forma realizacji:	wyjazd studyjny
Działanie KSOW:	Działanie 2: Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Turystyka wiejska – ważny element promocji regionów

Polska wieś to tereny z ogromnym potencjałem – zarówno turystycznym, jak i wytwórczym. Wspieranie przedsiębiorczości wśród mieszkańców może przełożyć się zarówno na poprawę jakości ich życia, jak i funkcjonowanie lokalnej gospodarki. Na wsparcie edukacji w tym zakresie postawili realizatorzy projektu *Innowacyjne rozwiązania w przedsiębiorczości na obszarach wiejskich – dobre przykłady z Dolnego Śląska i Małopolski*.

Jak wspierać przedsiębiorczość na terenach wiejskich?

Podstawowe znaczenie we wspieraniu inicjatyw i aktywizacji mieszkańców terenów wiejskich ma edukacja. Celem projektu było więc zapoznanie uczestników z różnymi formami przedsiębiorczości i sposobami na wykorzystanie walorów kulturowych i przyrodniczych wsi.

Wizyta na Zamku Grodziec – miejscu realizacji wielu inicjatyw lokalnych. Fot. Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie.

Kto wzięł udział w projekcie?

Do udziału w przedsięwzięciu zaproszono rolników, właścicieli obiektów turystycznych, doradców rolniczych i przedsiębiorców, zamieszkujących tereny województwa kujawsko-pomorskiego. W wyjeździe studyjnym, zorganizowanym w ramach programu wspierania innowacji, wzięło udział łącznie 24 uczestników. Cel podróży – Małopolska i Dolny Śląsk. Tamtejsze miejscowości miały posłużyć za przykład właściwego wykorzystania turystycznego i wytwórczego potencjału wsi.

Polska wieś... od kuchni

Turystyka wiejska może przybierać różne oblicza, a jednym z nich jest tworzenie i rozwój szlaków kulinarnych. Wiele regionów Polski może pochwalić się swoimi lokalnymi przysmakami i wyrobami – to wyjątkowa okazja do tego, by wykorzystać je jako formę promocji.

W ramach projektu *Innowacyjne rozwiązania w przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, uczestnicy wyjazdu mieli okazję odwiedzić Szlak Kulinarny Smaki Dolnego Śląska. Obejmuje on m.in.:

- Restaurację Villa Greta w Dobkowie;
- Sery Łomnickie Kozia Łąka w Łomnicy;
- Siedlisko Pstrąga w Mysłakowicach;
- Winnicę Dąbrówka w Dąbrówce Szczepanowskiej.

Takie miejsca to nie tylko sposób podkreślenia odrębności lokalnych kuchni i tradycyjnych przepisów. Stanowią one całość razem z pozostałymi atrakcjami regionu (muzeami, parkami, zamkami itp.) i przyczyniają się do wzrostu jej atrakcyjności w oczach przyjezdnych. Rozwój miejscowej kuchni przekłada się

także na wzrost dochodów mniejszych wytwórców żywności i właścicieli gospodarstw. To także skrócenie łańcuchów dostaw i wsparcie inicjatyw związanych z przetwórstwem.

Przedsiębiorstwo Sery Łonnickie
Kozia Łąka w Łonicy.
Fot. Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa
Rolniczego w Minikowie.

O znaczeniu szlaków kulinarnych świadczy także fakt, że touroperatorzy bardzo chętnie włączają tę formę zwiedzania do ofert turystycznych.

Enoturystyka – podróże winnym szlakiem

Enoturystyka – forma turystyki skoncentrowana na zwiedzaniu miejsc, związanych z produkcją wina. Często turystyka winiarska połączona jest ze specjalnymi imprezami, smakowaniem lokalnej kuchni, a nawet możliwością spędzenia nocy na terenie winnicy. Dużym ułatwieniem w poznawaniu winnic są specjalne szlaki winne, np. Małopolski Szlak Winny.

Ostoja spokoju

W kontekście turystyki duże znaczenie ma także ukazanie walorów wiejskiego życia. To dodatkowa za-

chęta, która sprawia, że tereny pozamiejskie stają się jeszcze atrakcyjniejszym miejscem do rekreacji i wypoczynku. Przyczyniają się do tego zagrody edukacyjne. To forma działalności prowadzona przez mieszkańców wsi, realizująca cele edukacyjne w ramach spotkań z dziećmi i młodzieżą. Uczestnicy projektu mieli okazję odwiedzić:

- Galerię pod Aniołem w Dobkowie;
- Sudecką Zagrodę Edukacyjną w Dobkowie;
- Zagrodę Edukacyjną **Wiśniowy Gaj** w Kobyłczynie;
- Zagrodę na Jędrzejkówce w Laskowej;
- Zagrodę Edukacyjną Dworek Młynarza w Rudzach.

Każde z powyższych miejsc funkcjonuje w oparciu o inny element edukacyjny oraz grupę odbiorców. Ich zróżnicowanie pozwoliło lepiej poznać zasady funkcjonowania zagród edukacyjnych oraz metod, pozwalających na ukazanie poszczególnych aspektów wiejskiego życia.

Od praktyki do działania

Poza samą praktyczną wiedzą i wskazówkami na temat tworzenia szlaków turystycznych na obszarach wiejskich, uczestnicy poznali także metody finansowania tego typu inicjatyw. Działalności przedstawione podczas wyjazdu, związane były w większości przypadków z korzystaniem z różnego rodzaju funduszy, form dofinansowania – ze środków unijnych i nie tylko.

Projekt **Innowacyjne rozwiązania w przedsiębiorczości na obszarach wiejskich** to również doskonały przykład na to, że oddolne formy współpracy mniejszych podmiotów i mieszkańców mogą mieć znaczący wpływ na rozwój przedsiębiorczości i wzrost zainteresowania turystów danym regionem.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
sekretariat@kpodr.pl
www.kpodr.pl.

Tytuł operacji:	Upowszechnianie i promocja internetowych platform umożliwiających sprzedaż produktów rolnych
Realizator:	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Termin realizacji:	06.2020 – 11.2020
Forma realizacji:	spoty w mediach, wideboard, plakaty
Działanie KSOW:	Działanie 9: Wspieranie współpracy w sektorze rolnym i realizacji przez rolników wspólnych inwestycji
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 3: Wspieranie organizacji łańcucha dostaw żywności, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, promowanie dobrostanu zwierząt i zarządzania ryzykiem w rolnictwie

Polski e-bazarek szansą na rozwój gospodarstw rolnych

Internet to narzędzie, którego potencjał wciąż nie jest w pełni wykorzystywany. Doskonały przykład stanowi chociażby gospodarka wiejska. Wprowadzenie innowacji w tym zakresie może przełożyć się na lepszą sprzedaż produktów rolnych. W tym celu powstała platforma internetowa **Polski e-bazarek**. Jej popularyzacja stała się celem projektu **Upowszechnianie i promocja internetowych platform umożliwiających sprzedaż produktów rolnych**.

Idea e-bazarku – dlaczego jest istotna?

Polski e-bazarek to platforma internetowa, zrzeszająca rolników, producentów żywności i wiele innych podmiotów, oferujących bądź zainteresowanych kupnem określonych produktów. To innowacyjna forma zbytu, która umożliwia skrócenie łańcucha dostaw żywności. Dodatkowo zapewnia wsparcie sprzedaży produktów rolnych bezpośrednio z gospodarstw, co przekłada się na poprawę sytuacji materialnej rolników oraz wsparcie przedsiębiorczości na terenach wiejskich.

Do kogo jest skierowany projekt?

Z Polskiego e-bazarku mogą korzystać producenci rolni, przetwórcy artykułów rolno-spożywczych, przedsiębiorcy oraz liderzy środowisk lokalnych, oferujących produkty rolnicze a także konsumenci mogący te produkty kupować, czyli tak naprawdę całe społeczeństwo!

Potrzeba upowszechniania i promocji projektu

Duże znaczenie w kontekście właściwego funkcjonowania takich innowacji jak **e-bazarek**, ma również odpowiednia promocja. Korzystanie z inter-

netu jako narzędzia usprawniającego funkcjonowanie gospodarstwa i ułatwiającego dystrybucję, to wciąż rzadkość. Dlatego inicjatorzy projektu **Upowszechnianie i promocja internetowych platform umożliwiających sprzedaż produktów rolnych** zdecydowali się sięgnąć zarówno do nowych, jak i tradycyjnych form przekazu.

Wybrane formy promocji obejmowały:

- spoty radiowe,
- spoty telewizyjne,
- reklamy online w serwisach internetowych,
- plakaty skierowane do instytucji wspierających kampanię informacyjną.

Zróżnicowanie form przekazu miało na celu dotarcie do różnorodnej grupy odbiorców projektu – producentów rolnych, konsumentów oraz ogółu społeczeństwa.

*Fragment telewizyjnego spotu promującego Polski e-bazarek.
Fot. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.*

Przebieg kampanii informacyjnej

Głównym celem kampanii promocyjnej **Polskiego e-bazarku**, było przekazanie podstawowych informacji o projekcie:

- Czym jest portal **Polski e-bazarek**?
- Jaka jest jego funkcjonalność? Co oferuje użytkownikom?
- Dlaczego warto z niego korzystać?

Kampania została przeprowadzona w formie 15 i 30-sekundowych spotów telewizyjnych oraz radiowych. Twórcy projektu zdecydowali się też na sięgnięcie po wideboard, emitowany w serwisach internetowych Telewizji Polskiej. Opracowano i dystrybuowano również wersję plakatu, promującego **Polski e-bazarek**. Hasło przewodnie akcji brzmiało – **cudze chwalicie, swoje poznajcie**.

Warto wspomnieć także o samej częstotliwości emisji spotów w okresie czerwiec-grudzień 2020.

- spot w radio - 56 emisji,
- spot telewizyjny – 325 emisji.

Reklama w formie wideboard na platformach TVP uzyskała prawie 2 mln odsłon.

Fragment telewizyjnego spotu prezentujący logo i hasło przewodnie Polskiego e-bazarku. Fot. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Jak działa wirtualny bazarek?

Ze strony www.polskiebazarek.pl konsumenci mogą przenieść się do jednego z 16 wojewódzkich e-bazarków. Każdy z nich funkcjonuje bardzo podobnie. Obsługa strony jest bardzo intuicyjna.

Pierwszą platformą sprzedażową uruchomioną w 2020 roku był Podkarpacki e-bazarek, stanowiący inspirację do utworzenia polskiego e-bazarku i pozostałych wojewódzkich e-bazarków. Użytkownicy platformy mogą pobrać również aplikację na telefon.

JUŻ JEST!

Google Play

darmowa APLIKACJA
do pobrania na twój telefon

Promocja aplikacji do pobrania na telefon. Fot. Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale.

Co kupisz na wirtualnym bazarku?

Same pyszności! Oleje i oliwy, napoje, warzywa i owoce, nabiał, owoce jagodowe, zwierzęta hodowlane, kwiaty i materiał szkółkarski, usługi, przetwory, zboża i bobowate, KGW (potrawy), miód i produkty pszczele, mięso, wędliny i ryby, produkty z certyfikatem, pieczywo i produkty zbożowe, słodczyce oraz wyroby cukiernicze.

To jeszcze nie wszystko! Aplikacja ma także oferty turystyczne i edukacyjne, materiały siewne i sadzeniakowe, maszyny i urządzenia, oferty pracy w rolnictwie oraz dodatkową opcję „kupię”, gdzie można ogłosić się jako osoba chętna kupna danego towaru lub usługi. Wtedy szybciej i łatwiej znajdzie to, czego szuka.

Polski e-bazarek – jak może zmienić oblicze wsi?

Informatyzacja to w przypadku rolnictwa proces, który ciągle postępuje. Wykorzystanie nowoczesnych technologii nie jest jeszcze tak powszechne, a może przynieść wiele wymiernych korzyści.

Jednym ze spodziewanych rezultatów kampanii ma być skrócenie łańcuchów dostaw i zachęcanie konsumentów do sięgania po lokalne produkty. To ważne także w kontekście epidemii – w obliczu ograniczeń sprzedaży internet oferuje dodatkowy kanał dystrybucji żywności i stanowi źródło dochodu.

Projekt *Upowszechnianie i promocja internetowych platform umożliwiających sprzedaż produktów rolnych* ma na celu także promowanie zdrowej żywności, pochodzącej od polskich producentów i przetwórców.

Sam e-bazarek to także kolejny krok w stronę wzrostu przedsiębiorczości i oddolnych inicjatyw społecznych, podejmowanych na terenach wiejskich w całej Polsce. Może przyczynić się także do wzrostu popytu na produkty rolne, oferowane przez krajowych wytwórców.

Pamiętaj!

Dzięki Polskiemu e-bazarkowi:

- bezpłatnie zarejestrujesz swoje ogłoszenie,
- zyskasz darmową promocję,
- znajdziesz ciekawe oferty – nie tylko ze swojego województwa,
- łatwo sprzedasz swój towar,
- kupisz produkty w cenach producenta, bez marży.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Dodatkowe informacje dostępne są na stronie internetowej:
<https://polskiebazarek.pl>

Tytuł operacji:	Ewolucja Agrobiznesu – Innowacje dla zrównoważonego rolnictwa
Realizator:	Zachodniopomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Barzkowicach
Termin realizacji:	09.2020
Forma realizacji:	konferencja
Działanie KSWO:	Działanie 6: Ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Ewolucja Agrobiznesu! Co nowego w rolnictwie?

Celem projektu było zapoznanie się z zagadnieniami innowacyjności w rolnictwie oraz możliwościami praktycznego zastosowania przedstawionych metod i rozwiązań, a także przekazanie informacji o tym, jak nawiązywać współpracę z uczestnikami rynków rolnych.

Na wydarzeniu pokazano również prezentację *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-*

2020, która miała zmotywować uczestników do aktywnego rozwoju gospodarstw rolnych ze środków Unii Europejskiej.

Kto wziął udział w konferencji?

W konferencji wzięło udział 40 osób, w tym: rolnicy i mieszkańcy obszarów wiejskich oraz doradcy rolniczy z województwa zachodniopomorskiego.

” Czym jest agrobiznes?

Agrobiznes to przedsiębiorstwo powiązane z rolnictwem. Polega na wytwarzaniu finalnych produktów żywnościowych. Agrobiznes zaczyna się od pozyskania surowców pierwotnych, a kończy na przygotowaniu gotowej żywności dla konsumenta.

Agrobiznes obejmuje między innymi rolnictwo, skup surowców rolnych (przechowywanie i transport), rybołówstwo i leśnictwo, przemysł spożywczy czy hurt detaliczny i handel żywnością.

Wykład dla uczestników konferencji. Fot. Zachodniopomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Barzkowicach.

Powitajmy prelegentów!

Wśród prelegentów i prelegentek pojawili się:

- Małgorzata Rychel z ZOR ARIMR Szczecin;
- Joanna Samborska z KOWR OT Szczecin;
- Dr hab. Arkadiusz Sadowski z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu;
- Dr Arkadiusz Malkowski z Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie.

Tematy poruszane na konferencji dotyczyły sieci innowacji w rolnictwie, Europejskiego partnerstwa na rzecz innowacji, programów wsparcia w latach 2014-2020 rok, Platformy żywnościowej, polityki

innowacyjnej na obszarach wiejskich, ekonomicznych skutków inwestowania w gospodarstwa rolne.

Na czym polegała konferencja?

Konferencja odbyła się 22 września 2020 roku w Hotelu Mały Młyn w Stargardzie. Na wydarzeniu poprowadzono wykłady i panel dyskusyjny o **Ewolucji Agrobiznesu**. Uczestnicy mogli posłuchać również prezentacji pt. **Sieć innowacji w rolnictwie – założenia, tworzenie grup operacyjnych w ramach działania Współpraca**. Zwracała ona uwagę na możliwości nawiązywania sieci współpracy partnerskiej w rolnictwie.

Wykład dla uczestników konferencji. Fot. Zachodniopomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Barzkowicach.

Co dalej? Prelegentka Małgorzata Rychel z ZOR ARiMR Szczecin przedstawiła metody zarządzania projektami z zakresu rozwoju obszarów wiejskich. Z kolei doktor Arkadiusz Malkowski z Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie opowiedział o tym, jak prawidłowo planować rozwój lokalny z uwzględnieniem potencjału ekonomicznego, społecznego i środowiskowego w województwie zachodniopomorskim.

Rolnicy chcą nowości!

W wydarzeniu wzięło udział 40 osób, w tym rolnicy i mieszkańcy obszarów wiejskich z 18 powiatów województwa zachodniopomorskiego.

Konferencja pt. **Ewolucja Agrobiznesu – Innowacje dla zrównoważonego rolnictwa** przyczyniła się do stworzenia sieci kontaktów pomiędzy rolnikami, doradcami rolniczymi i jednostkami naukowymi.

Wszystkie poruszone na konferencji zagadnienia przekazały, jak ważne i potrzebne jest wdrażanie innowacji w gospodarstwach. Uczestnicy dowiedzieli się również, jakie są możliwości współfinansowania i refundacji kosztów działalności inwestycyjnej.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
row.barzkowice@home.pl
<https://tinyurl.com/agrobiznesPDF>

Tytuł operacji:	Wirtualny Dzień Pola
Realizator:	Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale
Termin realizacji:	06.2020
Forma realizacji:	wystawa
Działanie KSOW:	Działanie 2: Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Przenieś się do wirtualnego świata z Podkarpackim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Boguchwale!

Celem projektu było stworzenie sieci kontaktów pomiędzy podkarpackimi rolnikami, podmiotami doradczymi, jednostkami naukowymi, przedsiębiorcami sektora rolno-spożywczego oraz pozostałymi podmiotami zainteresowanymi wdrażaniem innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich.

Projekt został zrealizowany w formie wystawy, podczas której można było wymienić się fachową wiedzą oraz dobrymi praktykami w zakresie wdrażania innowacji.

Kto przeniósł się do wirtualnego świata?

Rolnicy, właściciele lasów, przedsiębiorcy, przedstawiciele jednostek naukowo-badawczych, podmioty reprezentujące nowe rozwiązania branży rolniczej (w tym maszyn i sprzętu rolniczego roślin uprawnych,

sadowniczych i ogrodniczych oraz środków do produkcji).

Wirtualny Dzień Pola na Podkarpaciu. Fot. Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale.

Ciekawostki, ciekawostki!

- Impreza Wirtualny Dzień Pola nawiązywała do Krajowych Dni Pola, odbywających się w 2020 roku w Kujawsko-Pomorskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego w Minikowie pod hasłem Europejski Zielony Ład na pol@ch w Polsce.
- Wirtualny Dzień Pola Live wyświetliło aż 2569 osób, a Konferencję - 1862.
- Na kanale Youtube Wirtualnego Dnia Pola znajdują się filmiki zamieszczane na **eporady.podrb.pl** związane z Wirtualnym Dniem Pola. Na przykład Film Prezentacja Urzędzeń Rolnictwa Precyzyjnego Case Unia Group Kiesel, który ma 1158 wyświetleń oraz film Sad Tradycyjny - 458 wyświetleń. Link do kanału: <https://tinyurl.com/DniPola2020>

Wirtualnie, namacalnie! Jak przebiegał projekt?

W ramach operacji zorganizowano imprezę na terenie Pola Doświadczalnego, prowadzonego przez Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale. Na imprezie przedstawiono najnowsze osiągnięcia technologiczne w pracach rolniczych oraz dzielono się doświadczeniem z hodowli i uprawy roślin.

Wykłady i wywiady podczas Wirtualnego Dnia Pola. Fot. Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale.

Uczestnicy podziwiali nowe sprzęty rolnicze, nowoczesne rozwiązania ochrony roślin oraz monitorowanie pól za pomocą dronów. Brali również udział w kiermaszach materiału szkółkarskiego, środków plonotwórczych, sprzętu rolniczego, ogrodniczego i pszczelarskiego.

Było tego więcej! Goście wydarzenia mogli:

- zapoznać się z prowadzonymi na polu doświadczalnym PODR w Boguchwale badaniami z wieloma gatunkami i odmianami roślin rolniczych (w tym zbóż, ziemniaków, rzepaku ozimego, kukurydzy czy bobowatych);
- zobaczyć efekty działania środków ochrony roślin i nawozów;
- zapoznać się z bogatą kolekcją ziół, roślin przyprawowych i miododajnych, klonów wierzby energetycznej, a także dawnymi odmianami drzew owocowych – jabłoni, grusz, śliw i wiśni;

- zobaczyć pokazy pracy maszyn rolniczych;
- skorzystać z fachowego doradztwa technologicznego – on-line;
- zapoznać się najnowszymi rozwiązaniami mechanicznymi w produkcji roślinnej.

W ramach imprezy można było zobaczyć wiele innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie. Wirtualna impreza transmitowana na żywo za pomocą elektronicznych komunikatorów. Emitowane były również wcześniej przygotowane nagrania przedstawicieli nauk, pracowników działów technologicznych Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Boguchwale.

Na wirtualnej imprezie położono nacisk na tematykę związaną z zatrzymaniem wody w glebie. Dzięki temu rozpropagowano najlepsze rozwiązania w rolnictwie na terenie całego Podkarpacia... i nie tylko.

Na wydarzeniu promowano Polski Związek Producentów Kukurydzy, który na co dzień edukuje konsumentów na temat walorów zdrowotnych tej rośliny i jej przetworów. W ramach tej promocji uczestnicy mogli degustować potrawy i poznawać nowe smaki.

Dużo uwagi poświęcono również roli pszczoł dla bioróżnorodności w rolnictwie i rozwojowi pszczelarstwa na Podkarpaciu. Imprezę poprowadzono w systemie hybrydowym. Organizatorzy ochoczo zachęcali gości do udziału w wydarzeniu.

Wirtualny projekt zdał egzamin!

Efektom projektu *Wirtualnego Dnia Pola* było zastosowanie innowacyjnych rozwiązań w gospodarstwach rolnych, które mają duży wpływ na konkurencyjność. Rolnicy mogli dzielić się kontaktami z podkarpackimi przedsiębiorcami, wytwórcami żywności oraz osobami i instytucjami oferującymi usługi na rzecz rolnictwa.

Projekt spopularyzował również proinnowacyjne postawy w sferze rolnictwa i produkcji żywności oraz wskazał nowe sposoby sprzedaży poprzez tak zwane krótkie łańcuchy dostaw. Jest to niezwykle ważna inicjatywa, która zmniejszyła liczbę pośredników niezbędnych do dostarczenia klientowi produktu końcowego.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
malgorzata.wilk@podrb.pl
<https://dzienpola.podrb.pl/>

Tytuł operacji:	Promocja hodowli zwierząt - alpaki nowatorską inicjatywą dla gospodarstw agroturystycznych w województwie lubuskim
Realizator:	Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku
Termin realizacji:	07.2020 – 12.2020
Forma realizacji:	szkolenie, pokaz, film, drukowane materiały informacyjne w formie broszury
Działanie KSOW:	Działanie 5: Poszukiwanie partnerów KSOW do współpracy w ramach działania „Współpraca”, o którym mowa w art. 3 ust.1 pkt 13 ustawy o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków EFRROW w ramach PROW na lata 2014-2020 oraz ułatwianie tej współpracy
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Alpaki – wyjątkowi towarzysze, oddani przyjaciele

Pies i kot są uznawani są najlepszymi, zwierzęcych przyjaciół człowieka. Są nieodłączną częścią wielu domostw. Swoich właścicieli obdarzają zaufaniem i miłością. A czy jest możliwe, aby nawiązać tak bliską relację z egzotycznym zwierzęciem? Czy zabawne zwierzę z rodziny wielbłądowatych może podbić serce człowieka? Jaką rolę może spełniać w gospodarstwie? Właśnie tym wyjątkowym zwierzętom – alpacom – zostały poświęcone szkolenia, przygotowane przez Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku.

Poznaj alpaki z bliska

Głównym założeniem projektu było rozpowszechnienie wiedzy o hodowli alpaki oraz korzyściach płynących z hodowania zwierząt przy gospodarstwach agroturystycznych. W tym zakresie szczególne szanse stwarzają sprzedaż wełny i jej wyrobów oraz alpakoterapia. Kolejnym założeniem operacji była identyfikacja potrzeb w dziedzinie innowacyjnej hodowli alpaki oraz

popularyzacja nowoczesnej i praktycznej wiedzy na ten temat. W ramach programu przygotowano szkolenia, które obejmowały pokaz zwierząt oraz wykorzystanie alpaki w turystyce i rekreacji.

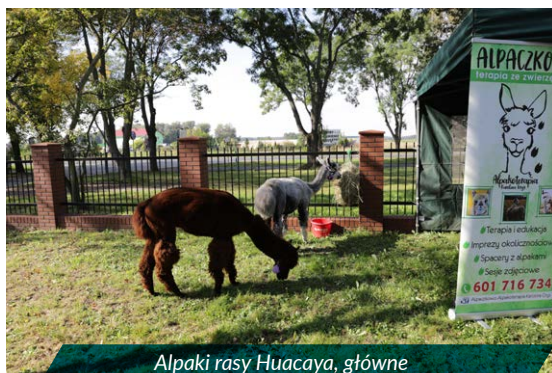
Do kogo był skierowany projekt?

Na projekcie mogli skorzystać mieszkańcy obszarów wiejskich, a w szczególności właściciele gospodarstw agroturystycznych, którzy prowadzą hodowlę alpaki lub planują jej założenie. W związku z rosnącym zainteresowaniem zwierzętami, projekt był też skierowany do rolników czy właścicieli zagrod edukacyjnych. Przekazana wiedza przydała się szczególnie tym, którzy rozważają hodowlę alpaki jako alternatywne źródło dochodu dla gospodarstwa.

Przygotowane materiały szkoleniowe poszerzyły wiedzę z zakresu wykorzystania zwierząt w turystyce i rekreacji oraz alpakoterapii. Dzięki temu na projekcie skorzystali też terapeuci, zaangażowani w tematykę terapii ze zwierzętami lub pragnący poszerzyć swoje kompetencje.

Kim są egzotyczni przybysze z Ameryki Południowej?

Alpaki to gatunek udomowiony przez przodków Inków 4-5 tysięcy lat p.n.e. Ich ojczyzną są rejony wyżyn andyjskich. Ze względu na wyjątkową wełnę, idealną do wyrobu wysokiej jakości tkanin, stały się ulubionym zwierzęciem Inków i istotną częścią ich kultury. Skąd zatem wzięły się w Polsce? Pierwsze stado trafiło do naszego kraju w 2004 roku. Po dzień ten hodowle alpaki są rzadko spotykane, chociaż cieszą się coraz większym zainteresowaniem. Z tego

Alpaki rasy Huacaya, główne bohaterki projektu.
Fot. Sylwia Wawrzyniak-Bodnar.

powodu może to być dobry pomysł na hobby, biznes lub dodatkowe źródło dochodu.

Alpaki świetnie adaptują się do zróżnicowanych warunków. Ich wełna zimą chroni przed niskimi temperaturami, a latem oddaje ciepło do otoczenia. To inteligentne zwierzęta, które szybko się uczą, mają przyjazne usposobienie i przyzwyczajają się do właścicieli. Żywią się trawą i roślinami, a przy okazji ich miękkie kopyta użyźniają pastwiska i nie niszczą runi.

W Polsce alpaki są hodowane jako dostarczyciele wysokiej jakości włókna, a także wykorzystywane w agroturystyce, rekreacji oraz terapii. Istnieją dwie odmiany hodowlane alpaki: Huacaya oraz Suri. Choć zwierzęta wydają się urocze i bezobstęgowe, ich hodowla wymaga specjalistycznej wiedzy, zaangażowania i cierpliwości.

” Czy wiesz, że...

- alpaki są spokrewnione z lamami, są jednak od nich o około 1,5 m niższe oraz mają krótsze pyszczki;
- w czasach cywilizacji Inków noszenie tkanin z włókna alpaki było zarezerwowane wyłącznie dla rodziny królewskiej i szlachty;
- alpaki są przyjaźnie nastawione nie tylko do ludzi, ale także innych zwierząt – psów, kotów, koni, owiec czy kóz;
- zadowolona i chętna do interakcji alpaka wydaje odgłos podobny do klikania;
- alpaki plują na inne zwierzęta ze stada, gdy są podekscytowane, boją się lub chcą pokazać dominację;
- wełna alpaki jest hipoalergiczna i cieplejsza od owczej;
- futro alpaki jest niewiarygodnie miękkie i nie zatrzymuje wody, przez co jest to drugie po moherze najmocniejsze włókno zwierzęce
- alpaki są bardzo towarzyskie, łagodne i ciekawskie i można je dość łatwo wytresować.

Promocja hodowli alpaki w teorii i praktyce

Operacja *Promocja hodowli zwierząt - alpaki nowatorską inicjatywą dla gospodarstw agroturystycznych* została zrealizowana na terenie LODR w Kalsku. Na potrzeby projektu przeprowadzono wykłady, szkolenia oraz pokazy alpaki. Pierwszą część szkolenia stanowiły wykłady pani mgr inż. Karoliny Grys – z wykształcenia zootechnik z uprawnieniami alpakoterapeuty i kwalifikacjami pedagogicznymi. Fascynujące i merytoryczne wykłady były poświęcone tematyce hodowli alpaki oraz ich wykorzystania w terapii osób zdrowych i z niepełnosprawnością, dzieci lub dorosłych. Uczestnicy szkolenia mogli też dowiedzieć się sporo na temat ochrony zdrowia i pielęgnacji alpaki, w tym warunków utrzymania, żywienia, rozrodu czy zabiegów pielęgnacyjnych. Każdy miał okazję podejść bliżej zwierząt, zapoznać się z nimi czy nawet nakarmić je ich ulubionym przysmakami.

W drugiej części projektu odbył się pokaz alpaki rasy Huacaya, który poprowadziła pani mgr inż. Karolina Grys. Uczestnikom zostały zaprezentowane informacje dotyczące charakterystyki alpaki, ich

Pani mgr inż. Karolinę Grys dzieli się wiedzą z uczestnikami pokazu.
Fot. Sylwia Wawrzyniak-Bodnar.

przystosowania do hodowli, prawidłowego odżywiania oraz codziennej opieki. Alpaki pokazały swoje przyjazne i łagodne usposobienie, dzięki któremu są doskonałymi zwierzętami do terapii. Dlaczego?

- Kontakt z alpakami pomaga w leczeniu dzieci, które pod wpływem tych zwierząt zwiększają

rozwój ruchowy oraz podnoszą swoją samoocenę.

- Ich towarzystwo wpływa dobroczynnie na człowieka, uspokaja i łagodzi stres.
- Ich spontaniczne zachowania wywołują uśmiech na twarzach pacjentów.
- Zabawy, głaskanie i karmienie zwierząt pozytywnie wpływają na emocje.
- Świetnie sprawdzają się w leczeniu osób z depresją, autyzmem, ADHD, niepokojem, zespołem Downa czy zaburzeniami lękowymi.

Materiały szkoleniowe dla miłośników alpaka

W ramach współpracy z prelegentką zostały zrealizowane film edukacyjny oraz materiały informacyjne, będące kompendium wiedzy w zakresie hodowli alpaka. W tej przystępnej formie udało się zebrać informacje na temat dobrych praktyk i wskazówki dotyczące hodowli. Z broszur i filmów można dowiedzieć się o zachowaniach alpaka czy wykorzystaniu ich w agroturystyce. Łącznie przygotowano 200 egzemplarzy broszur, które zostały rozpowszechnione wśród rolników, mieszkańców obszarów wiejskich, specjalistów oraz innych osób zainteresowanych tematem. Z kolei film został zamieszczony m.in. na

stronie internetowej LODR w Kalsku (www.lodr.pl) oraz w mediach społecznościowych.

*Alpaka imieniem Elfik
w całej okazałości.
Fot. Sylwia Wawrzyniak-Bodnar.*

Zrealizowanie projektu sprawiło, że w województwie lubuskim wzrosło zainteresowanie hodowlą alpaka, szczególnie wśród gospodarstw agroturystycznych oraz zagród edukacyjnych. Wzrósł też poziom wiedzy na temat pielęgnacji tych egzotycznych zwierząt oraz możliwości biznesowych, które wiążą się z hodowlą.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
sekretariat@lodr.pl, a.zajda-sipa@lodr.pl
www.lodr.pl

Tytuł operacji:	Przewodnik po lubuskich, najpiękniejszych wsiach
Realizator:	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Sekretariat Regionalny KSOW
Termin realizacji:	06.2020 – 10.2020
Forma realizacji:	publikacja (folder), mapa
Działanie KSOW:	Działanie 13: Promocja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Poznaj najpiękniejsze lubuskie wsie

Celem *Przewodnika po lubuskich, najpiękniejszych wsiach* było zapoznanie czytelników z miejscowościami, które w latach 2010-2019 zostały laureatami konkursu *Najpiękniejsza Wieś Lubuska*. Pokazywano lubuskie wsie jako idealne miejsce do wypoczynku i zabawy. Zachęcano również do udziału w konkursie w kolejnych latach.

Kto skorzystał z Przewodnika po najpiękniejszych lubuskich wsiach?

Mieszkańcy wyróżnionych w konkursie najpiękniejszych wsi oraz osoby, które wybrały się tam na aktywny wypoczynek.

Na czym polega konkurs Najpiękniejsza Wieś Lubuska?

Najpiękniejsza Wieś Lubuska to cykliczny konkurs organizowany przez Sekretariat Regionalny KSOW od 2010 roku. Wsie są oceniane w konkursie zarówno na podstawie estetyki miejscowości, czystości, porządku, jak i na podstawie aktywności jej mieszkańców. Pod uwagę brane są zaangażowanie miejscowej ludności w życie i codzienność wsi.

Komisja mocno zwraca uwagę na kultywowanie tradycji oraz szeroko rozumiany rozwój miejscowości, przekazywanie wartości i obyczajów. Ważnym aspektem w ocenie jest również stwarzanie przestrzeni do realizacji nowych pomysłów, które jednoczą mieszkańców zarówno starszego, jak i młodszego pokolenia.

” Czy wiesz, że...

...w województwie lubuskim jest ponad 1050 wsi?

Popowo (wieś w Gminie Bledzew, Powiat Krośnieński) słynie z efektownych dekoracji świetlnych, montowanych od 2007 roku przed Świętami Bożego Narodzenia. Z tego powodu Popowo nazywane jest lubuskim Las Vegas.

Lubuskie ma swojego ducha, który trafił do katalogu „Duchy polskie”. Wszystko zaczęło się w 1820 roku, gdy do Łagowa przybył radca finansowy Harlem. Nocując na zamku ujrzał zakonnego rycerza (Łagów był zamkiem joannitów) otoczonego ogniem. W odpowiednim raporcie napisał, że postać ta przypominała mu uwieczniony na nagrobku w zakrystii miejscowego kościoła XVI-wiecznego komandora Andreeasa von Schliebena. Do tego ducha wyjątkowe szczęście miały osoby urzędowe, gdyż później widział go m.in. inspektor ze Słońska.

Okładka przewodnika po Najpiękniejszych Lubuskich Wsiach. Fot. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Sekretariat Regionalny KSOW.

Weź przewodnik i ruszaj w podróż!

W ramach operacji Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego wydał drukowany przewodnik z listą laureatów konkursu *Najpiękniejsza Wieś Lubuska*.

Przewodnik zachęca do przyjazdu na lubuską wieś i zapoznania się z jej przeróżnymi atrakcjami. Zawarte są w nim zdjęcia oraz informacje o wyróżnionej w konkursie miejscowości, między innymi:

- Dane adresowe;
- Krótka notatka historyczna wraz z informacją o zabytkach;

- Aktywności sportowe (np. kajaki, ścieżki rowerowe, trasy biegowe, trasy spacerowe, jazda konna);
- Informacje przyrodnicze (np. ścieżki edukacyjne, pomniki przyrody, fauna i flora);
- Baza noclegowa;
- Informacje o występowaniu produktów lokalnych;
- Informacje o miejscowych zespołach ludowych, cyklicznych imprezach we wsi itp.

W przewodniku po *Lubuskich, najpiękniejszych wsiach* znajduje się również mapka, dzięki której szybko i sprawnie można znaleźć idealne dla nas miejsce - zarówno pod względem lokalizacji, jak i innych, wyróżnionych wyżej walorów. Mieszkańcy lubuskich wsi chętnie uczestniczyli w przygotowywaniu materiałów do publikacji w przewodniku. Dzielili się informacjami, ciekawostkami oraz fotografiami z domowych archiwum.

W lubuskim coraz więcej turystów!

Efektom projektu było wzmożone zainteresowanie aktywnym wypoczynkiem na lubuskich wsiach! Pojawiły się również zapytania o kolejną edycję konkursu *Najpiękniejsza Wieś Lubuska* od przedstawicieli małych lubuskich miejscowości. Przewodnik bardzo szybko trafił do szerokiego grona odbiorców. Organizatorzy planują przenieść go na ekran i wydać cykl filmów na temat najpiękniejszych wsi.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
j.pilecka@lubuskie.pl
ksow@lubuskie.pl
<https://tinyurl.com/lubuskie>

Tytuł operacji:	Kolej wąskotorowa - produktem lokalnym mającym wpływ na promocję i rozwój obszarów wiejskich
Realizator:	Gmina i Miasto Stawiszyn
Termin realizacji:	07.2020 – 10.2020
Forma realizacji:	spotkanie, konferencja
Działanie KSOW:	Działanie 6: Ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Kolej wąskotorowa – atrakcja dla turystów, duma dla mieszkańców

Kolej wąskotorowa na terenie Gminy i Miasta Stawiszyn to lokalna atrakcja, która przyciąga turystów oraz przynosi radość mieszkańcom regionu. Wąskotorówka kursuje na trasie Zbiersk-Petryki i cieszy się z roku na rok rosnącym zainteresowaniem. Z tego powodu gmina Stawiszyn podejmuje liczne starania, które mają na celu wypromowanie jej jako produktu lokalnego. Ważnym założeniem projektu jest wymiana doświadczeń oraz zwiększenie świadomości na temat potencjału kolei wąskotorowej. Wypromowanie jej jako produktu lokalnego może przyczynić się do rozwoju obszarów wiejskich w regionie.

Wąskotorówka – nie tylko dla turystów

Gmina i Miasto Stawiszyn otrzymały dofinansowanie od Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w ramach Krajowej Sieci Obszarów

Wiejskich na realizację projektu *Kolej wąskotorowa – produktem lokalnym, mającym wpływ na promocję i rozwój obszarów wiejskich*.

W projekcie promocji kolei wąskotorowej wzięli udział przede wszystkim mieszkańcy Gminy i Miasta Stawiszyn oraz mieszkańcy Powiatu Kaliskiego.

Wśród uczestników pojawili się miłośnicy kolei, przedstawiciele jednostek i samorządu terytorialnego, a także pracownicy wydziałów promocji czy przedstawiciele lokalnych organizacji i stowarzyszeń. Wspólne spotkanie ekspertów i mieszkańców było okazją do wymiany spostrzeżeń i doświadczeń, a także pozwoliło zwiększyć świadomość instytucji, organizacji i przedsiębiorców na temat potencjału, który tkwi w kolei wąskotorowej. Była to także okazja do integracji miłośników kolei.

Zabytkowy pociąg kursujący na trasie Zbiersk-Petryki. Fot. Starostwo Powiatowe w Kaliszu.

Kolej wąskotorowa w Polsce – kilka ciekawostek

- Kolej wąskotorowa to sieć linii kolejowych, którą wyróżniają wąskie tory o rozstawie poniżej 1435 mm.
- Kolej wąskotorowa powstawała na ziemiach polskich od XIX wieku.
- Górnośląskie Koleje Wąskotorowe to najstarsza, nieprzerwanie działająca sieć kolejowa w Polsce.
- Sieci wąskotorowe budowano przeważnie na potrzeby przemysłu lokalnego, tj. hutniczego, wydobywczego.
- Do szybkiego rozwoju sieci kolei przyczyniła się I wojna światowa – kolej była wykorzystywana na potrzeby wojskowe.
- W 2016 r. eksploatowano blisko 395 km wąskotorówki w Polsce.
- Obecnie kolej wąskotorowa ma przede wszystkim wartość turystyczną i historyczną.

Kaliska Kolej Dojazdowa

Koleje wąskotorowe były niegdyś istotnym elementem krajobrazu. Spełniały funkcję transportową i przemysłową. W obecnych czasach wąskotorówki zanikają ze względu na pogarszający się stan techniczny. Mają jednak nieocenioną wartość zabytkową, dlatego warto dbać o pozostałe fragmenty sieci.

Kaliska Kolej Dojazdowa była pierwotnie siecią, łączącą Kalisz z Turkiem, Opatówkiem i Russowem. Kolej na trasie porusza się po wąskich torach o rozstawie 750 mm. Została wybudowana w latach 1914-1917. Tuż po wojnie przejął ją powiat kaliski. Pociągi były głównie wykorzystywane do celów przemysłowych czy transportu ładunku. Przykładowo w latach 50. kaliska kolej przewoziła materiały budowlane do powstającego kompleksu górniczo-energetycznego w Turku. Następnie transportowany był nią mazut do elektrowni w Adamowie.

Makieta stacji kolejowej – część wystawy przygotowanej w ramach projektu. Fot. źródło: UGiM Stawiszyn.

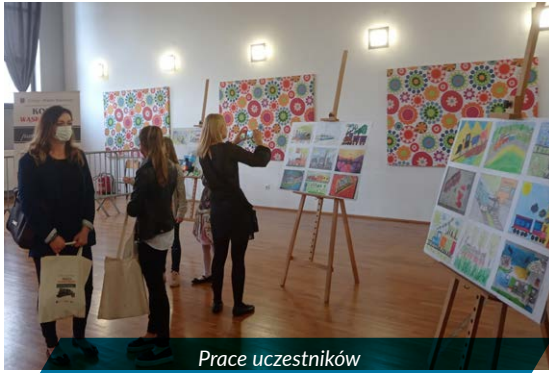
Aktualnie Kaliska Kolej Dojazdowa funkcjonuje w okresie wiosenno-letnim na odcinku Zbiersk – Petryki. W czasie jednego weekendu może skorzystać z niej około 300-500 osób.

Popularyzacja kolejki wąskotorowej wśród mieszkańców i miłośników

Kolej wąskotorowa na trasie Zbiersk-Petryki może stać się wizytówką regionu oraz atrakcją, która zwiększy ruch turystyczny na terenie Powiatu Kaliskiego. Z tego powodu Gmina Stawiszyn postanowiła promować ją jako produkt lokalny. Jednym z istotnych działań promocyjnych z tym kierunku były: konferencja i spotkanie, zorganizowane 2 i 3 października 2020. W tych dniach zaplanowano też prezentację wystawy makiet kolejek wąskotorowych. Z kolei w Domu Kultury w Zbiersku odbyło się spotkanie miłośników kolei wąskotorowej. Wśród uczestników można było spotkać byłych i obecnych pracowników kolei. Uczestnicy wymieniali się wspomnieniami i anegdotami z różnych okresów działania kolei wąskotorowej.

Ile zabawy i radości może dostarczać kolej wąskotorowa?

Dla mieszkańców gminy otworzono wyjątkową wystawę makiet, które zostały wykonane ręcznie przez modelarzy z różnych stron Polski. Każdy element przygotowano z najwyższą starannością. Goście wystawy mogli przekonać się, ile zabawy i uśmiechu przynosi kontakt z makietami i symulacja ruchu kolejowego. Wydarzeniu towarzyszyły także pokazowe, darmowe przejazdy kolejką oraz zabawy dla dzieci. Ekspozycję zorganizowali Gmina i Miasto Stawiszyn,

Prace uczestników
konkursu plastycznego.
Fot. UGiM Stawiszyn.

Stowarzyszenie Kolejowych Przewozów Lokalnych Zbiersk oraz grupa modelarska H0e87PL.

Dla najmłodszych miłośników kolei został zorganizowany konkurs plastyczny **Kolej oczami dziecka**. Laureaci otrzymali nagrody z rąk Burmistrza Stawiszyna Grzegorza Kaczmarka. Wyróżnione prace zostały następnie wręczone najstarszym pracownikom kolei. Wszystkie obrazki wykonano z pełnym zaangażowaniem. Dzieła młodych uczestników można było obejrzeć w trakcie wystawy.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
sekretariat@stawiszyn.pl
<https://tinyurl.com/makietykolejek>

Tytuł operacji:	Produkcja miodu w oparciu o uprawę roślin miododajnych na gruntach o niskiej przydatności rolniczej
Realizator:	Śląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Częstochowie
Termin realizacji:	10.2020
Forma realizacji:	konferencja
Działanie KSOW:	Działanie 5: Poszukiwanie partnerów KSOW do współpracy w ramach działania „Współpraca”, o którym mowa w art. 3 ust.1 pkt 13 ustawy o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków EFRROW w ramach PROW na lata 2014-2020 oraz ułatwianie tej współpracy
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Kraina miodem płynąca...

Miód to prawdziwy skarb natury. Wiedzą o tym pracownicy Śląskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, którzy zorganizowali akcję pn. **Produkcja miodu w oparciu o uprawę roślin miododajnych na gruntach o niskiej przydatności rolniczej**. Cele projektu były wielopoziomowe i rozbudowane. Po pierwsze organizatorom zależało na upowszechnianiu i wymianie wiedzy w zakresie innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie. Szczególnie skupiali się na informacjach dotyczących wykorzystania roślin miododajnych do produkcji żywności na obszarach o niskiej przydatności rolniczej. Kolejnym celem była nauka i wdrażanie dobrych praktyk. I wreszcie, nawiązywanie kontaktów i współpracy oraz tworzenie grup operacyjnych między rolnikami, podmiotami doradczymi, przedsiębiorcami i jednostkami naukowymi.

Do kogo był skierowany projekt?

Grupą docelową projektu byli członkowie kół pszczelarskich oraz grupy pszczelarskiej, działającej przy Zespole Szkół Agrotechnicznych i Ogólnokształcących w Żywcu (ZSAiO). Ale nie tylko. Udział w konferencji mogli wziąć również rolnicy i ich domownicy, doradcy rolniczy, pracownicy oświatowi, mieszkańcy obszarów wiejskich oraz przedstawiciele organizacji rolniczych oraz członkowie Beskidzkiego Związku Pszczelarzy „Bartnik” i Beskidzkiego Stowarzyszenia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Kształcenia Ludności.

Od roślin do plastra miodu

W ramach projektu zrealizowana została jednodzienna konferencja, składająca się z trzech wystąpień.

1. Pierwsze z nich opowiadało o terenach górskich i podgórskich, analizując je pod kątem

Wykładowca dr hab. Zbigniew Kołtowski, zakład pszczelarstwa w Puławach. Fot. Śląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Częstochowie.

Prowadzący wykład mgr inż. Wacław Nogaś. Fot. Śląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Częstochowie.

Tego jeszcze nie wiesz!

Powiedzenie „pracowity jak pszczoła” ma naukowe uzasadnienie. Aby zebrać 1 kg miodu pszczoły miodne muszą odwiedzić:

- 225 600 kwiatów lipy, wykonać przy tym 160 000 lotów po nektar o łącznej wadze 4000 g, o zawartości cukrów około 20%, a w ulu odparować jeszcze 3000 g wody z przyniesionego nektaru;
- 36 800 kwiatów rzepaku ozimego, wykonać 80 000 lotów po nektar o wadze 2000 g i koncentracji cukrów około 40%;
- 2 133 600 kwiatów facelii błękitnej, wykonać 106 800 lotów po nektar o łącznej wadze 2700 g i koncentracji cukrów około 30%;
- około 2 000 000 kwiatów robinii;
- około 4 000 000 kwiatów sparcety;
- około 7 000 000 kwiatów koniczyzny białej

możliwości zwiększania zbiorów miodu poprzez uprawę roślin miododajnych – szczególnie na tych obszarach, które wykazują się niską przydatnością rolniczą. Uczestnicy mieli szansę dowiedzieć się, jakie rośliny stanowią najlepszą bazę pokarmową dla pszczół. Szczególny nacisk położony był na rośliny, które naturalnie występują w lasach czy przydrożach.

2. Na drugim wykładzie poruszono temat rozwoju pszczelarstwa w powiecie żywieckim. Istotnym elementem wystąpienia były także Miody Tradycyjne Ziemi Żywieckiej. Uczestnicy mogli poznać zasady rejestracji produktów o konkretnym pochodzeniu i tradycyjnej, pielęgnowanej od lat formule. W tym momencie na Liście Produktów Tradycyjnych

MRIRW w województwie śląskim widnieje 5 miodów: Miód Ziemi Żywieckiej, Miód z nektaru kwiatów jurajskich, Miód rzepakowy Ziemi Cieszyńskiej, Miód lipowo-spadziowy Ziemi Cieszyńskiej oraz Miód z gminy Porąbka. Słuchacze mogli poznać poszczególne miody, dowiedzieć się więcej na temat ich właściwości prozdrowotnych.

3. Ostatni, trzeci wykład dotyczył przyszłości pszczelarstwa i przedstawiał potencjalne kierunki jego rozwoju. Istotnym elementem wystąpienia były również informacje, dotyczące problemów, z jakimi zmagają się dzisiaj pszczelarze. Mowa była m.in. o działaniach w ramach Programu Rozwoju obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 pn. **Współpraca**. Uczestnicy mogli się dowiedzieć, w jaki

Materiały konferencyjne.
Fot. Śląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
w Częstochowie.

sposób program pomaga zwiększać dochodowość gospodarstw rolnych przez wprowadzanie innowacji – również przy produkcji miodu.

Pierwszy krok do powstania grup EPI

Celem projektu była m.in. wymiana wiedzy między stronami, zaangażowanymi w proces produkcji i sprzedaży miodu. I ten cel udało się zrealizować. Konferencja dała szansę na szersze przedstawienie tematyki pszczelarskiej i promocję działań, związa-

nych z produkcją miodu. Dzięki wykładom wszyscy zainteresowani mieli szansę pogłębić swoją wiedzę na temat różnych etapów tego procesu i, potencjalnie, podjąć decyzję dotyczącą zainwestowania w biznes pszczelarski. Istotnym elementem konferencji było również promowanie ochrony pszczół jako niezwykle istotnych dla przetrwania i działania ekosystemu.

Spotkania zrealizowane w ramach konferencji były pierwszym krokiem do stworzenia Grup Operacyjnych EPI i realizowania ich zamierzeń oraz planów w ramach działania pn. *Współpraca*.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
a.kurcius@odr.net.pl
<https://tinyurl.com/EPImiody>

Tytuł operacji:	Miody wzbogacone dodatkiem ziół i owoców jako nowy produkt dla przetwórstwa miodu na Podkarpaciu
Realizator:	Uniwersytet Rzeszowski
Termin realizacji:	04.2020 – 10.2020
Forma realizacji:	szkolenie, publikacja, badanie
Działanie KSOW:	Działanie 6: Ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Produkcja miodu i ziół – dla smaku i zdrowia

O prozdrowotnych właściwościach miodu oraz ziół wiadomo nie od dziś. Nie jest to jednak obszar, na którym koncentrują się producenci. Tymczasem dokładne zgłębienie tego zagadnienia może rozszerzyć ofertę mniejszych wytwórców i otworzyć drogę do poszukiwania nowych rozwiązań i receptur. Z taką inicjatywą wyszli badacze z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jak zgłębienie wiedzy na temat miodu może przełożyć się na bogactwo lokalnych wyrobów?

Wiedza o produktach poparta naukowo

Głównym celem twórców projektu *Miody wzbogacone dodatkiem ziół i owoców jako nowy produkt dla przetwórstwa miodu na Podkarpaciu* było przedstawienie dowodów naukowych na skuteczność połączenia miodów i ziół w leczeniu chorób oraz ich prozdrowotnych właściwości.

Przeprowadzenie takich analiz przekłada się nie tylko na rozszerzenie wiedzy na temat poszczególnych składników. Na podstawie uzyskanych wyników można wskazać ich najlepsze zastosowanie i wprowadzić nowe, innowacyjne produkty na rynek.

Ma to nie tylko konsekwencje naukowe – edukowanie wytwórców w zakresie nowych rozwiązań w produkcji miodu i ziół przekłada się także na rozwój gospodarki na obszarach wiejskich. Nowe lokalne wyroby mogą stać się znakiem rozpoznawczym regionu i stanowić jeden z elementów wsparcia miejscowej turystyki.

Kto wzięł udział w projekcie?

Działania w ramach projektu były kierowane do pszczelarzy, przetwórców miodu i producentów ziół, owoców oraz leków naturalnych.

Wykład prowadzony przez prof. Małgorzatę Dżugan, Kierownika Zakładu Chemii i Toksykologii Żywności na Uniwersytecie Rzeszowskim. Fot. Uniwersytet Rzeszowski.

Jak przebiegały badania?

W badaniach prowadzonych w ramach projektu naukowcy skupili się na analizie trzech podstawowych produktów – propolisu, pierzgi oraz pyłku. Pod uwagę wzięto m.in. ich właściwości antyoksydacyjne i antybakteryjne. Ocenie poddano także ich czystość mikrobiologiczną. Wybrane składniki zostały również przebadane pod względem aktywności biologicznej w stosunku do ekstraktów ziół i owoców uprawianych na Podkarpaciu i nie tylko.

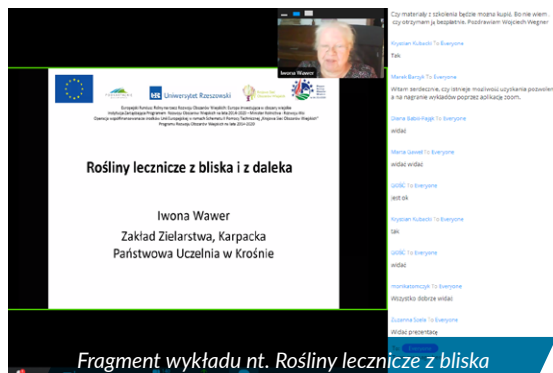
Przeprowadzone badania stały się podstawą do dalszych prac, tj. wytworzenia nowych produktów i szczegółowej analizy ich właściwości. W warunkach laboratoryjnych udało się wyprodukować miody wzbogacone dodatkiem ziół, owoców oraz innych produktów pszczelich, z uwzględnieniem różnorodnych form dodatków.

Tak uzyskane produkty zostały sprawdzone pod kątem:

- profili związków fenolowych,
- aktywności antyoksydacyjnej – 3 metody: DPPH, FRAP i TPC,
- aktywności antybakteryjnej – 2 metody: dyfuzyjno-studzienkowa i mikrorozcieńczeń.

Analiza laboratoryjna zakończyła się sukcesem – badania wykazały istotny wzrost aktywności biologicznej zmodyfikowanych produktów w stosunku do miodów wyjściowych.

Fragment wykładu nt. *Rośliny lecznicze z bliska i z daleka* prowadzonego przez Iwonę Wawer z Zakładu w Zielarstwa Karpackiej Państwowej Uczelni w Krośnie. Fot. Uniwersytet Rzeszowski.

Medyczne zastosowanie miodu i ziół

Apifitoterapia – to nazwa określająca połączenie produktów ziołoleczniczych z terapią opartą na stosowaniu wytworów pszczelich. Miód oraz zioła to składniki łatwo przyswajalne przez organizm. Posiadają właściwości przeciwbakteryjne, wpływają na metabolizm oraz oczyszczają ciało z toksyn. Stanowią naturalne wsparcie układu immunologicznego, a dodatkowo coraz częściej są stosowane także w tradycyjnej medycynie.

Nowe receptury – jak je promować wśród wytwórców?

Przeprowadzenie badań to jedno, ale istotne jest także spopularyzowanie nowych receptur wśród lokalnych wytwórców. W związku z tym drugi etap projektu *Miody wzbogacone dodatkiem ziół i owoców jako nowy produkt dla przetwórstwa miodu na Podkarpaciu* objął serię wykładów omawiających efekty pracy badaczy Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Internetowe szkolenie odbyło się za pośrednictwem platformy **ZOOM** i wzięło w nim udział 121 pszczelarzy, przetwórców produktów pszczelich i producentów ziół. Uczestnicy otrzymali również monografię w formie publikacji pt. *Apifitoterapia – synergistyczne działanie miodu i roślin leczniczych*.

Współpraca w ramach wsparcia przetwórstwa

Główną korzyścią wynikającą z projektu *Miody wzbogacone dodatkiem ziół i owoców jako nowy produkt dla przetwórstwa miodu na Podkarpaciu* jest otwarcie drogi do współpracy między naukowcami a lokalnymi wytwórcami i właścicielami gospodarstw.

Taka wymiana informacji przekłada się na rozwój wiedzy o przetwórstwie oraz rozszerzenie asortymentu produktów dostępnych na rynku. Promocja apifitoterapii na terenie województwa podkarpackiego to nowy kierunek rozwoju dla regionu. Zyskują na tym także mniejsi wytwórcy – dzięki temu mogą znaleźć produkcyjną niszę, w której będą mogli promować swoją markę oraz region.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
mdzugan@ur.edu.pl; rektorur@ur.edu.pl
www.ur.edu.pl

Tytuł operacji:	Produkcja zielarska jako dodatkowe źródło dochodu w gospodarstwie
Realizator:	Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Karniowicach
Termin realizacji:	09.2020
Forma realizacji:	wyjazd studyjny
Działanie KSOW:	Działanie 2: Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich.
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Małe inicjatywy prosto z natury – o wspieraniu produkcji zielarskiej na terenach wiejskich

Regionalne wytwórstwo to nie tylko wielkie zakłady produkcyjne i gospodarstwa rolne. Przedsiębiorczością mogą wykazywać się także osoby prywatne, dla których niewielka produkcja stanowi wsparcie domowego budżetu. Jedną z takich inicjatyw są wyroby zielarskie. Dlaczego warto ją wspierać i jakie korzyści dla regionu mogą przynieść?

Sprzedż produktów – nie tylko wytwórstwo, ale i promocja

Podstawowym celem działań w ramach projektu Małopolskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Karniowicach było promowanie produkcji zielarskiej jako dodatkowej formy dochodu dla niewielkich gospodarstw w województwie małopolskim.

Gospodarstwo Upraw Ekologicznych Danowiec.pl w Danowcu.
Fot. Ilona Maczek.

Sam projekt nie ograniczał się wyłącznie do promowania produkcji zielarskiej. Gotowy produkt musi także znaleźć nabywców i trafić do klientów. Dlatego uczestnicy wyjazdu poznali również tajniki prowadzenia gospodarstw rolnych oraz dystrybucji wyrobów własnych.

Kto wzięł udział w projekcie?

W projekcie udział wzięli rolnicy oraz przedstawiciele instytucji i organizacji działających na rzecz rolnictwa, pracownicy jednostek doradztwa rolniczego. Wyjazd obejmował łącznie 25 uczestników.

Lokalne wytwórstwo od podszewki

Projekt został zrealizowany w formie 3-dniowego wyjazdu studyjnego zorganizowanego w dniach od 7 do 9 września 2020 roku.

Pierwszym punktem była wizyta w Ogrodzie Ziołowym Hyzop. Na miejscu jego właścicielka Anna Olejnicka-Górczewska zaprezentowała odwiedzającym kolekcję ponad 300 gatunków ziół. Uczestnicy mogli zdobyć informację na temat ich charakterystyki, pochodzenia, metod uprawy oraz zastosowania.

W trakcie wizyty odbyły się również prelekcje na temat *Prowadzenia gospodarstwa rolnego metodami ekologicznymi* oraz *Wykorzystania ziół dla zdrowia, urody i do smaku*. Na koniec przeprowadzono degustację potraw i przetworów ziołowych, do których wykorzystano wyroby Ogródu Ziołowego Hyzop.

Czym są zagrody edukacyjne?

Zagroda edukacyjna – forma gospodarstwa działającego na terenie wsi. Zwykle jest prowadzone przez mieszkańców i przyjmuje dzieci i młodzież w ramach programów szkolnych i aktywności pozaszkolnej, realizując przynajmniej dwa spośród następujących celów edukacyjnych:

- edukację w zakresie produkcji roślinnej,
- edukację w zakresie produkcji zwierzęcej,
- edukację w zakresie przetwórstwa produktów rolnych,
- edukację w zakresie świadomości ekologicznej i konsumenckiej,
- edukację w zakresie dziedzictwa kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej,
- formę zwiedzania do ofert turystycznych.

Edukacja wsparciem innowacji

W kolejnym dniu projekt zawiązał do Ogródu roślin leczniczych Instytutu Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich w Plewiskach koło Poznania. Spotkanie prowadził dr hab. Waldemar Buchwald, prof. IWNiR. Rozpoczęło się ono od wizyty w Dziale Systematyki, który obejmuje 416 gatunków ziół i roślin. Celem spotkania było ukazanie podziału systematycznego roślin leczniczych i zawartych w nich związków czynnych.

Każdy z uczestników otrzymał również broszurę opisującą **Odmiany roślin zielarskich**. Znalazły się w niej charakterystyki 22 odmian roślin zielarskich uzyskanych w Instytucie w latach 1947-2016. Sama wizyta miała także pokazać uczestnikom, że IWNiRZ stanowi istotne i rzetelne źródło wiedzy na temat uprawy, właściwości ziół oraz nowych kierunków rozwoju zielarstwa.

Zagroda edukacyjna Ogród
Ziołowy Hyzop.
Fot. Ilona Maczek.

Lokalne wyroby w zagranicznej dystrybucji

Kolejnym punktem wyjazdu była wizyta w gospodarstwie Suszarnia warzyw Mielcarz w Dobrzycy. To największe w Polsce gospodarstwo zielarskie, założone w 2019 roku przez Wojciecha Mielcarza. Specjalizuje się ono w pozyskiwaniu i suszeniu m.in. natki pietruszki. Produkty są następnie przygotowywane do sprzedaży i dystrybuowane głównie na rynkach zagranicznych. Podczas spotkania uczestnicy mogli poznać kolejne etapy produkcji poznać najważniejsze zagadnienia związane z agrotechniką ziół.

Punktem kończącym wyjazd w ramach projektu była wizyta w Gospodarstwie Upraw Ekologicznych Danowiec.pl w Danowcu. Jego właścicielka Barbara Byrka-Lewandowska przybliżyła uczestnikom metody uprawy i pozyskiwania lawendy. Ponadto spotkanie obejmowało także zagadnienia związane z hodowlą róży damasceńskiej, nagietka, szafwii lekarskiej, tymianku i wielu innych. Gospodyni przedstawiła także etapy produkcji hydrolatu z lawendy. Zwieńczeniem wizyty była prezentacja produktów gospodarstwa – ich zastosowania w pielęgnacji oraz właściwości prozdrowotnych.

Produkcja zielarska – czy to przyszłość gospodarstw wiejskich?

Wyjazd studyjny w ramach projektu stanowił dla uczestników źródło wszechstronnej wiedzy na temat uprawy, produkcji oraz dystrybucji ziół i roślin. Sama produkcja może przyjmować rozmaite formy, a wraz ze sprzedażą własnych wyrobów gospodarstwo może realizować także misję edukacyjną. Przekłada się to również na dywersyfikację źródeł dochodu.

Stworzenie dobrze prosperującej marki nie jest już tak dużym wyzwaniem. Gospodarstwo nie musi opierać się na tradycyjnych recepturach lub rozpoznawalności regionu, by odnieść sukces. W dodatku

coraz więcej instytucji przychylnie patrzy w stronę oddolnych inicjatyw. Lokalne władze są otwarte na współpracę z rolnikami, a instytucje, takie jak IWNiRZ, chętnie dzielą się wiedzą z zainteresowanymi.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
ilona.maczek@modr.pl
<https://modr.pl>

Tytuł operacji:	Kreowanie marki produktu lokalnego Powiatu Piotrkowskiego kluczem do rozwoju obszarów wiejskich
Realizator:	Powiat Piotrkowski
Termin realizacji:	03.2020 – 10.2020
Forma realizacji:	warsztaty i konferencja
Działanie KSOW:	Działanie 6: Ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Marka produktu lokalnego powiatu piotrkowskiego – wszystko dla dobra regionu

Produkt lokalny jest istotnym elementem wizerunku małej ojczyzny. Pozytywne postrzeganie obszaru przekłada się na większe zainteresowanie z zewnątrz oraz dobre samopoczucie mieszkańców. W ramach projektu została opracowana strategia kreacji i promocji Marki Produktu Lokalnego Powiatu Piotrkowskiego, która posłuży do budowania pozytywnego obrazu regionu. Z kolei przeprowadzenie eksperckich warsztatów i konferencji pomogło wyznaczyć właściwe kierunki dla przyszłych zadań i akcji społecznych.

Dlaczego warto dbać o markę produktu lokalnego?

Podczas operacji powstała przestrzeń do dyskusji na temat wizerunku regionu jako miejsca przyjaznego do życia i sprzyjającego rozwojowi. Cykl spotkań z przedstawicielami władz lokalnych, przedsiębiorcami, lokalnymi producentami i mieszkańcami umożliwił wymianę zdań i zebranie bazy wiedzy. **W ramach warsztatów przekazano cenne informacje na temat procesu budowania strategii marki lokalnej.** Zwiększeniem operacji był wykład, na którym przedstawiono wyniki ankiety o tożsamości lokalnej mieszkańców powiatu piotrkowskiego.

Wszyscy razem dla dobra małej ojczyzny

Przygotowana operacja była procesem partycypacyjnym. Dzięki temu każda osoba zaangażowana w życie powiatu piotrkowskiego mogła zostać włączona w projekt budowania strategii marki lokalnej. Do realizacji celu została też powołana firma ekspercka, posiadająca bogate doświadczenie w marketingu

*Mieszkańcy powiatu piotrkowskiego
– uczestnicy projektu.
Fot. Powiat Piotrkowski.*

oraz promocji regionu i samorządów. Współpraca między ekspertami, członkami samorządów, lokalnymi władzami oraz mieszkańcami umożliwiła wytyczenie przyszłych działań w zakresie rozwoju lokalnego.

W warsztatach i konferencji wzięli udział mieszkańcy powiatu piotrkowskiego, a w szczególności przedsiębiorcy, producenci i wytwórcy, władze lokalne, a także reprezentanci stowarzyszeń, członkinie kół gospodyń wiejskich i aktywiści społeczni. To około 120 uczestników warsztatów i 100 słuchaczy konferencji.

Dlaczego warto stawiać na integrację? Włączanie wszystkich członków lokalnej społeczności do wspólnych działań jest niezwykle korzystne dla regionu. Takie podejście pogłębia więzi pomiędzy mieszkańcami. Integracja i zaangażowanie wpływa też korzystnie na rozwój obszarów wiejskich oraz jakość życia.

Jak tworzyć markę produktu lokalnego od podstaw?

Program warsztatów obejmował kreowanie wizerunku oraz promocję lokalnych firm i samorządów, omówienie zmian społecznych, spowodowanych przez pandemię COVID-19 oraz rozmowy na temat potencjału powiatu piotrkowskiego. Liczne dyskusje były poświęcone cechom wyróżniającym region, w tym tradycjom, produktom i obyczajom. Szczególnie często były poruszane tematy związane z lokalnymi produktami spożywczymi oraz walorami turystycznymi ziemi piotrkowskiej.

Uczestnicy mieli też okazję porozmawiać o cechach regionu, które sprawiają, że obszary wiejskie to atrakcyjne miejsca do życia i rozwoju zawodowego. W trakcie warsztatów zrealizowano cztery bloki tematyczne:

- Wiedza w zakresie systemów jakości żywności;
- Promocja jakości życia na wsi lub promocja wsi jako miejsca do życia i rozwoju zawodowego;
- Wspieranie tworzenia sieci współpracy partnerskiej, dotyczącej rolnictwa i obszarów wiejskich przez podnoszenie poziomu wiedzy w tym zakresie;

Uczestnicy warsztatów z kreowania marki produktu lokalnego Powiatu Piotrkowskiego.
Fot. Powiat Piotrkowski.

- Upowszechnianie wiedzy w zakresie planowania rozwoju lokalnego, z uwzględnieniem potencjału ekonomicznego, społecznego i środowiskowego danego obszaru.

W trakcie spotkań udało się zebrać liczne materiały i cenne opinie od uczestników warsztatów, które zostały następnie przedstawione na konferencji. Na ich podstawie będzie możliwie opracowanie publikacji strategii kreacji i promocji Marki Produktu Lokalnego Powiatu Piotrkowskiego.

Wiesz, z czego słynie powiat piotrkowski?

Mieszkańcy mogą być dumni! Ziemia piotrkowska zachwyca malowniczymi krajobrazami i ciekawą, bogatą historią. Jej piękno przyciąga coraz więcej zainteresowanych turystów. Wystarczy kilka dni spędzonych wśród szumu lasów, aby pokochać to miejsce. Co warto o nim wiedzieć?

- Powiat piotrkowski znajduje się w południowej części województwa łódzkiego.
- Składa się z 11 gmin, a siedzibą władz jest miasto Piotrków Trybunalski.
- Region wyróżniają zjawiskowe lasy w dolinie Pilicy.
- Utworzony na Pilicy Zalew Sulejowski przyciąga miłośników sportów wodnych z całej Polski.
- Doskonałym celem wycieczek są liczne zabytki, w tym: dwory w Cieszanowicach, Lubiatowie, Milejowie i Szarbsku, dwór obronny w Bąkowej Górze, kościół pw. św. Floriana i zespół opactwa Cystersów w Sulejowie, zespół pałacowy w Wolborzu, pałace w Bujnach i w Niechcicach oraz zespół klasztorny Norbertanów w Witowie.
- Tutaj nie można się nudzić. Przez region przechodzi mnóstwo szlaków pieszych, rowerowych i konnych.
- Sercem regionu jest Piotrków Trybunalski, który otrzymał prawa miejskie w XIII w.
- To tutaj odbywały się: pierwsze zjazdy sejmowe, pierwszy dwuizbowy parlament czy posiedzenia Trybunału Koronnego.
- Smakoszom regionalnej kuchni polecamy zalewajkę – zupę z kapusty i żeberek, prażoki, piotrkowskie marcepany, smalec z dodatkami oraz lokalne browary.

Za co kochamy powiat piotrkowski?

Po zakończeniu warsztatów przeprowadzono konferencję, połączoną z wykładem na temat rozwoju obszarów wiejskich i marki produktu lokalnego. Następnie zaprezentowano wyniki ankiety dotyczącej tożsamości lokalnej mieszkańców powiatu piotrkowskiego. Badanie przeprowadzono na próbie 166 mieszkańców. Wyniki pozwoliły wyróżnić cechy charakterystyczne regionu, z którymi mieszkańcy szczególnie się identyfikują. Wśród zalet powiatu piotrkowskiego wymieniono serdeczność mieszkańców, bliskość natury, przywiązanie do tradycji i bogactwo produktów lokalnych.

Na zakończenie spotkania przedstawiono podsumowanie operacji, z wyszczególnieniem planu na przyszłe działania w zakresie rozwoju lokalnego i rozwoju obszarów wiejskich. Ponadto udział w warsztatach i konferencji umożliwił nawiązywanie nowych kontaktów oraz współpracę między uczestnikami.

Marka lokalna i jej długofalowe efekty

Celem wdrożenia marki lokalnej jest wspieranie i rozwój obszarów wiejskich na terenie powiatu piotrkowskiego, w oparciu o zasoby ekonomiczne,

społeczne, historyczne, środowiskowe i dziedzictwo kulturowe. Silna marka regionu pozwala też na skuteczne promowanie lokalnych produktów. Dzięki niej są one kojarzone z wysoką jakością, walorami ekologicznymi i kultywowaniem lokalnych tradycji. To w dłuższej perspektywie przyciągnie turystów i inwestorów z całej Polski oraz podniesie konkurencyjność lokalnych wytworów, usług i przedsiębiorstw. Z kolei dla mieszkańców będzie to powód do dumy.

*Mieszkańcy powiatu piotrkowskiego
wysłuchują konferencji.
Fot. Powiat Piotrkowski.*

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
starosta@powiat-piotrkowski.pl
<https://www.powiat-piotrkowski.pl>

Tytuł operacji:	Sztuka tworzenia bonsai jako przykład poszukiwania alternatywnych szans rozwoju
Realizator:	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Nadleśnictwo Maskulińskie z siedzibą w Rucianem Nidzie
Termin realizacji:	09.2020 – 10.2020
Forma realizacji:	warsztaty, wykład wyjazdowy
Działanie KSOW:	Działanie 13: Promocja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 5: Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym

Zaprosz bonsai do swojego domu

Przebywanie w otoczeniu roślin pomaga ludziom poczuć się spokojniej i zrelaksować, zmniejszając tym samym poziom niepokoju. Ponadto towarzystwo roślin, czy to w domu, czy w pracy pomaga poprawić pamięć i koncentrację o 20%. Pielęgnacja roślin to także ciekawe i angażujące hobby. Ich miłośnicy z zapałem poszukują nowych gatunków, które najlepiej sprawdzą się w warunkach domowych.

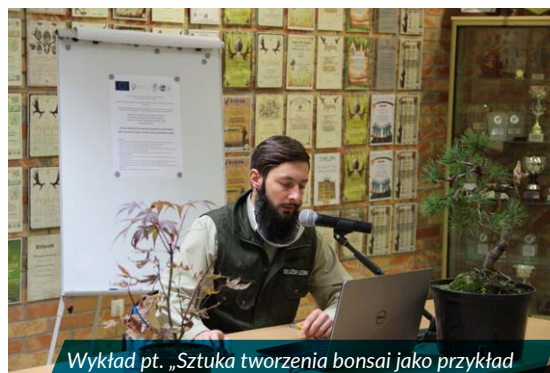
Jak hodowcy i sprzedawcy roślin mogą odpowiedzieć na potrzeby ludzi, którzy pragną otaczać się w swoim domu wyjątkowymi i niepowtarzalnymi roślinami? Pomysłem na oryginalny i dochodowy biznes może okazać się tworzenie drzewek bonsai. Jest to wyjątkowa sztuka, o pięknej i długiej historii. Zarówno pasjonaci ogrodnictwa i leśnictwa, jak i miłośnicy kultury Azji wschodniej, mogą docenić piękno bonsai. To właśnie dla nich został przygotowany wyjątkowy projekt.

Sztuka tworzenia bonsai – pomysł na hobby i działalność

Operacja poświęcona sztuce tworzenia bonsai, została przygotowana przez osoby związane z Nadleśnictwem Maskulińskie. Jej celem było zwrócenie uwagi lokalnej społeczności na potencjał, tkwiący w otaczającym nas środowisku naturalnym. Jedną z takich możliwości jest tworzenie bonsai, czyli sztuka miniaturyzowania drzew lub krzewów. Uprawia się je w odpowiednio dobranych, płaskich pojemnikach. Przygotowane szkolenia i wykłady pomogły zgłębić wiedzę z zakresu przygotowania do hodowli drzewek oraz ich przycinania i pielęgnacji.

Bonsai jest sztuką pochodzącą z Chin, która przyjęła się i rozwinęła również w Japonii i Korei. Technika łączy w sobie ogrodnictwo z azjatycką estetyką i filozofią

minimalizmu. Termin „bon-sai” oznacza w dosłownym tłumaczeniu „roślina w pojemniku”. Celem tworzenia miniaturowych drzewek jest uzyskanie rośliny doniczkowej, która odzwierciedla naturę drzewa. Wiedza na temat różnych technik hodowli i pielęgnacji pozwala tworzyć drzewka o różnorodnych, fantazyjnych kształtach.

Wykład pt. „Sztuka tworzenia bonsai jako przykład poszukiwania alternatywnych szans rozwoju mikro-przedsiębiorczości”. Fot. Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Nadleśnictwo Maskulińskie z siedzibą w Rucianem Nidzie.

Dla kogo został przygotowany projekt?

Na projekcie poświęconym tworzeniu bonsai skorzystali mieszkańcy terenów wiejskich w województwie warmińsko-mazurskim, a także przedstawiciele Nadleśnictwa Maskulińskie, uczniowie klas szkół średnich, przedstawiciele małych i średnich przedsiębiorstw z branży ogrodniczej, szkółkarskiej oraz turystycznej, a także osoby hobbystycznie zainteresowane sztuką bonsai. Skorzystać z warsztatu mogły też osoby, które szukają nowych ścieżek kariery lub osobistego rozwoju oraz chcą wzbogacić swoją dotychczasową wiedzę.

Czy można tworzyć bonsai w oparciu o rodzime gatunki?

W ramach operacji *Sztuka tworzenia bonsai jako przykład poszukiwania alternatywnych szans rozwoju* zostały zrealizowane dwa warsztaty oraz jeden wykład wyjazdowy. Zajęcia miały na celu pokazanie odbiorcom, w jaki sposób można tworzyć sztukę

bonsai, wykorzystując rodzime gatunki. Pierwszą częścią operacji było przygotowanie i zorganizowanie wyjazdu warsztatowego dla ośmiu przedstawicieli Nadleśnictwa Maskulińskie. Warsztaty polegały na przekazaniu wiedzy na temat tworzenia bonsai w oparciu o otaczającą naturę. Uczestnicy warsztatów poznali też zasady pielęgnacji roślin.

Co warto wiedzieć o hodowli bonsai?

- Do hodowli bonsai nadaje się większość roślin, ale najlepiej sprawdzają się te, które mają niewielkie liście i tworzą giętkie pędy.
- Bonsai to skomplikowana technika, której opanowanie zajmuje nawet kilka lat.
- Nie trzeba jechać do Azji, aby zdobyć nasiona do bonsai, gdyż można wykorzystywać lokalne gatunki, tj. klon, dąb, buk, świerk biały, brzoza, sosna, pigwowiec, różanecznik, fikusy.
- Opieka nad bonsai obejmuje liczne zabiegi, w tym sadzenie roślin w płaskich donicach, regularne drutowanie czy przycinanie pędów i korzeni.

Hodowla bonsai jako pomysł na alternatywny biznes

Drugi warsztat był przygotowany dla szerszego grona odbiorców. Szkolenie miało na celu przekazanie wiedzy zdobytej na poprzednim wyjeździe. Była to też okazja do opowiedzenia, na czym polega hodowanie drzewek bonsai, ich formowanie oraz opieka nad nimi. Kolejną część szkolenia obejmowała wykład dotyczący przedsiębiorczości. W czasie tych zajęć grupa docelowa mogła pracować nad koncepcją biznesu.

Hodowla i sprzedaż bonsai może stwarzać alternatywną szansę rozwoju mikroprzedsiębiorczości – zatem wiedzę na temat tworzenia drzewek można przełożyć na pomysł na biznes, szczególnie na lokalnym rynku. Uczestnicy warsztatu dowiedzieli się, jaki potencjał ma niszowa produkcja unikalnego towaru na obszarach wiejskich oraz jak przygotować się do takiej działalności i jej promocji. Hodowla bonsai sprawdza się jako dochodowa działalność główna lub dodatkowa.

Ostatnią częścią operacji były zajęcia praktyczne z techniki formowania drzewek bonsai. Uczestnicy wyjazdu szkoleniowego mieli okazję odwiedzić za-baytkową wyluszcarnię nasion im. Zdzisława Borońskiego w Rucianem Nidzie, gdzie zdobyli wiedzę o pozyskaniu materiału siewnego oraz przechowywaniu nasion. Poznali też podstawy opieki nad drzewkiem oraz mieli okazję samodzielnie wykonać pierwsze kroki w tworzeniu bonsai.

Efekty projektu

Głównym celem operacji było przekazanie cennej wiedzy i doświadczenia z zakresu tworzenia bonsai jako unikalnego produktu lokalnego. Transfer wiedzy miał zachęcić ludność obszarów wiejskich do otwarcia nowych działalności gospodarczych, w tym z branży szkółkarskiej i ogrodniczej opartej na rodzimych gatunkach.

Uczniowie szkół średnich, uczestnicy warsztatów poświęconych hodowli drzewek bonsai.

Fot. Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Nadleśnictwo Maskulińskie z siedzibą w Rucianem Nidzie.

Warto też podkreślić wartość dodatkową operacji, jaką okazało się poszerzenie horyzontów odbiorców, dzięki przekazaniu im założeń filozofii bonsai. Specyfika tworzenia drzew bonsai pokazała uczestnikom rolę dążenia do perfekcji oraz sumienności. Przekazanie tych wartości było szczególnie ważne ze względu na wiek uczestników operacji. Byli to w przeważającej większości młodzi ludzie, uczniowie szkół lub młodzież przygotowująca się do rozpoczęcia pierwszej pracy. W związku z tym warsztaty stały się też okazją, aby wskazać tym osobom pomysł na przyszłą ścieżkę zawodową.

Zdjęcie pamiątkowe uczestników warsztatów z tworzenia bonsai. Fot. Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Nadleśnictwo Maskulińskie z siedzibą w Rucianem Nidzie.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
maskulinskie@bialystok.lasy.gov.pl
<https://maskulinskie.bialystok.lasy.gov.pl>

Tytuł operacji:	Publikacja nt. serowarstwa
Realizator:	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego
Termin realizacji:	12.2020
Forma realizacji:	wydawnictwo książkowe
Działanie KSOW:	Działanie 13: Promocja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 3: Wspieranie organizacji łańcucha dostaw żywności, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, promowanie dobrostanu zwierząt i zarządzania ryzykiem w rolnictwie

Domowa produkcja serów

Sery powinny kojarzyć się nie tylko z Francją, ale również z Polską! Żeby tak się stało, powstał projekt, mający na celu promocję wiedzy na temat domowych sposobów produkcji serów. Organizatorzy chcieli też podnieść świadomość zarówno producentów jak, i konsumentów – tak, by poznali technologie wytwarzania serów, ich walory smakowe i zdrowotne. W tym celu powstała publikacja pt. *Tradycyjny wyrób sera*, która była konsekwencją, prowadzonych wcześniej działań edukacyjnych.

Dawka wiedzy dla rolników – i nie tylko!

W grupie docelowej projektu znaleźli się rolnicy, producenci i drobni przetwórcy – wszyscy potencjalnie zainteresowani poznaniem metod produkcji serów.

Serowe przyjemności – jak przebiegała akcja?

Wszystko zaczęło się w 2019 roku, kiedy to przeprowadzono serię szkoleń dla lokalnej społeczności obszarów wiejskich Mazowsza. Rolnicy, osoby prowadzące działalność agroturystyczną, uczniowie, przedstawiciele samorządów – wszyscy oni mieli okazję spotkać się w ramach dziewiętnastu wykładów, dotyczących produkcji wyrobów ekologicznych w oparciu o surowce z własnych gospodarstw. Trzy szkolenia dotyczyły dobrych praktyk mleczarskich, przetwarzania mleka i działalności serowarskiej. To one były pierwszym krokiem do stworzenia projektu z 2020 roku. W jego ramach powstała książka-przewodnik *Tradycyjny wyrób sera*. Publikacja zawiera historię sera i serowarstwa oraz opowiada o technologii wytwarzania sera. W książce można również znaleźć przepisy na domowe, samodzielne wytwarzanie sera tradycyjnymi metodami.

Sztuka serowarska. Fot. Jednostka Regionalna KSOW Województwa Mazowieckiego.

Sztuka serowarska. Fot. Jednostka Regionalna KSOW Województwa Mazowieckiego.

Serowe ciekawostki:

1. Serowarstwo jest stare jak świat. Wzmianki o wytwarzaniu sera pojawiają się we wszystkich starych księgach pradawnych cywilizacji – sery robili Sumerowie, Grecy i Rzymianie. W samym Rzymie, w czasach jego największej świetności, było kilkadziesiąt mleczarni wytwarzających ser. Wyjątkowo ceniony był ser kozi, któremu przypisywano szczególne walory smakowe i zdrowotne. Filozof Epikur mawiał, że szczęście to: „dobre wino, grono serdecznych przyjaciół i kozi ser”.
2. Na terenach Polski najdłuższą tradycję serowarską mają menonici – pracowity i bardzo oszczędny lud, który przybył na Żuławy Wiślane przed pięciuset laty. To oni zaszczepili na tych ziemiach tradycję wytwarzania sera, sztukę kulinarną i budowniczą.
3. Podpuszczka była prawdopodobnie pierwszym enzymem stosowanym przy tradycyjnym wytwarzaniu żywności. O jej odkryciu krąży w świecie serowarskim wiele legend, z których najbardziej znaną jest opowieść o sumeryjskim pasterzu, który wlał mleko do bukłaka zrobionego z żołądka owcy i maszerował przez pustynię. Ciepło i minimalne ilości podpuszczki zawarte w ściankach tego zaimprovizowanego naczynia sprawiły, że zaszła koagulacja mleka i jego rozdzielenie na białka i serwatkę. Tak przez przypadek został wytworzony ser, który można wycisnąć w formie i przechowywać długimi tygodniami.
4. Za dawnych czasów dojrzewanie sera przeprowadzano w grotach lub ziemiankach, gdzie był chłód i odpowiednia wilgotność. Jeszcze do dzisiaj niektóre gatunki sera, takie jak roquefort, dojrzewają w starych grotach skalnych.

Smaczne i zdrowe efekty projektu

Szkolenia z 2019 roku przyciągnęły około 150 osób, które miały szansę zapoznać się zarówno z teorią, jak i praktyką dotyczącą produkcji sera. Uczestnicy wysłuchali wykładów i wzięli udział w zajęciach empirycznych, podczas których mieli szansę samodzielnie wytworzyć sery. W ramach szkolenia odbyły się spotkania i rozmowy z praktykami, wykłady oraz prelekcje. To właśnie te warsztaty spowodowały duży wzrost zainteresowania tematyką.

W efekcie, w 2020 roku, na fali zainteresowania tematem, powstała publikacja pt. **Tradycyjny wyrób sera**, która pozwoliła dotrzeć do jeszcze większego grona osób. Książka została na początku rozestana do mazowieckich Kół Gospodyń Wiejskich. Planuje się dalszą jej dystrybucję podczas imprez plenerowych, spotkań i szkoleń. Wszystko to zaowocowało – i wciąż owocuje – wzrostem zainteresowania tematyką produkcji sera tradycyjnymi metodami.

Sztuka serowarska. Fot. Jednostka Regionalna KSOW Województwa Mazowieckiego.

Zrób to sam! **Pomysł kulinarny serowara – serowe ptasie mleczko**

Przepis pochodzi z Kazachstanu. Jest to świetny pomysł na danie dla dzieci, bardzo pożywne i wartościowe, a oprócz tego oczywiście pyszne!

Składniki:

- 15 dag średnioziętego ziarna serowarskiego, jeśli nie mamy mleka udojowego i podpuszczki, można je zastąpić taką samą ilością kupionego, niekwaśnego twarogu lub serka capri czy podobnego.
- dwie łyżki miodu pszczelego
- łyżeczka żelatyny
- cynamon mielony
- ¼ laski wanilii
- wiórki kokosowe
- polewa czekoladowa 10 dag
- 2 łyżki masła

Sposób przyrządzenia:

15 dag ziarna serowego, twarogu albo serka capri dokładnie mieszamy z miodem, szczyptą cynamonu i startą wanilią, dodajemy żelatynę rozpuszczoną w 3-4 łyżkach stołowych gorącej wody. Tak zmiksowaną masę wstawiamy na godzinę do lodówki, aby nieco stężała. Po tym czasie formujemy kulki wielkości śliwki i obtaczamy je w wiórkach kokosowych i znowu na kilkanaście minut wkładamy do lodówki. W tym czasie przygotowujemy polewę czekoladową, rozgrzewamy ją na parze, dodając masło, aby uzyskała bardziej lejącą konsystencję. Zimne kulki polewamy przygotowaną polewą (zaraz po polaniu można je posypać płatkami migdałów). Podajemy je z bakaliami, suszonymi owocami i winogronami.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
ksow@mazovia.pl
www.mazowieckie.ksow.pl

Tytuł operacji:	Przykłady dobrych praktyk w zakresie regionalnego dziedzictwa kulinarnego – organizacja dwóch wizyt studyjnych: dla obecnych oraz dla potencjalnych członków Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Małopolska w Województwie Opolskim
Realizator:	Instytut Rozwoju Obszarów Wiejskich
Termin realizacji:	02.2020 – 07.2020
Forma realizacji:	wyjazd studyjny
Działanie KSOW:	Działanie 6: Ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Pyszna promocja regionalnego dziedzictwa kulinarnego

Operacja pn. *Przykłady dobrych praktyk w zakresie regionalnego dziedzictwa kulinarnego – organizacja dwóch wizyt studyjnych: dla obecnych oraz dla potencjalnych członków Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Małopolska w Województwie Opolskim* miała na celu pogłębienie i wymianę wiedzy okołokulinarnej pomiędzy uczestnikami wyjazdu. Organizatorzy skupili się głównie na promowaniu innowacyjnych rozwiązań w przetwórstwie i produkcji żywności. Informacje przekazywali praktycy – producenci, przetwórcy i sprzedawcy.

Uczestnicy wyjazdów studyjnych mieli poznać korzyści, płynące z zarejestrowania produktów w Sieci Dziedzictwa Kulinarnego. Wpływa to na rozwój i promocję rynku żywności naturalnej, współpracę między członkami sieci, wzmocnienie tożsamości lokalnej. Dzięki temu możliwe jest podniesienie atrakcyjności kulinarnego regionu i zwiększenie zainteresowania producentów oraz konsumentów żywnością naturalną.

Fot. Instytut Rozwoju Obszarów Wiejskich

Dla kogo był ten projekt?

W grupie docelowej projektu znaleźli się obecni i potencjalni członkowie Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Małopolska. W grupie tej są producenci żywności, przetwórcy, właściciele obiektów gastronomicznych i hotelarskich oraz sprzedawcy artykułów rolno-spożywczych.

Fot. Instytut Rozwoju Obszarów Wiejskich

Jak przebiegał projekt?

Sukces operacji opierał się na zaangażowaniu pracowników Instytutu Rozwoju Obszarów Wiejskich, których zadaniem było zorganizowanie wyjazdów studyjnych. Twórcom projektu zależało na tym, by wachlarz odwiedzanych gospodarstw i podmiotów produkcyjnych czy przetwórczych był jak najszerszy. W operacji brały udział zarówno małe firmy, jak i duże, rodzinne gospodarstwa. Dzięki temu właściciele gospodarstw z województwa małopolskiego mieli szansę poznać podobnych sobie rolników i przedsię-

Dowiedz się więcej!

- Pomysł powołania Europejskiej Sieci Regionalnego Dziedzictwa Kulinarного powstał i rozwinął się na duńskiej wyspie Bornholm oraz w południowo-wschodniej Skanii w Szwecji - było to w 1995 roku;
- Regionalne Dziedzictwo Kulinarne ma promować produkcję i sprzedać lokalnej żywności, a także podkreślać jej walory;
- Obecnie w Europejskiej Sieci Dziedzictwa Kulinarного zrzeszone jest 46 regionów z 13 państw europejskich.

biorców z województwa opolskiego. Doprowadziło to do wymiany wiedzy i doświadczeń, związanych z funkcjonowaniem Sieci Dziedzictwa Kulinarного w regionie.

W ramach wyjazdów uczestnicy mieli szansę poznać wszystkie etapy uprawy, przetwórstwa, produkcji i sprzedaży żywności – najistotniejszego elementu dziedzictwa kulinarного. Ważnym elementem projektu było zapoznanie się z innowacyjnymi i nowatorskimi rozwiązaniami, które mają ułatwić pracę na wszystkich jej etapach.

Fot. Instytut Rozwoju Obszarów Wiejskich

Dzięki wyjazdom studyjnym pojawiła się szansa na rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

Czy z tej mąki będzie chleb?

W ramach projektu zorganizowane zostały dwa wyjazdy studyjne – każdy dla 25 osób. Uczestnicy – zgodnie z planem – poszerzyli wiedzę i wymienili się doświadczeniami z innymi przedstawicielami obszarów wiejskich. Skupiając się na dziedzictwie kulinarным regionu, osoby, które wzięły udział w operacji, dowiedziały się, jak istotne są wszystkie kolejne etapy działalności rolniczej i przetwórczej.

Organizatorzy przewidują zwiększenie liczby członków Sieci Dziedzictwa Kulinarного Małopolski – wszyscy zaproszeni na wydarzenie przedstawiciele firm zadeklarowali złożenie wniosku w najbliższym czasie. To kolejny krok do promowania regionalnej kultury kulinarnej i aktywizowania mieszkańców obszarów wiejskich. Członkowie sieci aktywnie uczestniczą bowiem w rozwoju rynku i promocji żywności naturalnej, będąc również elementem większej organizacji – Europejskiej Sieci Regionalnego Dziedzictwa Kulinarного.

To kamień milowy na drodze do rozpowszechniania lokalnych zwyczajów, kultury jedzenia i regionalnych przysmaków.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
biuro@irow.org.pl
www.irow.org.pl

Tytuł operacji:	Uprawa topinamburu, czyli zdrowie i piękno z natury sposobem na rozwój obszarów wiejskich
Realizator:	Świętokrzyska Izba Rolnicza
Termin realizacji:	10.2020
Forma realizacji:	wyjazd studyjny i konferencja
Działanie KSOW:	Działanie 6: Ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Uprawa topinamburu na polskich wsiach, czyli samo zdrowie i piękno z natury

Celem projektu było zwiększenie wiedzy wśród mieszkańców obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego na temat uprawy topinamburu, możliwości pozyskania dla niego rynku zbytu, pozyskiwania sadzonek i uprawiania, kontraktowania, a także skupu topinamburu poprzez wyjazd studyjny do firmy Organic w Sieniawie. Jest ona producentem sproszkowanego i skoncentrowanego soku z topinamburu w oparciu o opatentowaną metodę jego pozyskiwania.

Kto nauczył się uprawiać topinambur?

W wydarzeniu wzięło udział 120 osób, czyli mieszkańcy obszarów wiejskich z województwa świętokrzyskiego. To osoby aktywne w środowisku wiejskim, zainteresowane rozwojem, otwarte i współpracujące z innymi rolnikami.

” Wiesz, że...

...sproszkowany koncentrat z topinamburu (w osłonie witaminy C) może być wykorzystywany w leczeniu i profilaktyce wielu schorzeń i chorób. Topinambur to inaczej stoncznik bulwiasty, karczoch jerozolimski lub gruszka ziemna. Zawiera witaminy A, B6, C, E, K, tiaminę, ryboflawinę, niacynę, kwas foliowy i wiele innych. Znajdziemy w nim także drogocenne minerały, takie jak: magnez, żelazo, wapń, fosfor, potas, sód i cynk.

Topinambur obniża poziom cukru we krwi i cholesterol, reguluje ciśnienie i pracę układu pokarmowego, wspiera działanie układu nerwowego, oczyszcza organizm oraz zapobiega chorobom jelita grubego.

Topinambur od korzenia.
Fot. Świętokrzyska Izba Rolnicza.

Wizyta studyjna w firmie Organic.
Fot. Świętokrzyska Izba Rolnicza.

Topinambur to przyszłość rolnictwa!

W ramach operacji zorganizowano dwa spotkania. W pierwszym spotkaniu wzięło udział 120 osób. Uczestnicy zapoznawali się z tematami uprawy topinamburu oraz wymagań klimatyczno-glebowych. Dowiadywali się również o właściwościach energetycznych i leczniczych rośliny oraz sposobach wykorzystywania jej w gospodarstwie rolnym.

Drugie spotkanie miało formę wizyty studyjnej w firmie Organic w Sieniawie, w którym uczestniczyło 35 osób. Na wyjeździe można było zapoznać się z uprawą topinamburu, nabyć sadzonki oraz nawiązać współpracę z firmą Organic na zasadzie kontraktacji.

Poruszano również tematy ekologii i korzyści płynących z uprawy tej rośliny w Polsce.

Aż 120 osób poznało uprawę topinamburu!

Dzięki operacji **Uprawa topinamburu, czyli zdrowie i piękno z natury sposobem na rozwój obszarów wiejskich**, aż 120 mieszkańców wsi województwa świętokrzyskiego mogło zapoznać się z uprawą topinamburu w Polsce oraz pozyskać dla niej rynek zbytu.

Uczestnicy dowiedzieli się również, jak nabywać sadzonki topinamburu oraz jak przeprowadzać kontraktowanie. Co więcej, mogli od razu nawiązać stałą współpracę z producentem soku z topinamburu (firmą Organic).

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
biuro@sir-kielce.pl
www.sir-kielce.pl

Tytuł operacji:	Gospodarstwa rodzinne w dobie globalizacji
Realizator:	Krajowa Rada Izb Rolniczych
Termin realizacji:	06.2020 – 10.2020
Forma realizacji:	konferencja, warsztaty
Działanie KSWO:	Działanie 13: Promocja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 3: Wspieranie organizacji łańcucha dostaw żywności, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, promowanie dobrostanu zwierząt i zarządzania ryzykiem w rolnictwie

Gospodarstwa rodzinne w dobie globalizacji

Gospodarstwo rodzinne jest rodzajem gospodarstwa rolnego, które prowadzi osobiście rolnik indywidualny. W jego skład może wchodzić od 1 do 300 hektarów użytków rolnych. Minister rolnictwa podkreśla, że małe gospodarstwa rodzinne zajmują istotne miejsce wśród gospodarstw rolnych. Od ich postępu zależy przyszłość współczesnego rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich. Każde z takich gospodarstw może ubiegać się o dofinansowania z funduszy europejskich lub krajowych.

Rodzinne gospodarstwa zapewniają bezpieczeństwo żywnościowe oraz są źródłem kapitału finansowego, społecznego i kulturowego. Ważny jest także aspekt wdrażania nowych technologii, aby mogły podtrzymać konkurencyjność na rynku. Jest to szczególnie ważne w obliczu globalizacji.

Wsparcie rodzinnych gospodarstw kluczem do rozwoju wsi

Operacja pn. *Gospodarstwa rodzinne w dobie globalizacji* została skierowana do rolników, którzy potrzebują poszerzyć wiedzę na temat możliwości i rozwiązań, niezbędnych do wzmocnienia pozycji rynkowej ich gospodarstw. Projekt zwrócił szczególną uwagę na potrzebę podnoszenia kwalifikacji oraz wdrażania innowacyjnych rozwiązań i technologii. Inwestowanie w rozwój gospodarstwa i własnych kompetencji pomoże wzmocnić przewagę konkurencyjną poszczególnych jednostek. Tylko w ten sposób można podjąć presji konkurencyjnej na rynku globalnym.

Gospodarstwa rodzinne – kierunki i szanse rozwoju

Szkolenie dla rolników składało się z dwudniowej konferencji oraz warsztatów dla 100 osób, realizo-

Uczestnicy konferencji i warsztatów
w Hotelu Windsor.
Fot. www.krir.pl.

wanych przez Krajową Radę Izb Rolniczych. Wydarzenie zostało zorganizowane w dniach 9 – 10 września 2020 roku w Hotelu Windsor w Jachrance.

Celem konferencji i warsztatów była wymiana wiedzy i doświadczeń na temat innowacyjnych technologii oraz sposobów utrzymania konkurencyjności na rynku. W trakcie konferencji eksperci omówili 6 kluczowych zagadnień:

1. Definicja gospodarstwa rodzinnego w ujęciu międzynarodowym;
2. Wyzwania globalizacji a rozwój/konkurencyjność gospodarstw rodzinnych w Polsce;
3. Instrumenty zarządzania ryzykiem w rolnictwie;
4. Sprawny *System wiedzy i innowacyjności w rolnictwie* (AKIS) determinantą konkurencyjności polskich gospodarstw rodzinnych;

Czy wiesz, czym jest globalizacja?

Globalizacja to proces scalania gospodarek narodowych, przejawiający się w dynamicznym wzroście międzynarodowych obrotów handlowych. Zjawisko to zwiększa przepływ kapitału i usług na skalę światową. Wpływa też na pogłębienie zależności między różnymi gospodarkami oraz przyspiesza postęp technologiczny. Globalizacja wywiera ogromny wpływ na przemiany ekonomiczne, społeczne i kulturowe. Transformacje zachodzą też w środowisku wiejskim. Wiązą się z tym liczne wyzwania. Jednym z nich jest próba zachowania lokalnej tożsamości, przy jednoczesnym udziale w globalnych procesach. Rolnicy muszą zatem mierzyć się z nowymi wyzwaniami. W jaki sposób?

- Polskie rolnictwo jest coraz bardziej zależne od konkurencji międzynarodowej.
- Rolnicy chcą się rozwijać, aby ich produkty i usługi były konkurencyjne w skali krajowej i globalnej.
- Gospodarstwa rolnicze są coraz bardziej ciekawe i otwarte na innowacje płynące ze świata.
- Globalizacja przyspiesza też tempo wymiany gospodarczej między krajami, co wpływa na dynamikę eksportu i importu.
- Inwestowanie w szkolenia i wiedzę jest niezbędne, aby rolnicy mogli się dostosowywać do zachodzących zmian oraz z nich korzystać.
- Społeczność wiejska powinna dostrzegać w globalizacji nowe szanse dla rozwoju wsi, a nie zagrożenia.

5. Zespołowe formy prowadzenia działalności rolniczej szansą na wzmocnienie pozycji konkurencyjnej gospodarstw rodzinnych;
6. Agroekologia szansą na rozwój gospodarstw rodzinnych w świetle koncepcji Europejskiego Zielonego Ładu (European Green Deal).

Zajęcia warsztatowe odbyły się w mniejszych grupach i były prowadzone przez wybitnych ekspertów, gości konferencji. Co ważne, w zajęciach wzięli udział uczestnicy z całego kraju. Za nabór do projektu odpowiadały: Lubelska Izba Rolnicza, Pomorska Izba Rolnicza oraz Izba Rolnicza Województwa Łódzkiego.

Nowe umiejętności dla rozwoju gospodarstw rodzinnych

Operacja umożliwiła uczestnikom zdobycie cennej wiedzy teoretycznej i praktycznej. W ten sposób rolnicy zostali przygotowani do wdrażania innowacyjnych zmian w swoich gospodarstwach rodzinnych. Spotkania umożliwiły dokładne omówienie problematyki globalizacji z punktu widzenia gospodarstw rodzinnych oraz szans, które stwarza postęp technologiczny.

Warto podkreślić wnioski, które eksperci i uczestnicy wyciągnęli ze spotkania:

- należy zwiększać wsparcie finansowe i doradcze małym gospodarstwom,
- należy ukierunkowywać produkcję na zmieniającą się strukturę popytu,
- działania zespołowe rolników, prowadzące do obniżki kosztów produkcji i zwiększenia udziału w wartości dodanej są niezbędnym elementem strategii rozwoju,
- niezbędna jest poprawa efektywności wytwarzania i innowacyjności, a także rozwój rolnictwa precyzyjnego oraz dobre doradztwo tak, żeby rolnictwo jak najlepiej odnalazło się w Europejskim Zielonym Ładzie,
- ważnym czynnikiem rozwoju powinien być dalszy rozwój handlu zagranicznego, wzmocnienie pozycji polskich marek produktów rolnych i spożywczych oraz uzyskiwanie przewag jakościowych.

Eksperci z branży dzielą się wiedzą na temat roli globalizacji w rozwoju gospodarstw rodzinnych.

Fot. www.krir.pl

Dzięki konferencji rolnicy zdobyli nową wiedzę, którą mogą przełożyć na reorganizację swoich gospodarstw. Każdy z uczestników miał okazję dowiedzieć się nowych rzeczy na temat:

- optymalizacji wykorzystywania zasobów środowiska naturalnego,
- zachowania różnorodności genetycznej roślin i zwierząt,
- rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o wiedzę z zakresu małego przetwórstwa lokalnego oraz rozwoju zielonej gospodarki,
- tworzenia nowych miejsc pracy,
- wdrażania konkurencyjnych i innowacyjnych rozwiązań, które wzmocnią pozycję gospodarstwa rodzinnego na rynku krajowym i światowym.

*Uczestnicy konferencji w Jachrance słuchają przemówień ekspertów.
Fot. www.krir.pl*

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
sekretariat@krir.pl
www.krir.pl

Tytuł operacji:	Gospodarstwa demonstracyjne jako narzędzia wspierające transfer wiedzy
Realizator:	Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Poznaniu
Termin realizacji:	09.2020 – 12.2020
Forma realizacji:	filmy
Działanie KSOW:	Działanie 2: Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Nauka zawsze w cenie!

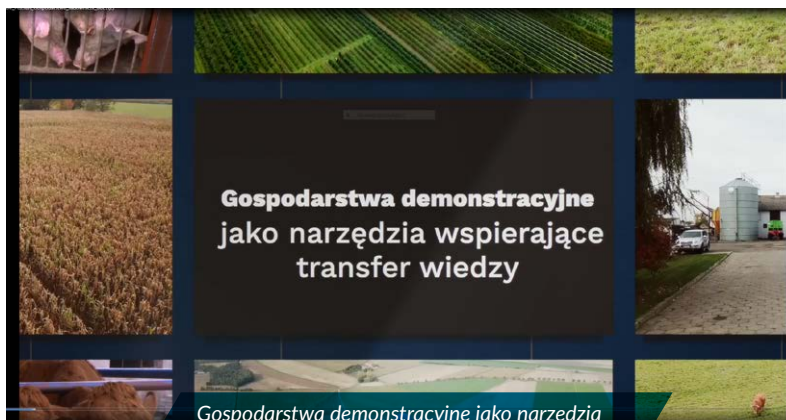
Operacja *Gospodarstwa demonstracyjne jako narzędzia wspierające transfer wiedzy* miała na celu ułatwienie dzielenia się wiedzą w zakresie prowadzenia nowoczesnej produkcji rolnej. Organizatorzy postawili też na promocję dobrych praktyk w obszarze nowoczesnych rozwiązań, na przykładzie działalności Gospodarstw Demonstracyjnych.

Dla kogo ten projekt?

Projekt został skierowany do mieszkańców województwa wielkopolskiego w tym: producentów rolnych, mieszkańców obszarów wiejskich, pracowników jednostek doradztwa rolniczego i osób zainteresowanych tematyką.

92 gospodarstwa w sieci

Wszystko zaczęło się w 2012 roku, kiedy to z inicjatywy Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Poznaniu powstała sieć Gospodarstw Demonstracyjnych. Dziś, po 9 latach, sieć ta zrzesza aż 92 gospodarstwa. Składają się na nią zarówno gospodarstwa rolnicze, jak i te działające przy instytucjach naukowych i szkołach rolniczych. W grupie są również indywidualni rolnicy – zajmujący się hodowlą bydła mlecznego, mięsnego i trzody chlewnej oraz hodowcy koni i brojlerów, ci skoncentrowani na produkcji roślinnej oraz gospodarstwa rybackie, sadownicze, agroturystyczne i ekologiczne, a nawet producenci roślin cebulowych i ozdobnych kwiatów. Można więc śmiało powiedzieć, że na sieć Gospodarstw Demonstracyjnych składa się szerokie portfolio podmiotów rolnych o różnym profilu działalności.

Gospodarstwa demonstracyjne jako narzędzia wspierające transfer wiedzy, fragment prezentacji.

” Tego jeszcze nie wiesz!

- Gospodarstwa Demonstracyjne powstały po to, by wspierać rozwój, wymianę wiedzy i upowszechniać dobre praktyki – zarówno rolnicze, jak i produkcyjne. Nacisk kładzie się tutaj również na innowacyjne rozwiązania, które mają ułatwiać pracę i jednocześnie przenosić polskie gospodarstwa do nowej epoki. To tutaj wdraża się nowości i przechodzi od teorii do praktyki rolniczej.
- Dzięki promowaniu Gospodarstw Demonstracyjnych rolnicy mogą czerpać inspiracje od bardziej doświadczonych przedsiębiorców rolnych. To pierwszy krok do zmian na szeroką skalę.

Przedmiotem operacji **Gospodarstwa demonstracyjne jako narzędzia wspierające transfer wiedzy** była realizacja sześciu filmów. Ukazywały one działalność wybranych podmiotów prowadzących działalność rolniczą – roślinną, zwierzęcą lub sadowniczą. W filmach zaprezentowano wzorcowe gospodarstwa, które mogą być przykładem dla innych, dążących do zmian rolników.

W ramach projektu powstały filmy:

- „Gospodarstwo Demonstracyjne. Gospodarstwo sadownicze” – tematem filmu jest działalność specjalistycznego, wysokotowarowego gospodarstwa sadowniczego, wyposażonego w nowoczesną i przystosowaną do jego potrzeb bazę przechowalniczą – chłodnię z kontrolowanym składem atmosfery.
- „Gospodarstwo Demonstracyjne. Hodowla bydła” – film prezentuje gospodarstwo, specjalizujące się w bydle mięsnej rasy Limousine i Charolaise. Właściciele nastawieni są na produkcję buhajów i jałowic hodowlanych. Regularnie wdrażają innowacyjne praktyki hodowlane, m.in. stosując embriotransfer zarodków. Wysoki poziom genetyczny zwierząt pozwala na sprzedaż jałówek i buhajów hodowlanych.
- „Gospodarstwo Demonstracyjne. Produkcja roślinna” oraz „Gospodarstwo Demonstracyjne. Nawadnianie w uprawie ziemniaka” – filmy prezentują działalność spółki, która zajmuje się uprawami rolnymi, połączonymi z chowem i hodowlą zwierząt. Dominującą rośliną jest dla właścicieli ziemniak jadalny z przeznaczeniem na chipsy i frytki. W działalności właścicieli gospodarstwa wyróżniają

się rozwiązania innowacyjne. Jest to m.in. uproszczona metoda uprawy – system bezorkowy – zboża oraz uprawa ziemniaka na wczesny zbiór.

- „Gospodarstwo Demonstracyjne. Produkcja trzody chlewnej” – film prezentuje produkcję trzody chlewnej w gospodarstwie zajmującym się hodowlą zwierzęcą i roślinną oraz wykonywaniem usług rolniczych.
- „Gospodarstwo Demonstracyjne. Uprawa kukurydzy” – tematem filmu jest działalność gospodarstwa zajmującego się produkcją kukurydzy, rzepaku i zbóż. Wyróżniające się rozwiązanie innowacyjne to uprawa kukurydzy pod folią biodegradowalną, którego efektem są wcześniejsze i wyższe plony. Ekologia i ekonomia w jednym!

Wszystkie filmy przygotowane w ramach projektu można obejrzeć na stronie internetowej WODR w Poznaniu: <http://wodr.poznan.pl/sir/filmy>

Efekt? Więcej wiedzy dla zainteresowanych

Projekt, zgodnie z założeniami, przysłużył się promocji nowoczesnych rozwiązań w rolnictwie. Filmy upowszechniły dobre praktyki, stając się inspiracją dla właścicieli gospodarstw rolnych w województwie

wielkopolskim. Dzięki wkładowi uczestników – właścicieli Gospodarstw Demonstracyjnych – więcej ludzi miało szansę poznać innowacyjne metody zarówno z zakresu hodowli bydła, jak i produkcji roślinnej czy sadownictwa.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
sir@wodr.poznan.pl
<http://wodr.poznan.pl/sir/filmy>

Tytuł operacji:	VI Ogólnopolski Zlot Zagród Edukacyjnych
Realizator:	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie
Termin realizacji:	10.2020 – 12.2020
Forma realizacji:	konferencja
Działanie KSOW:	Działanie 6: Ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Zagrody Edukacyjne na start!

Zagrody Edukacyjne z roku na rok cieszą się coraz większym zainteresowaniem. Nic dziwnego – tworzą obraz wsi, jaką wszyscy chcieliby widzieć. Nowoczesnej, przyjaznej, ekologicznej. Sieć służy upowszechnianiu idei edukacji w gospodarstwie rolnym. Żeby wypromować ją jeszcze bardziej, powstał projekt „VI Ogólnopolski Zlot Zagród Edukacyjnych”. Mogą one stać się sposobem na różnicowanie źródeł dochodu mieszkańców wsi oraz wprowadzanie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa wielofunkcyjnego. Innym celem jest zwiększenie udziału zainteresowanych stron we wdrażaniu inicjatyw na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

Kto skorzystał z projektu?

Mieszkańcy wsi – w tym rolnicy i przedsiębiorcy z branży rolno-spożywczej, prowadzący lub przygotowujący się do prowadzenia gospodarstwa eduka-

VI Ogólnopolski Zlot Zagród Edukacyjnych.
Fot. Centrum Doradztwa Rolniczego
w Brwinowie Oddział w Krakowie.

VI Ogólnopolski Zlot Zagród Edukacyjnych,
baner reklamowy.

cyjnego, w szczególności członkowie Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych, doradców jednostek doradztwa rolniczego; przedstawiciele ośrodków naukowych i administracji rządowej.

1 konferencja, 38 dni, 256 zalogowanych uczestników

Na wirtualną konferencję synchroniczno-asynchroniczną pn. **VI Ogólnopolski Zlot Zagród Edukacyjnych** składało się 38 dni i wzięło w niej udział aż 256 zalogowanych uczestników. Przez wzgląd na sytuację epidemiczną wydarzenie zostało zrealizowane online.

Pierwsza część wydarzenia odbyła się w dniach 24 listopada-30 grudnia 2020 roku. Była to tak zwana konferencja asynchroniczna. Polegała na udzieleniu dostępu do materiałów, służących samokształceniu oraz treści interaktywnych.

Dowiedz się więcej!

- Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych jest pionierskim przedsięwzięciem rolnictwa społecznego w Polsce, zainicjowana i koordynowana przez Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Krakowie.
- Bogata tematyka zajęć dydaktycznych Zagród Edukacyjnych koncentruje się wokół zagadnień, związanych z szeroko rozumianym rolnictwem oraz życiem wiejskim i ma na celu przybliżanie społeczeństwu pracy rolnika i źródeł pochodzenia żywności. Istotną część zajęć stanowią: edukacja przyrodnicza, ekologiczna, konsumencka oraz regionalna, w tym tematy związane z wiejskim dziedzictwem kulturowym.
- W ramach działalności Zagród Edukacyjnych można m.in. wziąć udział w alpakoterapii, obejrzeć tradycyjne pasieki, zobaczyć, jak funkcjonują gospodarstwa rolne, pogłaskać krowy i odpocząć na łonie natury!
- Funkcjonowanie Zagród Edukacyjnych w sieci zapewnia transparentny wizerunek, wyróżniający na rynku usługi edukacyjne gospodarstw członkowskich, sprzyja lepszemu wykorzystaniu zasobów, ukierunkowuje rozwój jakościowy programów edukacyjnych, przyciąga środki zewnętrzne, zwiększa skuteczność działań promocyjnych.

Drugą częścią projektu była konferencja synchroniczna, odbywająca się czasie rzeczywistym. Wydarzenie online odbyło się 8 grudnia 2020 roku.

Te dwa elementy stanowiły integralne części jednej, większej całości. Wszystkie wydarzenia odbywały się na specjalnej platformie internetowej, dostępnej pod adresem: <https://6-zlot-osze.pl>. Uczestnicy logowali się za pomocą przyznanych im loginów i haseł dostępu.

Tematy, które poruszane były podczas VI Ogólnopolski Złotu Zagród Edukacyjnych:

- Edukacja: uczestnicy mieli dostęp do szkoleń online na temat życia na obszarach wiejskich. Ukończenie szkolenia było potwierdzone certyfikatem, wydanym przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Krakowie.
- Inspiracje: w tej sekcji można było znaleźć wykłady, prezentacje i filmy o tematyce wiejskiej. Przybliżyły one uczestnikom różne aspekty życia na wsi i praktyki, związane z prowadzeniem działalności rolniczej.
- Informacje i promocja: materiały zamieszczone w tej sekcji zawierały informacje, dotyczące działalności zagród edukacyjnych i wydarzeń, które odbyły się w ostatnich dwóch latach.
- Nauka: tutaj uczestnicy mogli znaleźć opracowania naukowe na temat zagród edukacyjnych i ich działalności.

- Integracja: sekcja integracyjna pozwalała na poznanie innych uczestników Złotu, jego organizatorów i ekspertów. Uruchomiony został specjalny czat, powstało też forum, na którym można było prowadzić dyskusje i wymieniać się spostrzeżeniami.
- Kultura: a po integracji online – wspólne spędzanie czasu. W sekcji tej pojawiały się propozycje wydarzeń kulturalnych, które mogły się stać miejscem spotkań uczestników.

Punktem kulminacyjnym i najważniejszą częścią projektu była konferencja synchroniczna.

8 grudnia 2020 roku była ona transmitowana na żywo ze studia w Krakowie. Każdy z uczestników mógł brać udział w wykładach, przedstawianych przez ekspertów. Równoległe odbywało się siedem interaktywnych sesji dyskusyjnych z dziedzin:

1. Agroekologia i permakultura: metody i założenia edukacji praktycznej,
2. Formalno-prawne aspekty funkcjonowania Zagród Edukacyjnych,
3. Metody aktywizujące w ofercie Zagród Edukacyjnych,
4. Produkt lokalny w ofercie Zagród Edukacyjnych,
5. Rasy rodzime zwierząt gospodarskich w edukacji,
6. Smart Villages w edukacji,

7. Wykorzystanie marki miejsca i marki lokalnej w działaniach promocyjnych Zagród Edukacyjnych.

Dla wszystkich uczestników przygotowano również komplet elektronicznych poradników tematycznych.

Pionierska inicjatywa na polskiej wsi

Zagrody Edukacyjne same w sobie stanowią pionierską inicjatywę w obszarze rolnictwa społecznego. Organizowany cyklicznie Zlot jest jednym z najważniejszych narzędzi, służących komunikacji i rozwojowi projektu. Rokrocznie zwiększa on potencjał rozwoju rolnictwa społecznego w Polsce, kreując nowe możliwości zagospodarowania wiejskich zasobów. To doskonały sposób na poprawę sytuacji społeczno-ekonomicznej terenów wiejskich w kraju.

Zlot 2020 został bardzo pozytywnie odebrany przez uczestników. Choć jego forma była nieco inna niż w latach ubiegłych (epidemiczne obostrzenia wymusiły na organizatorach zorganizowanie konferencji online), to biorący w niej udział bardzo wysoko ocenili

poziom merytoryczny wykładów oraz dostępnych na platformie internetowej materiałów.

„Konferencja przygotowana jak zwykle bardzo profesjonalnie, duża dawka przydatnych informacji, szereg ciekawych wykładów. Jednak moim zdaniem, forma szkoleń w czasie realnym jest niezastąpiona.”

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
drow.krakow@cdr.gov.pl
www.zagrodaedukacyjna.pl

Tytuł operacji:	Konferencja na temat Rolnictwa w kontekście zmian Wspólnej Polityki Rolnej po 2020 roku
Realizator:	Zachodniopomorska Izba Rolnicza
Termin realizacji:	10.2020
Forma realizacji:	konferencja
Działanie KSOW:	Działanie 6: Ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Co nowego w rolnictwie? Zmiany, zmiany, zmiany!

Celem projektu było przekazanie informacji i wiedzy na temat Wspólnej Polityki Rolnej po 2020 roku w świetle nadchodzących zmian w przepisach.

Uczestnicy konferencji mogli również wymienić się wiedzą z podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz dowiedzieć się więcej o planowanych zmianach w rolnictwie.

Kto wziął udział w projekcie?

Rolnicy z województwa zachodniopomorskiego (kobiety i mężczyźni – 50 osób), osoby mieszkające na terenach wiejskich oraz pracownicy Izby Rolniczej i Instytucji okołorolniczych.

Kiedy odbyła się konferencja?

Konferencja na temat *Rolnictwa w kontekście zmian Wspólnej Polityki Rolnej po 2020 roku* odbyła się 15 i 16 października 2020 roku w Hotelu Senator w Dźwirzynie. Uczestnicy mogli zapoznać się z potrzebami środowiska rolniczego, wypowiedzieć się na forum, powiedzieć o problemach, z którymi borykają się na co dzień oraz dowiedzieć się na temat planowanych zmian w rolnictwie.

Konferencje, dyskusje, wykłady...

Pierwszego dnia, po przywitaniu gości przez Prezesa ZIR Andrzeja Karbowego, profesor Czesław Nowak zaprezentował temat pt. *Wspólna Polityka Rolna po 2020 roku – Polskie Priorytety* oraz *Przemiana społeczna a rola kobiet wiejskich w perspektywie*

Konferencja ZIR, stół prezydalny.
Fot. Zachodniopomorska Izba Rolnicza.

nowej WPR. Następnie przewodniczący i delegaci Rad Powiatowych Zachodniopomorskiej Izby Rolniczej omówili temat *Perspektywy rozwoju gospodarstw rolniczych województwa zachodniopomorskiego w oparciu o założenia WPR po 2020 roku - wypracowanie wniosków*. Po wszystkim odbyła się żywa dyskusja pomiędzy uczestnikami i prelegentami konferencji.

Jak ważna jest rola kobiet w rolnictwie? Warsztaty

Drugiego dnia Danuta Lebioda, Wiceprzewodnicząca Komisji w Copa-Cogeca, przeprowadziła warsztaty pt. *Informacje o działalności Komisji Kobiet w COPA-COGECA w kontekście nowej WPR*.

Konferencja ZIR, uczestnicy
w czasie pandemii.
Fot. Zachodniopomorska Izba Rolnicza.

„Zrównoważony rozwój na świecie nie jest możliwy bez udziału kobiet – które stanowią jedną czwartą światowej populacji. Nawet jeśli na całym świecie istnieją różne poziomy rozwoju społeczeństw, kobiety wciąż stoją różnymi wyzwaniami.” – czytamy w prezentacji Danuty Lebiody z COPA-COGECA.

Po warsztatach odbyły się dyskusje, a następnie podsumowanie i zakończenie konferencji.

” Wiesz, że...

...COPA reprezentuje ponad 22 miliony rolników i ich rodzin. COGECA broni interesów europejskich spółdzielni rolno-spożywczych, leśnych i rybackich. COPA i COGECA to zjednoczony głos rolników i spółdzielni rolniczych w Unii Europejskiej. Ich celem jest dbanie o wspólne dobro rolnictwa europejskiego, które powinno być zrównoważone, innowacyjne i konkurencyjne. Dzięki temu zagwarantuje bezpieczeństwo żywnościowe aż 500 milionom osób w całej Europie.

Jaki jest problem współczesnej wsi?

Według danych z 2020 roku prezentacji profesora Czesława Nowaka pt. *Wspólna Polityka Rolna po 2020 roku – Przemiana Społeczna a rola kobiet wiejskich w perspektywie nowej WPR* na wsi w Europie mieszka jedynie 25 procent osób? Problemy współczesnej wsi to między innymi wyludnianie i zanik tradycyjnych więzi społecznych.

W konferencji wzięło udział 50 osób!

W konferencji na temat *Rolnictwa w kontekście zmian Wspólnej Polityki Rolnej po 2020 roku* wzięło udział 50 osób. Uczestnicy nawiązywali nowe relacje, dzielili się wiedzą i doświadczeniem oraz planowali wdrażanie poznanych założeń w swoich gospodarstwach rolnych.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
amichalska@zir.pl
<https://zir.pl>

Tytuł operacji:	Wojewódzka Olimpiada Wiedzy o Pszczelarstwie
Realizator:	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego
Termin realizacji:	11.2020
Forma realizacji:	konkurs
Działanie KSWO:	Działanie 11: Aktywizacja mieszkańców wsi na rzecz podejmowania inicjatyw służących włączeniu społecznemu, w szczególności osób starszych, młodzieży, niepełnosprawnych, mniejszości narodowych i innych osób wykluczonych społecznie
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 6: Wspieranie włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich

Jak pokochać pszczołę? Olimpiada Wiedzy o Pszczelarstwie

Wojewódzka Olimpiada Wiedzy o Pszczelarstwie została zrealizowana w celu upowszechniania wiedzy o hodowli pszczoł – szczególnie u przedstawicieli młodego pokolenia. Organizatorzy olimpiady chcieli popularyzować wśród uczniów szkół średnich rolę pszczoł miodnych w środowisku naturalnym. Istotnym elementem projektu było również szerzenie wiedzy o tym, jak pszczoły mogą funkcjonować we współczesnym, uprzemysłowionym modelu rolnictwa. Młodzież miała poczuć się zachęcona do obserwowania życia pszczoł, ich zwyczajów i pszczelego środowiska oraz do czerpania wiedzy na temat roślin miododajnych i pszczelarstwa. Istotnym celem konkursu było również promowanie produktów pszczelich oraz ich roli dla zdrowia człowieka.

Uczniowie o pszczołach

W grupie docelowej projektu znaleźli się uczniowie szkół średnich z terenu województwa podlaskiego. To dla nich zorganizowana została Wojewódzka Olimpiada Wiedzy o Pszczelarstwie.

Pszczeli olimpijczycy na start!

Wojewódzką Olimpiadę Wiedzy o Pszczelarstwie zorganizował Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego. Konkurs odbył się już po raz trzeci, a jego celem było m.in. szerzenie wiedzy o pszczelarstwie i przekazywanie informacji na temat istotności pszczoł w ekosystemie. W roku 2020 – ze względu na obostrzenia pandemiczne – wydarzenie odbyło się w formie zdalnej.

Wojewódzka Olimpiada Wiedzy o Pszczelarstwie.
Fot. Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego.

Wojewódzka Olimpiada Wiedzy o Pszczelarstwie.
Fot. Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego.

Pierwszy etap olimpiady polegał na wypełnieniu testu pisemnego składającego się z 45 pytań. Pojawiały się tam m.in. kwestie, dotyczące budowy organizmu pszczoły, trybu pracy owadów i ich możliwości fizycznych. Druga część konkursu polegała na rozpoznawaniu roślin, prezentowanych na fotografiach.

W jury konkursu zasiadli eksperci w dziedzinie pszczelarstwa: Mariusz Chachuła, Tomasz Kędziora, Jarosław Stępień, Wojciech Tryzna. Oceniali oni odpowiedzi na pytania pisemne oraz wiedzę, dotyczącą roślin miododajnych.

” Dowiedz się więcej!

- Każda z pszczelich rodzin składa się z trzech rodzajów owadów: królowej, robotnic i trutni. Robotnice mogą się jednak „przebranżowić”, zmieniając swoje zadania – wymaga to od nich (dosłownie) przebudowania swojego mózgu!
- Pszczoły-zbieraczki dzielą się zadaniami. Jedne zbierają tylko nektar, inne zajmują się zbieraniem pyłków roślinnych
- Pszczoły mogą się ze sobą kontaktować na dwa sposoby – feromonami i tańcem!

Wiedza idzie w świat

Wśród celów projektu znalazło się m.in. szerzenie wiedzy z zakresu pszczelarstwa, informacji, dotyczących hodowli pszczół, produkcji miodu i jego wpływu na zdrowie. Olimpiada była sposobem na to, by tę

wiedzę propagować wśród młodych ludzi – uczniów szkół średnich z Podlasia. I cele te zostały osiągnięte.

W konkursie wzięło udział 18 uczniów z 8 szkół. W grupie nagrodzonych znalazło się 5 osób, które wykazały się największą wiedzą.

Wojewódzka Olimpiada Wiedzy o Pszczelarstwie.
Fot. Urząd Marszałkowski Województwa
Podlaskiego.

Olimpiada Wiedzy o Pszczelarstwie pozwoliła zarazić młodych ludzi pszczelarską pasją

Przygotowując się do wzięcia udziału w konkursie, zapoznawali się oni z dostępnymi materiałami, konsultowali z ekspertami i poznawali tajniki pszczelego życia. Co ważne, chłonili też wiedzę na temat miodu i wpływu produktów pszczelich na zdrowie.

Uczniowie szkół średnich dowiedzieli się dużo na temat funkcjonowania pszczół w środowisku naturalnym i w uprzemysłowionym rolnictwie. Istotnym punktem przygotowań było też poznanie czynników, które zagrażają owadom oraz sposobów na ochronę pszczół. Wszystko to było zachętą do obserwowania życia pszczół i ich fascynujących obyczajów.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
ksow@wrotapodlasia.pl
<https://tinyurl.com/woj-olimpiada>

Tytuł operacji:	Konkurs pn. Agro-Eko-Turystyczne Zielone Lato 2020
Realizator:	Zachodniopomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Barzkowicach
Termin realizacji:	06.2020 – 09.2020
Forma realizacji:	konkurs
Działanie KSOW:	Działanie 3: Gromadzenie przykładów operacji realizujących poszczególne priorytety Programu
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 2: Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych

Gdzie wybrać się na wypoczynek? My już wiemy!

Celem projektu było podniesienie jakości świadczonych usług w gospodarstwach rolnych, poprzez wybranie i promocję najlepszych obiektów turystyki wiejskiej.

Kto wziął udział w konkursie na najlepszy obiekt turystyki wiejskiej?

Właściciele gospodarstw agroturystycznych na terenie województwa zachodniopomorskiego oraz obiekty, które korzystały z funduszy unijnych na potrzeby agroturystyczne i turystyczne.

” A wiesz, że...

...województwo zachodniopomorskie powstało w 1999 roku wskutek połączenia byłego województwa szczecińskiego, koszalińskiego oraz części województwa słupskiego, pilskiego i gorzkowskiego.

...aż 35% województwa zachodniopomorskiego pokrywają lasy.

...w województwie zachodniopomorskim można zobaczyć około 3 000 pomników przyrody.

...w województwie zachodniopomorskim znajdują się dwa parki narodowe: Woliński Park Narodowy i Drawieński Park Narodowy. Oprócz tego są jeszcze parki krajobrazowe: Park Narodowy Dolina Dolnej Odry, Dolina Miłości, Drawski oraz Iłński Park Narodowy, Barlinecko – Gorzkowski Park Krajobrazowy, Szczeciński Park Krajobrazowy.

Pomorze Zachodnie jest znane również ze swoich uzdrowisk w Świnoujściu, Kamieniu Pomorskim, Kołobrzegu, Połczynie Zdroju i Dąbkach.

Na czym polega konkurs?

Konkurs pn. *Agro-Eko-Turystyczne „Zielone Lato” 2020* przebiegał w dwóch kategoriach:

1. Wybór najlepszego gospodarstwa rolnego, w którym dodatkowym źródłem dochodów są usługi turystyczne.
2. Wybór najlepszego ośrodka (np. pensjonat, zajazd) świadczącego usługi turystyczne, które są podstawowym – lecz niekoniecznie – jedynym źródłem utrzymania (np. hodowla ryb, stadnina koni, szkółka jeździecka oraz produkcja żywności metodami ekologicznymi).

Nabór uczestników do grupy docelowej, przeprowadzono poprzez rozpowszechnienie informacji do różnych Stowarzyszeń Agroturystycznych oraz do Powiatowych Zespołów Doradztwa Rolniczego w województwie zachodniopomorskim.

O konkursie informowano poprzez przygotowanie dokumentów dla uczestników (m.in. ogłoszenia, regulamin konkursu, formularz zgłoszeniowy) oraz zamieszczenie ogłoszenia na stronie internetowej Partnera KSOW oraz na platformach dodatkowych Partnerów KSOW.

Konkurs - styl dworski.
Fot. Zachodniopomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Barzkowicach.

Uroczyste wręczenie nagród na konkursie.
Fot. Zachodniopomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Barzkowicach.

W materiałach promocyjnych (plakaty A-3 oraz ekspozycja w postaci banneru), umieszczono logotypy z logo Unii Europejskiej, logo KSOW oraz logo PROW na lata 2014-2020. Konkurs zrealizowano przy udziale trzech dodatkowych partnerów KSOW – Lokalnych Grup Działania (LGD Centrum Inicjatyw Wiejskich, Łobez; Stowarzyszenie **Lider Pojezierza**, Barlinek oraz Stowarzyszenie **WIR** – Wiejska Inicjatywa Rozwoju, Stargard).

Jakie były początki konkursu?

Konkurs pn. **Agro-Eko-Turystyczne „Zielone Lato” 2020** ogłoszono 1 czerwca 2020 roku. Termin zgłaszania udziału upłynął 18 czerwca 2020 roku. Następnie wizytacja w zgłoszonych gospodarstwach na terenie województwa zachodniopomorskiego odbyła się od 24 do 26 czerwca 2020 roku.

Laureaci konkursu to mistrzowie turystyki!

Wyniki konkursu ogłoszono 2 września 2020 roku na stronie internetowej www.zodr.pl. Podsumo-

wanie oraz wręczenie nagród finansowych (czeków) i dyplomów laureatom konkursu odbyło się podczas Wystawy Ogrodniczo-Pszczelarskiej w Barzkowicach 26 września 2020 roku. Laureaci wyróżniali się m.in. wysoką jakością świadczonych usług, standardem gospodarstwa, inwestycjami, atrakcjami, konkurencyjnością ceny, aktywnością w propagowaniu własnej oferty agroturystycznej oraz dużą kreatywnością.

Wyróżnione gospodarstwa stały się inspiracją!

Konkurs przyczynił się do podniesienia jakości usług w gospodarstwach agroturystycznych na obszarach wiejskich oraz wypromował dobre praktyki wśród usługodawców. Dzięki temu udało się zidentyfikować dobre rozwiązania laureatów i wypromować je jako dobry przykład dla innych.

Wyróżnione gospodarstwa stały się również inspiracją do podejmowania wspólnych działań w zakresie promocji prowadzenia działalności agroturystycznych w województwie zachodniopomorskim.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
e.pawlowicz.barzkowice@home.pl
<https://zodr.pl>

Tytuł operacji:	Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich poprzez podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności w obszarze małego przetwórstwa lokalnego lub w obszarze rozwoju zielonej gospodarki, w tym tworzenie nowych miejsc pracy
Realizator:	Dolnośląska Zielona Dolina Sp. z o.o.
Termin realizacji:	02.2020 - 10.2020
Forma realizacji:	proces audytu (certyfikacji), konferencja branżowa, warsztaty
Działanie KSOW:	Działanie 6: Ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 2: Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych

Transfer wiedzy jako klucz do sukcesu

Dlaczego dzielenie się wiedzą jest istotne dla lokalnych społeczności i wytwórców? Na sukces obszarów wiejskich składa się wspólna praca członków społeczności. Czym więcej dobrze prosperujących zakładów wytwórczych, tym wzrasta nie tylko dobrobyt mieszkańców, ale także rozpoznawalność regionu. To z kolei przekłada się na większe zainteresowanie ze strony turystów i inwestorów. Właśnie w tym celu zrealizowano projekt wspierania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Wiedza przekazana w ramach zajęć z ekspertami pomoże przedsiębiorcom wdrożyć innowacyjne strategie.

Program innowacyjnych szkoleń dla przedsiębiorców z Dolnego Śląska

Bogaty program, przygotowany w ramach operacji, miał na celu wsparcie lokalnych przedsiębiorców we wdrażaniu inicjatyw na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Dzięki przygotowanym działaniom zostały przeprowadzone ciekawe warsztaty i konferencje. Wartościowe szkolenia nauczyły uczestników, jak skutecznie wspierać sprzedaż swoich produktów. Z kolei konferencje branżowe były poświęcone tematowi związanemu z zarządzaniem biznesem i zaistnieniem na rynku regionalnym. W trakcie konferencji wręczono też certyfikaty Zielonej Doliny.

Uczestnikami warsztatów i konferencji były osoby zainteresowane rozwojem swojej działalności, promocją regionalnych produktów i znalezieniem nowych kanałów dotarcia do klientów. To także mieszkańcy obszarów wiejskich, którzy mają świadomość, że promocja i sprzedaż lokalnych wyrobów jest kluczowym elementem dla rozwoju obszarów wiejskich.

Dr Tomasz Zawadzki, prowadzący wykład dla uczestników konferencji. Fot. Dolnośląska Zielona Dolina Sp. z o.o.

Certyfikat Zielonej Doliny dla najlepszych produktów regionalnych

Projekt wspierania rozwoju przedsiębiorczości otworzyło przyznanie certyfikatów Zielonej Doliny dla producentów rolnych i przetwórców żywności z obszaru Dolnego Śląska. W ten sposób zostały wyróżnione wyjątkowe produkty regionalne, pochodzące z lokalnych i ekologicznych gospodarstw. W wydarzeniu wzięli udział lokalni producenci, którzy wcześniej złożyli wnioski. Wyróżnienie mogą otrzymać produkty lub usługi, które:

- pochodzą z sektora rolno-spożywczego lub hodowlanego, ze szczególnym uwzględnieniem bio-produkcji,
- zostały wytworzone przy użyciu najwyższej jakości, wyselekcjonowanych, naturalnych, regionalnych składników,
- mogą stanowić wizytówkę Dolnego Śląska.

Kto został nagrodzony?

Kapituła nadająca certyfikat, kierowała się przejrzystymi zasadami i ścisłymi wytycznymi. W jej skład wchodził przedstawiciel Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, a decyzję podjęli w oparciu o otrzymaną dokumentację i przeprowadzony audyt. Znakami 10 zostali odznaczeni: wino Muscaris Półwytrawne, wino Regent Wytrawne, wino Rose Półśładkowe, wino Solaris Półwytrawne, Kabanosy z Dzika, Ser Fettina z czosnkiem i czosnkiem niedźwiedzim, Miód Leśny, Ser Rudy Kozak, Miód Wielokwiatowy i Miód Lipowy.

Ceremonia wręczenia certyfikatów
Zielonej Doliny.
Fot. Dolnośląska Zielona Dolina Sp. z o.o.

Czy wiesz, czym są certyfikaty żywieniowe?

- Polska żywność może być oznakowana licznymi certyfikatami: europejskimi, krajowymi i lokalnymi. Proces przyznawania odznaczeń jest ściśle uregulowany i wiarygodny, dzięki czemu nadane wyróżnienia istotnie wpływają na popularność produktu.
- Każdy producent żywności powinien zainteresować się certyfikatami. Dlaczego? Takie odznaczenia promują lokalną żywność, wspierają przedsiębiorców oraz pomagają budować rozpoznawalność regionalnych marek.
- Świadomi konsumenci coraz częściej zwracają uwagę na certyfikację. Jest to dla nich informacja, że produkt pochodzi z ekologicznych upraw, ma bezpieczny skład oraz zdrowotne właściwości. Ma to coraz większy wpływ na podejmowanie decyzji o zakupie.
- Ciągłe rośnie liczba polskich firm z certyfikatami żywieniowymi. Ich zdobycie poprawia zaufanie ze strony partnerów biznesowych. Sukces marki może też wpłynąć na tworzenie nowych miejsc pracy i redukcję kosztów produkcji.
- Programy certyfikatów mają za zadanie pomóc producentom w dostosowaniu upraw, hodowli i produkcji żywności do ekologicznych standardów, które są gwarancją jakości, smaku i bezpieczeństwa dla konsumentów.

Jak budować sieć sprzedaży w branży spożywczej?

Drugą częścią operacji była konferencja pn. **Zaspokajając potrzeby, czerpać zyski - marketing i sprzedaż w branży rolno-spożywczej**, skierowana do producentów rolnych i przetwórców żywności z obszaru Dolnego Śląska. Spotkanie pozwoliło uczestnikom zapoznać się z zagadnieniami biznesowymi, które pomogą w rozwoju prowadzonych przez nich działalności. Program składał się z dwóch wykładów. Pierwszy z nich poprowadził dr Tomasz Zawadzki, współwłaściciel marek Xawery Miodowy i Canper Poland. Eksperti wytłumaczyli krok po kroku wiele zagadnień, w tym:

- jak wprowadzać produkty do dużych sieci handlowych,

- jakie są alternatywne formy sprzedaży,
- jak pozyskiwać nietypowe miejsca dystrybucji,
- jak zwiększyć skalę działalności,
- jak zoptymalizować koszty działalności,
- jak właściwie kształtować politykę cenową,
- z jakich kanałów reklamy korzystać.

Rola strategii marketingowej w promowaniu lokalnego biznesu

Drugą prelekcję wygłosił dr hab. Marek Zieliński - założyciel Smart Business Solutions oraz współzałożyciel Centrum B2B. Wykład zatytułowany **Skuteczne działania marketingowe: jak uniknąć błędów w planowaniu strategii marketingowych?** poruszył zagadnienia tworzenia i wdrażania strategii marketingowych.

Ekspert poświęcił szczególnie dużo czasu takim kwestiom jak:

- stawianie celów marketingowych,
- zbieranie danych,
- rozróżnienie klientów na rynek B2B i B2C,
- komunikacja i promocja z wykorzystaniem wielu kanałów,
- personalizacja działań marketingowych,
- analiza i wyciąganie wniosków z przeprowadzonych działań.

Wykład był jednocześnie wstępem do warsztatów dla producentów rolnych i przetwórców żywności z obszaru Dolnego Śląska. Szkolenie przeprowadzili dr Marek Zieliński oraz Cezary Hurka, CEO Agencji Reklamowej Advertiva. Głównym zadaniem uczestników było opracowanie strategii dla swojej działalności.

Jakie są efekty szkoleń dla przedsiębiorców?

Specjalnie przygotowany program szkoleń przyczynił się do wymiany wiedzy o najnowszych trendach, dotyczących budowania wzrostu sprzedaży. Uczestnicy konferencji i warsztatów będą mogli w przyszłości wykorzystać nabyte umiejętności oraz poprawić konkurencyjność i rentowność swoich działalności. W dłuższej perspektywie nowa wiedza wpłynie pozytywnie na społeczno-gospodarczy rozwój obszarów wiejskich, a także widoczność i świadomość regionalnych produktów wśród konsumentów.

*Uczestnicy warsztatów z opracowywania strategii promocji produktów z branży rolno-spożywczej.
Fot. Dolnośląska Zielona Dolina Sp. z o.o.*

Istotną rolę w procesie wspierania obszarów wiejskich odgrywają produkty regionalne. Ich sukces przyczynia się do zróżnicowania zatrudnienia oraz zwiększa dochody producentów rolnych. Wpisuje się także w potrzeby współczesnych konsumentów. Odmiennej smak produktów zakupionych na targu czy w gospodarstwie agroturystycznym, to nie lada atrakcja zarówno dla mieszkańców, jak i turystów.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
biuro@zielonadolina.biz
<https://zielonadolina.biz>

Tytuł operacji:	Lokalne Partnerstwa Wodne
Realizator:	Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie
Termin realizacji:	04.2020 – 12.2020
Forma realizacji:	spotkanie
Działanie KSOW:	Działanie 2: Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Wodne partnerstwa z korzyścią dla ogółu

Właściwe zarządzanie gospodarką wodną ma ogromne znaczenie, zwłaszcza dla terenów wiejskich. Poza aspektem rekreacyjnym wpływa ona także na efekty lokalnego wytwórstwa, hodowlę, powodzenie plonów i wiele innych. Konieczne jest więc wspieranie inicjatyw, które będą edukować i wskazywać nowe perspektywy w administrowaniu tymi zasobami. Projekt **Lokalne Partnerstwa Wodne** ma być pierwszym krokiem w kierunku lepszego zarządzania zbiornikami wodnymi.

Czym są Lokalne Partnerstwa Wodne?

Celem projektu **Lokalne Partnerstwa Wodne** było zainicjowanie współpracy oraz utworzenie sieci kontaktów między miejscową społecznością a instytucjami i urzędami w zakresie gospodarki wodnej na obszarach wiejskich. W ramach projektu w powiatach sępoleńskim i nakielskim powołano pilotażowe Lokalne Partnerstwa Wodne. W ich składach znalazły się przedstawiciele administracji publicznej, rolników, doradztwa rolniczego oraz nauki.

Każdy z powołanych zespołów miał wzajemnie poznać zakres lokalnych działań, związanych z gospodarowaniem wodą. Członkowie **LPW** mieli także zdiagnozować sytuację pod kątem potrzeb i problemów, z jakimi zmagają się gospodarstwa rolne oraz mieszkańcy powiatów. Ich analiza stała się punktem wyjścia do poszukiwania nowych możliwości i rozwiązań, upowszechniania dobrych praktyk oraz oszczędnego gospodarowania wodą w rolnictwie i na obszarach wiejskich.

Kto wziął udział w projekcie?

W projekcie wzięli udział Przedstawiciele Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie, administracji publicznej, spółki wodnej, izby rolniczej,

lasów państwowych, parków narodowych i krajobrazowych, instytutów naukowych oraz uczelni rolniczych i organizacji pozarządowych. Ponadto w spotkaniach uczestniczyli miejscowi rolnicy, właściciele stawów rybnych oraz inne osoby zainteresowane tematem.

Spotkanie LPW w KPODR w Minikowie. Fot. Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie.

Z jakimi wyzwaniami trzeba się zmierzyć?

W ramach projektu **Lokalnych Partnerstw Wodnych** w powiatach sępoleńskim i nakielskim przeprowadzono 12 spotkań, których celem było zainicjowanie współpracy i utworzenie sieci kontaktów między lokalną społecznością a podmiotami administrującymi. W projekcie wzięło udział łącznie 258 uczestników, a do współpracy zaproszono także lokalne samorządy oraz mieszkańców.

W czasie spotkań uczestnicy mieli okazję zapoznać się z założeniami projektu **Lokalnych Partnerstw Wodnych**. Obejmowały one zapoznanie się z lokalnym stanem hydrologicznym, informacjami o działaniach

podejmowanych w ramach zadań ochronnych oraz planami nadleśnictwa i Krajeńskiego Parku Krajobrazowego, związanymi z tymi obszarami.

Zebrania **LPW** miały pokazać spojrzenie na problem administrowania wodą – zarówno z perspektywy lokalnych władz, jak i społeczności. Wypowiedzieć mogli się wszyscy, a na podstawie poruszanych zagadnień udało się stworzyć listę problemów, z jakimi ma mierzyć się projekt.

Wśród nich są:

- gromadzenie i wykorzystywanie wód opadowych,
- zwiększenie bioróżnorodności w lokalnych akwenach,
- rozwiązanie problemów suszy,
- racjonalne wykorzystanie posiadanych zasobów wodnych,
- wykorzystanie wody do celów rybackich,
- ograniczenie populacji bobrów.

Istotne z punktu widzenia lokalnych społeczności są także kwestie urzędowe. Uczestnicy wnioskowali o uproszczenie i przyspieszenie procedur administracyjnych w celu wspierania oddolnych inicjatyw. Dotyczy to również dofinansowywania działań i wspierania rozwoju infrastruktury rolniczej.

Pomysłodawcą projektu **Lokalnych Partnerstw Wodnych** jest dr Ryszard Kamiński – Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi w latach 2019-2021.

Znaczenie współpracy lokalnych podmiotów

Podczas spotkań **Lokalnych Partnerstw Wodnych** udało się podkreślić znaczenie, jakie ma wymiana informacji i współpraca mieszkańców z lokalnymi władzami. Wspólne działania pozwalają lepiej skoncentrować się na bieżących problemach i skutecznym poszukiwaniu rozwiązań. W ten sposób udało się zrealizować jeden z głównych celów projektu **LPW**. Utworzenie i rozwój sieci kontaktów znacząco przyspiesza reakcje miejscowych władz – to pozwala skutecznie mierzyć się z realnymi problemami w zakresie gospodarki wodnej.

Zajęcia terenowe w Nadleśnictwie Runowo.
Fot. Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie.

Informacje o działaniach **LPW** zostały nagłośnione przez lokalną prasę. Na bazie spotkań powstały dwa artykuły, opublikowane na łamach miesięcznika **Wież Kujawsko-Pomorska**.

- Lokalne Partnerstwa Wodne (LPW) - w powiatach sępoleńskim i nakielskim.
- Lokalne Partnerstwa Wodne w powiatach sępoleńskim i nakielskim – pierwsze doświadczenia i plany na przyszłość Wywiad z Ryszardem Zarudzkim – Dyrektorem Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie.

Lokalne Partnerstwa Wodne – jakich efektów się spodziewać?

Spotkania w ramach **Lokalnych Partnerstw Wodnych** stały się punktem wyjścia do dyskusji na temat lepszego zarządzania i wykorzystania potencjału gospodarki wodnej. Na ich podstawie opracowano 2 szczegółowe raporty podsumowujące. Dodatkowo zagadnienia omówione podczas spotkań **Lokalnych Partnerstw Wodnych** zostały wykorzystane jako materiał źródłowy do opracowania scenariuszy warsztatów szkoleniowych w powiatach sępoleńskim i nakielskim.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
sekretariat@kpodr.pl
www.kpodr.pl

Tytuł operacji:	Aktywny staruszek – gospodarstwa opiekuńcze jako forma aktywizacji seniorów na wsi. Zapoznanie się z dobrymi praktykami zagranicznymi
Realizator:	Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Boguchwale
Termin realizacji:	03.2020 – 10.2020
Forma realizacji:	wyjazd studyjny
Działanie KSOW:	Działanie 11: Aktywizacja mieszkańców wsi na rzecz podejmowania inicjatyw służących włączeniu społecznemu, w szczególności osób starszych, młodzieży, niepełnosprawnych, mniejszości narodowych i innych osób wykluczonych społecznie
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 6: Wspieranie włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich

Dobre praktyki wspierania osób starszych

Aktywizacja osób starszych ma zapobiec społecznemu wyłączeniu seniorów i jednocześnie podnieść jakość ich życia. W tym celu w Boguchwale powstał projekt **Aktywny staruszek**. Jego autorzy chcą przybliżyć uczestnikom dobre praktyki prowadzenia gospodarstw opiekuńczych na przykładzie ośrodków funkcjonujących we Włoszech.

Kto wziął udział w projekcie?

W projekcie **Aktywny staruszek – gospodarstwa opiekuńcze jako forma aktywizacji seniorów na wsi. Zapoznanie się z dobrymi praktykami zagranicznymi** udział wzięło 45 uczestników z 4 województw:

- podkarpackiego,
- lubelskiego,
- małopolskiego,
- śląskiego.

Wśród osób zaproszonych znaleźli się m.in. przedstawiciele lokalnych samorządów i instytucji rządowych, przedstawiciele instytucji rolniczych, osoby odpowiedzialne za wdrażanie nowych inicjatyw na terenach wiejskich oraz sami rolnicy.

Projekt przybrał formę siedmiodniowego wyjazdu studyjnego do Włoch, podczas którego uczestnicy mieli okazję lepiej poznać formy aktywizacji seniorów i prowadzenia gospodarstw opiekuńczych na terenach wiejskich. Wszystko po to, by zdobytą wiedzę skutecznie przeszczepić na polski grunt.

Kierunek: Włochy

W przypadku projektu **Aktywny staruszek**, kierunek wyjazdu studyjnego nie był przypadkowy. Włoskie gospodarstwa opiekuńcze słyną z dobrych praktyk i wyjątkowych inicjatyw, wspierających spo-

łeczną aktywność osób starszych i nie tylko. Tamtejsze gospodarstwa to dobrze rozwinięte i prężnie działające organizacje. Uczestnicy mogli zdobywać wiedzę i doświadczenie w oparciu o dobrze funkcjonujące i sprawdzone rozwiązania.

Wizyta w gospodarstwie opiekuńczym Agriverde.
Fot. Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Boguchwale.

Gospodarstwo opiekuńcze jako grunt pod nowe inicjatywy

Jak mogli przekonać się uczestnicy projektu, wiele gospodarstw opiekuńczych na terenie Włoch odpowiada nie tylko za aktywizację osób starszych, ale wpływa także na rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Część wizytowanych ośrodków prowadzi m.in. działalność produkcyjną i w ten sposób próbuje budować międzypokoleniowy dialog w mniejszych miejscowościach.

Przykładami takich działalności są:

- Cascina Clarabella – gospodarstwo zajmujące się produkcją roślinną.

- Cascina Basalganella – jego właściciele zajmują się uprawą warzyw, owoców, hodowlą zwierząt oraz energią odnawialną.
- Agriverde – gospodarstwo opiekuńcze, działające w zakresie wytwarzania żywności ekologicznej oraz szukania nowych rynków zbytu.
- Corte Di Vitriola – na terenie ośrodka został zrealizowany pilotażowy projekt rolnictwa społecznego.
- Ruggi Andrea – wielofunkcyjne gospodarstwo opiekuńcze, którego głównym zadaniem jest przetwórstwo rolne.
- S. Anna SRL – ośrodek utrzymuje się ze zwierząt gospodarskich oraz produkcji ekologicznej. Zajmuje się również hodowlą bydła wypasowego, a dodatkowo jest producentem wędlin, salami, win oraz owoców.

” Nie tylko dla seniorów

Włoskie gospodarstwa opiekuńcze nie ograniczają się wyłącznie do troski o seniorów z mniejszych miejscowości. Oferują także pomoc osobom z niepełnosprawnościami, upośledzeniami oraz zmagającym się z problemami, jak np. uzależnienia.

Gospodarstwa opiekuńcze to idea sięgająca jeszcze XIX w., choć popularność w Europie zyskały dopiero w latach 90. XX w. W Polsce w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonuje 25 ośrodków w ramach projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

Organizacja gospodarstw od kuchni

Wizyta we Włoszech pozwoliła przyjrzeć się ośrodkom od strony ich funkcjonowania i finansowania. W większości przypadków środki wykorzystywane na opiekę i utrzymanie pochodzą ze sprzedaży produktów rolnych.

Niektóre gospodarstwa działają także dzięki współpracy z zewnętrznymi organizacjami non-profit, jak np. Cascina Aguazzarina. Jeszcze inne, jak np. Casino della Villa oferują rozmaite formy aktywizacji w ramach usługi jednorazowej, tzw. dziennego pobytu.

Przyszłość aktywizacji seniorów w Polsce

Projekt *Aktywny staruszek* ma nie tylko zachęcić do podejmowania działań przeciwdziałających wykluczeniu osób starszych. To także dowód na to, że tego typu inicjatywy mogą mieć bezpośrednie przełożenie na wzrost przedsiębiorczości i innowacyjność regionu. Rozwój przedsiębiorczości na wsi przekłada się zarówno

Gospodarstwo opiekuńcze Cascina Aguazzarina.
Fot. Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Boguchwale.

na aspekt gospodarczy, jak i turystyczny. Miejmy nadzieję, że z czasem wiedza i kontakty przywiezione z Półwyspu Apenińskiego zaowocują przetomowymi przedsięwzięciami na terenach polskich województw.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
boguchwala@podrb.pl
<https://tinyurl.com/aktywny-staruszek>

Tytuł operacji:	Inkubatory Przetwórstwa Lokalnego szansą na współpracę w sektorze rolnym
Realizator:	Lokalna Grupa Działania na Rzecz Rozwoju Gmin Powiatu Lubelskiego - "Kraina wokół Lublina"
Termin realizacji:	10.2020
Forma realizacji:	konferencja, warsztaty
Działanie KSOW:	Działanie 9: Wspieranie współpracy w sektorze rolnym i realizacji przez rolników wspólnych inwestycji
Priorytet PROW 2014-2020:	Priorytet 1: Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich

Razem lepiej! Inkubatory a współpraca w sektorze rolnym

Zwiększenie zainteresowania współpracą i partnerstwem rolników, producentów i przetwórców miało pomóc w odnalezieniu nowych i wspólnych dróg rozwoju. W tym kontekście szczególną rolę odegrały inkubatory przetwórstwa lokalnego. Wyjątkowe, wspólnie zorganizowane wydarzenia były przestrzenią do dialogu, wymiany doświadczeń oraz dyskusji na temat dystrybucji jakościowej żywności, wytwarzanej regionalnie.

Inkubatory Przetwórstwa Lokalnego – cel projektu

Projekt przygotowany przez Lokalną Grupę Działania Kraina wokół Lublina, obejmował zorganizowanie konferencji oraz warsztatów. Zaplanowane wydarzenia odbyły się w Pszczeliej Woli. To właśnie w tym miejscu powstał pierwszy w Polsce Inkubator Pszczelarstwa. Organizatorzy wskazali, że głównym celem, który powinien osiągnąć projekt, powinno być zacieśnienie współpracy i partnerstwa między uczestnikami.

Kto brał udział w projekcie?

Uczestnikami projektu byli pracownicy sektora rolnego z województwa lubelskiego, w tym rolnicy, pszczelarze oraz producenci żywności. Poza nimi

Konferencję zorganizowano w pierwszym i jedynym w kraju Inkubatorze Przetwórstwa Produktów Pszczelich. Fot. Lokalna Grupa Działania Kraina wokół Lublina.

w spotkaniach i zajęciach wzięły udział osoby, które mają wpływ na produkcję, przetwarzanie i dystrybucję wysokiej jakości żywności z uwzględnieniem działalności inkubatorów przetwórstwa lokalnego. Byli to przedstawiciele: organizacji pozarządowych, zakładów gastronomicznych, przetwórstwa produktów rolniczych, przemysłu spożywczego, samorządu oraz instytucji publicznych, a także uczniowie szkół rolniczych.

Czy wiesz, czym są inkubatory?

Inkubator przetwórstwa lokalnego należy traktować jako przedsiębiorstwo spożywcze, w którym jest wykonywana działalność związana odpowiednio z produkcją, przetwarzaniem lub dystrybucją żywności. Inkubator to zakład produkcyjny/przetwórczy, który może być udostępniany w celu produkcji/przetwarzania żywności różnego rodzaju podmiotom działającym na rynku spożywczym. Inkubator podlega obowiązkowi odpowiednio rejestracji albo rejestracji i zatwierdzenia przez właściwy organ urzędowej kontroli żywności, w zależności od planowanego sposobu wykorzystania takiego zakładu. Inkubator musi też spełniać wymagania higieniczne stosownie do zakresu realizowanych w nim działań.

„Przetwarzanie” oznacza każde działanie, które zmienia znacznie produkt wyjściowy, w tym ogrzewanie, wędzenie, solenie, dojrzewanie, suszenie, marynowanie, ekstrakcję, wyciskanie lub połączenie tych procesów.

Konferencja i warsztaty jako przestrzeń nawiązania nowych więzi

W ramach projektu 4 października 2020 roku zorganizowano konferencję Inkubatory Przetwórstwa Lokalnego szansą na współpracę w sektorze rolnym. Z kolei w dniach 6 i 8 października 2020 roku odbyły się warsztaty Pszczelarstwo – rękodzieło i kulinaria.

Pierwszą częścią operacji była konferencja, podczas której przedstawiono informacje, dotyczące roli inkubatorów. Jako ich największą zaletę wskazano nawiązywanie i rozwijanie współpracy pomiędzy przedstawicielami sektorów, które wpływają na dostępność wysokiej jakości żywności na rynku. W trakcie wykładów uczestnicy mogli dowiedzieć się:

- jak skutecznie promować swoje produkty (głównie miód i jego przetwory),
- jak je wprowadzać na rynek,
- jak działa sprzedaż bezpośrednia oraz rolniczy handel detaliczny,
- jaki wpływ ma zagospodarowanie przestrzeni publicznej na ochronę środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem pszczół.

Podsumowaniem konferencji była rozmowa i wymiana spostrzeżeń między uczestnikami. Podczas panelu dyskusyjnego przedstawiciele różnych sektorów (w tym nauki, organizacji pozarządowych czy turystyki) zgłaszali swoje pomysły na wykorzystanie możliwości, jakie daje inkubator. Wśród jego zalet szczególnie wyróżniono inicjowanie działań, mających na celu współpracę na rzecz produkcji, przetwarzania oraz dystrybucji wysokiej jakości produktów.

Dopełnieniem części teoretycznej były warsztaty kulinarne i rękodzieła zorganizowane w Inkubatorze. Podczas warsztatów wytwarzania świec z wosku

uczestnicy pozyskali wiedzę, dotyczącą produktów pszczelich wytwarzanych z wosku z plastra pszczelego.

Każdy z uczestników mógł sam wykonać świece i figurki z wosku. Fot. Lokalna Grupa Działania Kraina wokół Lublina.

Efekt murowany!

Zorganizowanie konferencji w pierwszym w kraju Inkubatorze Przetwórstwa Produktów Pszczelich oraz prezentacja jego oferty zwiększyły zainteresowanie uczestników współpracą oraz podejmowaniem działań z wykorzystaniem Inkubatora.

Z kolei uczestnicy warsztatów, dotyczących wosku pszczelego, nabyli cenną wiedzę o wykorzystaniu walorów estetycznych i zdrowotnych świec w handlu, medycynie, turystyce, gastronomii. **Zdobyte informacje mogą pomóc mieszkańcom obszarów wiejskich w rozwinięciu nowej pasji, a w dłuższej perspektywie – dochodowego, niszowego biznesu.**

Warsztaty kulinarne opierały się przede wszystkim na wykorzystaniu miodu w gastronomii. Każdy

z uczestników dowiedział się wielu ciekawostek o walorach dietetycznych i smakowych dań przygotowywanych na bazie słodkiego dodatku. Mogli też samodzielnie wykonać danie, deser lub ziołową

nalewkę z wykorzystaniem miodu. Warsztaty pozwoliły na zaprezentowanie praktycznej roli Inkubatorów w zakresie przygotowywania i wprowadzania na rynek wysokiej jakości produktów lokalnych.

Wiesz, do czego można wykorzystać wosk pszczeleli?

- Wosk pszczeleli to produkt, który można wykorzystać na wiele sposobów. Ze względu na swoje prozdrowotne właściwości, wykorzystywany jest w przemyśle farmaceutycznym, kosmetycznym, ale również do produkcji aromatycznych świec.
- Świece z wosku pszczeleli charakteryzują się łagodnym, miodowo – propolisowym zapachem. Ujemnie jonizują otaczające nas powietrze, co wpływa na nas kojąco i relaksująco.
- Świeca z wosku pszczeleli jest nie tylko źródłem przyjemnego światła, ale pomaga również usunąć z otaczającego powietrza szkodliwe zapachy, np. dym z papierosów.

Chcesz się dowiedzieć więcej?

Zapraszamy do kontaktu:
biuro@krainawokollublina.pl
www.krainawokollublina.pl

Wykaz skrótów

Skrót	Rozwinięcie skrótu
CDR	Centrum Doradztwa Rolniczego
dr	doktor
dyrektywa PEiR	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady
EPI	grupy operacyjne na rzecz innowacji
hab.	habilitowany
IWNiRZ	Instytutu Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich
KSOW	Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich
LGD Ziemi Czułchowskiej	Lokalna Grupa Działania Ziemi Czułchowskiej
LODR	Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
LPW	Lokalne Partnerstwa Wodne
m.in.	między innymi
MRiRW	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
NFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
np.	na przykład
OZE	Odnawialne Źródła Energii
PGI	Protected Geographical Indications
pn.	pod nazwą
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
pt.	pod tytułem
RHD	Rolniczy Handel Detaliczny
Sekretariat Regionalny KSOW	KSOW - Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich
TVP	Telewizja Polska
UE	Unia Europejska
UM	Urząd Marszałkowski
WPR	Wspólna Polityka Rolna
ZIR	Zachodniopomorska Izba Rolnicza
ZSAiO	Zespół Szkół Agrotechnicznych i Ogólnokształcących

Zostań partnerem KSOW!
Chcesz się dowiedzieć więcej?
Wejdź na www.ksow.gov.pl

